

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI
CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA

CURRICULUM PENTRU DISCIPLINA
OPȚIONALĂ
SCRIEREA CREATIVĂ
(gimnaziu)

Aprobat: Proces-verbal nr. 17 din 10.05.2018 al
Consiliului Național pentru Curriculum,
Ordinul nr. 792 din 25.05.2018

Recenzenți:

1. Angela Grama-Tomiță, Liceul Teoretic “Mihai
Eminescu”, Chișinău
2. Liubovi Cibotaru, UPSC “Ion Creangă”

UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT
***ION CREANGĂ* din CHIȘINĂU**
FACULTATEA DE FILOLOGIE
CATEDRA DE LIMBĂ ROMÂNĂ ȘI FILOLOGIE
CLASICĂ
DIDACTICA STUDIULUI INTEGRAT
PROIECTUL DE CERCETARE
„DEZVOLTAREA CURRICULARĂ A CURSURILOR
OPȚIONALE PE ARIA LIMBĂ ȘI COMUNICARE
ÎN GIMNAZIU ȘI LICEU”

CURRICULUM OPȚIONAL PENTRU GIMNAZIU
TITLUL DISCIPLINEI ***SCRIEREA CREATIVĂ***
ARIA CURRICULARĂ ***LIMBĂ ȘI COMUNICARE***
AUTOR **TATIANA CARTALEANU**

Cuprins

I. Preliminarii	4
II. Repere conceptuale ale disciplinei	5
III. Competențe-cheie/transversale dezvoltate în cadrul disciplinei	5
IV. Competența generală și competențele specifice ale disciplinei	7
V. Conținuturi recomandate (tabel, teme + număr orientativ ore)	8
VI. Sugestii metodologice.....	13
VII. Bibliografie.....	17

I. Preliminarii

O societate care stimulează **creativitatea** asigură cetățenilor săi patru libertăți de bază:
libertatea de studiu și pregătire,
libertatea de explorare și investigare,
libertatea de exprimare
și libertatea de a fi ei înșiși.

Morris Stein

Prezentul curriculum se adresează profesorilor care vor predă cursul opțional *Scrierea creativă* în baza auxiliarului didactic omonim. Disciplina numită *Scrierea creativă* se situează, în această viziune, pe aria curriculară *limbă și comunicare* și profesorii de materiile respective sunt cei pe a căror pregătire în domeniu contăm plener, elaborând conținuturile cursului și sugestiile metodologice.

Interesul curent pentru scrierea creativă este atât de mare, încât cursul este prezent în foarte multe țări – cu statut diferit, în diferite forme și la diferite niveluri de școlarizare obligatorie, iar cele mai cotate universități din lume propun formare inițială și specializare în acest domeniu, în ideea dezvoltării creativității personale, nu neapărat a pregătirii unor promoții întregi de scriitori de ficțiune. Și pentru că ar fi târziu să începem formarea deprinderilor de scriere creativă în aulele universității, propunem un curs adaptat pentru elevii de gimnaziu.

Această viziune asupra formării personalității elevului prin descătușarea scrisului și a comunicării în general, explorând texte de diferite structuri și abordând diverse teme, este una integratoare. Formarea și dezvoltarea capacității de a privi și a reflecta lumea din jur fără a reproduce și a urma modele nu urmărește educarea artiștilor de profesie, ci eliberarea gândirii, emanciparea spiritului creativ, gestionarea

inteligenței emoționale, cunoașterea de sine și cultivarea personalității.

Dezvoltarea comunicării în masă, interesul crescut pentru schimbul de mesaje și implicarea oricui în rețelele de socializare face scrierea creativă mai necesară ca oricând, pentru că oamenii care știu să comunice eficient deja dețin cheia succesului personal și profesional.

II. Repere conceptuale ale disciplinei

Auxiliarul – fără de care profesorul ce a ales cursul s-ar afla în dificultate – a fost elaborat pentru asigurarea cu suport didactic explicit a disciplinei. Gama largă de strategii, metode, tehnici și sarcini didactice pe care le conține lucrarea îi va permite oricărui profesor interesat să selecteze materialul adecvat.

În baza aceluiași proiect de distribuire a orelor și de valorificare a potențialului formator foarte înalt al cursului, profesorul ar putea să se adreseze și elevilor din prima clasă de gimnaziu, și celor din ultima, dar noi îl recomandăm mai ales elevilor din clasele a VII-a și a VIII-a, care sunt deja destul de instruiți ca să se simtă liberi în apa limbii materne și încă suficient de receptivi la joc și simulare – activități formative și formatoare de impact. Distribuirea orelor pe unități didactice este pur orientativă; oferim un model flexibil și ușor adaptabil la alte obiective și competențe specifice.

Competențele specifice ale disciplinei urmăresc dezvoltarea inteligenței interpersonale și intrapersonale, contribuie la formarea caracterului, la dezvoltarea personalității. Ele acoperă teritoriul pe care cele mai moderne concepte curriculare îl plasează sub umbrela lui *savoir-vivre* sau *savoir-être*.

III. Competențe-cheie dezvoltate în cadrul disciplinei

Competența de comunicare în limba română

- Aplicarea în mod adecvat și creativ a regulilor generale ale comunicării și interacțiunii sociale în limba română.

Competențe digitale

- Folosirea mediilor informaționale și comunicaționale în mod eficient pentru interacțiune și comunicare, apelând la mijloacele și filosofia care stau la baza erei digitale.

Competențe de învățare

- Folosirea resurselor potrivite pentru dezvoltarea deplină a potențialului individual.
- Realizarea unui echilibru corespunzător al componentelor intelectuale, emoționale și motivaționale ale personalității, consolidând încrederea în sine și stima de sine, motivarea pozitivă și capacitatea de a le utiliza în mod corect.
- Corelarea cunoștințelor teoretice cu activitățile practice, demonstrând o atitudine pozitivă față de învățare.

Competențe de autocunoaștere și autorealizare

- Valorificarea competențelor dobândite în studii ulterioare, în muncă, precum și în viața publică și privată.

Competențe interpersonale, civice, morale

- Recunoașterea și gestionarea propriilor emoții.
- Cooperarea cu, raportarea la și empatizarea cu ceilalți.
- Manifestarea compasiunii și a toleranței față de ceilalți.
- Manifestarea respectului pentru drepturile proprii și ale celorlalți, indiferent de etnia, limba, cultura, religia, genul, vârsta, originea sau statutul social și cultural al acestora.

Competențe culturale și interculturale

- Demonstrarea respectului față de valorile culturale, față de părinți, familie, comunitate, școală și profesori, societate, înțelegându-le valorile și tradițiile.

- Îmbogățirea identității personale, înțelegând alte culturi și valori ca parte a identității lor globale; asumarea unui concept mai larg al identității ca oportunitate pentru îmbogățire personală și colectivă.

Competențe antreprenoriale

- Lucrul constructiv în echipă.
- Utilizarea în interes propriu a informațiilor despre dezvoltarea profesională și luarea în considerare a schimbărilor contextuale, individuale și sociale în planificarea și implementarea planului de dezvoltare a propriei cariere.

Competența generală a disciplinei

Producerea de mesaje scrise, folosind strategii specifice de redactare și diferite forme de reprezentare, într-o varietate de contexte, manifestându-și flexibilitatea și creativitatea.

IV. Competențele specifice ale disciplinei

- 1) Elaborarea mesajelor scrise, folosind strategii specifice, respectând algoritmi și scheme și urmărind obiectivele scrierii creative.
- 2) Construirea/generarea textelor în parametrii ceruți, valorificând posibilitățile expresive ale unităților de vocabular și atribuindu-le semnificații noi.
- 3) Producerea textelor proprii, ținând cont de datele pragmatice ale situațiilor de comunicare.

V. Conținuturi recomandate

Nr. UD	Temele recomandate pentru unitatea didactică (UD)	Nr. de ore
1	Scrierea în baza cuvântului.	7
2	Scrierea ghidată de imagine.	6
3	Scrierea inspirată de obiect.	6
4	Scrierea în baza textului.	8
5	Scrierea care valorifică experiența proprie.	8

VI. Sugestii metodologice

Dezvoltarea creativității elevilor, de la cele mai mici vârste de școlarizare, nu cade într-un tot pe umerii profesorilor și nu derivă din orice curriculum oficial disciplinar, deoarece multe dintre îndeletnicirile cu adevărat eficiente se desfășoară în activitățile extracurriculare sau sunt rezervate curriculumului nonformal și informal. Competențele-cheie ale formării gimnaziale în spațiul european vizează aspecte ale personalității pe care nu le-am putea atinge fără a valorifica potențialul creativ al copiilor și fără a dezvolta ceea ce va constitui ulterior un atu al adultului bine-instruit. Creativitatea nu poate fi impusă, altoită, controlată – dar ea poate fi stimulată, încurajată, ghidată, îndreptată în direcția necesară. Elevul trebuie ajutat să vadă lucrurile din jurul său într-o optică nouă, călăuzit spre descoperiri și invenții, și acest lucru nu se referă doar la domeniul artistic sau tehnic (desen, dans, muzică, modelare). Și materia predată la disciplinele filologice se pretează unei abordări creative, contribuind, în mâinile iscusite ale unui pedagog, la dezvoltarea competenței de comunicare – o comunicare liberă de tipare, degajată, personalizată.

Citind cu atenție curriculumul disciplinar la materiile din aria „limbă și comunicare”, constatăm că, de fapt, creativitatea în producerea textului propriu nu se regăsește nici printre obiectivele profesorului,¹ nici printre competențele formate/dezvoltate elevului.²

Prescripțiile curriculare la limba română vizează tangențial anumite aspecte ale scrierii creative, mai ales în forma deja gata de produse evaluabile, fără a repera activitățile și oportunitățile de învățare și fără a marca explicit traseele prin care se poate ajunge la elaborarea acestora, iar la limbile moderne noțiunea apare doar la „Strategii de

¹ În *Curriculum 2006* atestăm un singur episod: 2.10. *Să dezvolte creativ fenomene ale operei literare.*

² În *Curriculum 2010* nu figurează.

evaluare”. Deși curriculumul, în comparație cu programele tradiționale, a extins mult lista de texte pe care le scrie elevul, și nu ne mai limităm la *compunere după tablou*, *compunere cu temă liberă* sau, mai nou, *eseu*, textele care solicită cu adevărat creativitate depășesc cadrul normativ-legal și îi reclamă în primul rând profesorului competențe profesionale peste medie. Care este trama formării unei anumite competențe: de exemplu, a acelei de a improviza în baza unei imagini, a alcătui texte narative? Ce urmează să întreprindă profesorul pentru a trata blancofobia și tracul în preajma unui discurs public? Sau pentru a-i cultiva elevului încrederea în forțele proprii atunci când sarcina îi solicită idei și forme inedite?

Viziunea generală asupra cursului limitează sau tinde să excludă utilizarea modelelor de texte pe care elevul va învăța să le imite, chiar dacă strategia didactică presupune examinarea acestora și formarea capacității de a alege structura adecvată conținutului și situației de comunicare. Altfel spus, scrierea ca proces va câștiga teren în fața scrierii ca rezultat și formarea competențelor, chiar dispartate poate, va conta mai mult decât capacitatea de a prezenta un produs perfect. În acest sens, elevii vor parcurge ghidat trei etape: *pregătirea pentru scriere – elaborarea primei variante, respectând anumiți pași sau urmând un algoritm – , revizuirea și redactarea variantei finale.*

Un aspect inovator al predării va ține de dialogism: elevul va primi și va acorda replici la textele colegilor, va adapta textul la diferite categorii de cititori, va învăța să interpreteze feedbackul și să dea sugestii de redactare. Prin analiza textelor scrise, dar mai ales a probelor de evaluare, profesorul va implementa un model de gândire critică și constructivă în raport cu propria lucrare.

N.B.! Prezentul curs este adresat elevilor din ciclul gimnazial și concepția sa se limitează la limba de instruire, însă îl considerăm valabil și pentru elevii de liceu, dacă se va

preda în una dintre limbile străine studiate, dar cu o condiție: ca elevii să posede la nivelul necesar, B1-B2, acea limbă străină.

Deoarece cursul este însoțit de un ghid adresat profesorului, vom limita sugestiile metodologice din curriculum la o proiectare didactică minuțioasă.

Proiectarea orientativă a orelor

Tema lecției	Evocare	Realizare a sensului	Reflecție	Extindere
Unitatea didactică 1: Scrierea în baza cuvântului				
1) Cuvinte și idei	Tehnica <i>Asalt de idei</i> (<i>Tricouri</i>)	Jocul SMS	Exercițiu asociativ <i>O piatră în lac</i>	Comentarii
2) Înrudirea cuvintelor	Jocul <i>Locatarii casei</i>	Jocul <i>Bagheta magică</i>	Tehnica <i>Ipoteze</i>	Text publicitar
3) Cuvântul și contextul	Tehnica <i>Atribute/</i> Tehnica <i>Asocieri libere</i>	Tehnica <i>Scrierea liberă/</i> <i>Scrierea ghidată/</i> <i>Martori oculari/</i> <i>Harta empatiei</i>	Tehnica <i>Sublimarea</i>	Colaj
4) Asocierea cuvintelor	Tehnica <i>Turul galeriei</i>	Jocul <i>Curcubeul de cuvinte</i>	Tehnica <i>Solidarități</i>	Tehnica <i>Cinquain</i>
5) Puterea cuvintelor	Tehnica <i>Metafore</i>	Descriere	Tehnica <i>Ilustrează un concept!</i>	Imaginația ghidată
6) Evaluare	Scrierea ghidată în baza unui cuvânt-titlu			
7)	Analiza probelor de evaluare			

Unitatea didactică 2: Scrierea ghidată de imagine				
8) Expunerea în baza imaginii	Tehnica <i>Schimbă perechea!</i>	Tehnica <i>Consultații în grup</i>	Tehnica <i>Graficul T</i>	Cercetarea imaginii
9) Ilustrarea textelor	Tehnica <i>Bliț</i>	Jocul <i>Cuvinte și obiecte</i>	Tehnica <i>G.P.P.</i>	Blazon
10) Ghidarea imaginației prin desen	Tehnica <i>Generalizarea categorială</i>	Tehnica <i>R.A.I.</i>	Tehnica <i>Pagina de jurnal</i>	Scriere în parametrii dați
11) Imaginea ca suport pentru scrierea narativă	Tehnica <i>Din fotoliul autorului</i>	Tehnica <i>Biografii</i>	Eseu de 5'	Analiza imaginii
12) Scrierea procesată	Prezentarea temei de acasă	Tehnica <i>Cercetarea împărtășită</i>		Analiza panoului
13) Evaluare orală	Susținerea publică a lucrărilor			
Unitatea didactică 3: Scrierea în baza obiectelor				
14) Istoria unui obiect	Tehnica <i>Brainstorming de grup</i>	Tehnica <i>Trecere în revistă</i>	<i>Joc de simulare: excursie la muzeu</i>	Argument în patru pași
15) Transformarea obiectului în simbol	Tehnica <i>Discuția la manej</i>	Tehnica <i>Inimă. Mână. Minte</i>	Tehnica <i>6 De ce?</i>	Simbolica obiectelor
16) Valoarea unui obiect	Prezentare de grup	Jocul <i>Cutia veveriței</i>	Tehnica <i>Cubul</i>	Eseu structurat
17) Istoria	Jocul <i>Vorbește-</i>	Tehnica <i>Piramida</i>	Povestirea orală	Redactarea textului

inventată a unui obiect	<i>mi despre...</i>	<i>narațiunii</i>		
18) Obiecte și cuvinte	Tehnica <i>Brain-writing</i>	Tehnica <i>Generalizare a categorială</i>	Eseu argumentativ	Prezentare de grup
19) Evaluarea prezentării de poster				
Unitatea didactică 4: Scrierea în baza textului				
20) Scrierea narativă în baza unui proverb	Tehnica <i>Acumulare</i>	Tehnica <i>Lectura împotriva</i>	Tehnica <i>Benzi desenate</i>	Text meditativ
21) Scrierea în baza unui citat	Tehnica <i>Lasă-mi mie ultimul cuvânt!</i>	Tehnica <i>Citate</i>	Tehnica <i>Pătratul lui Descartes</i>	Text de ficțiune
22) Scriere în baza textului poetic (I)	Tehnica <i>V.A.S.</i>	Tehnica <i>Circuite integrate</i>	Dezvoltare a mesajului	Recital tematic
23) Scriere în baza textului poetic (II)	Tehnica <i>Asalt de idei</i>	<i>Recital tematic</i>	Tehnica <i>Jurnalul triplu</i>	Text meditativ
24) Scriere în baza textului narativ (I)	Tehnica <i>Asocieri forțate</i>	Tehnica <i>Presupunere a prin termeni</i>	Tehnica <i>Cap și pajură</i>	Continuarea narațiunii
25) Scriere în baza textului narativ (II)	Tehnica <i>Revizuirea circulară</i>	Tehnica <i>Cercul</i>	Redactare	Documentare
26) Dezvoltarea unei imagini	Tehnica <i>Clustering</i>	Tehnica <i>Grila lui Quintilian</i>	Studiu de caz	Joc de rol

27) Evaluare: eseu reflexiv				
Unitatea didactică 5: Scrierea care valorifică experiența proprie				
28) Scrierea despre sine (I)	Tehnica <i>Termometrul emoțional</i>	Tehnica <i>Pixuri în pahar</i>	Tehnica <i>Asocieri libere</i>	Intitulare
29) Scrierea despre sine (II)	Jocul <i>Mesaj în sticlă</i>	Jocul <i>Linia vieții</i>	Tehnica <i>Pagina de jurnal</i>	Modificarea mesajului
30) Scrierea despre sine (III)	Tehnica <i>Iarmarocul de virtuți</i>	Tehnica <i>Călcâiul lui Ahile</i>	Tehnica <i>Recensământul</i>	Acumulare
31) Scrierea în parametrii dați	Maratonul de scriere			Dezvoltarea proverbului
32) Scrierea despre valori	Tehnica <i>Căutătorii de comori</i>	Tehnica <i>Argumente migratoare</i>	Tehnica <i>Colțuri</i>	Reprezentare a prin simbol
33) Generalizarea experienței	Tehnica <i>Arată-mi valorile tale!</i>	Jocul <i>Focul de tabără</i>	Tehnica <i>Linia valorii</i>	
34) Evaluarea unității didactice				
35) Evaluarea unității didactice				

Sugestii de evaluare

Un moment specific evaluării unui asemenea curs este varierea produselor-texte pe care le elaborează elevul, redactarea, revizuirea și aprecierea lor. Pentru că ele nu diferă atât de mult unele de altele ca să merite fiecare o grilă de evaluare, vom prezenta câteva grile, modificându-le doar atunci când se schimbă esența produsului-text sau criteriile de evaluare.

Dar evaluarea produselor creativității individuale sau de grup provoacă nedumeriri și probleme:

- În ce unități se exprimă gradul de creativitate?
- Cum se poate măsura originalitatea?
- Cât de echitabile sunt criteriile de evaluare a creativității?

De fapt, cele 2-3 puncte din 10 care se atribuie pentru originalitate constituie anume diferența dintre nota 8 – una care atestă cunoștințe, competențe, dar lipsă de imaginație – și nota 10 – cea care, în cadrul scrierii creative, atestă că elevul este capabil să-și dirijeze imaginația pe făgașul cerut, dându-i o haină verbală adecvată și corectă.

În tabelul de mai jos am grupat produsele conform criteriilor care trebuie luate în calcul la evaluare: după caz, fiecare dintre acestea este relevant într-o măsură mai mare sau mai mică, dar nu poate fi ignorat. De aici va deriva și diferența de punctaj acordat (care poartă un caracter de recomandare). Deși pare, și probabil este dificil, câteva dintre criteriile enumerate în tabele vor facilita aprecierea lucrărilor și vor oferi siguranță profesorului-evaluator. Deoarece docimologia distinge forma de evaluare scrisă, orală și practică, am grupat produsele în baza acestui criteriu.

Evaluarea produselor scrise

Produsul evaluabil	Criterii de evaluare				
	Corespun derea cu sarcina, respectare a rigorilor	Originalitate, creativitate, inovația	Plasticitate a limbajului	Logica și coerența	Aspectul grafic, aranjare a în pagină, corectitudinea
Cinquain	2	5	1	1	1
Colaj,	1	4	0	2	3

hartă, schemă					
Eseu argument ativ	1	2	0	4	3
Eseu meditativ	2	3	2	1	2
Eseu structurat <i>Cubul</i>	2	2	2	2	2
Narațiune structurat ă <i>Piramida</i>	2	3	2	1	2
Pagina de jurnal	2	3	2	1	2
Sciere ghidată	2	3	2	1	2
Sciere liberă	3	5	2	0	0

Evaluarea produselor orale

Produsul	Criterii de evaluare				
	Corespunderea cu sarcina, respectarea rigorilor	Originalitatea, creativitatea, inovația	Modalitatea de prezentare (ținuta, cu contactul auditoriul)	Logica și coerența	Corectitudinea, plasticitatea, încadrarea în timp
Prezentar ea orală	2	3	2	1	2

Evaluarea produselor practice

Prodsu 1	Posterul, colajul – maximum 5 puncte		Prezentarea – maximum 5 puncte			Total
	Coerența logică și claritatea ideilor max. 2 pct.	Aspectul grafic și ilustrații le max. 3 pct.	Coerența prezentări i de grup max. 2 pct.	Corectitu dinea discursulu i max. 2 pct.	Respe ctarea limitei de întinde re în timp max. 1 pct.	

Urmează un tabel cu discriminarea punctelor și indicatorii de competență, raportat la unul dintre produse:

Model

Criterii de evaluare a textului produs în rezultatul scrierii ghidate	Indicatori de competență	Puncte
Coresponderea de conținut cu cerințele față de acest tip de text (maximum 2 puncte).	Elevul respectă întru totul rigorile scrierii ghidate.	2 puncte
	Elevul respectă rigorile scrierii ghidate, dar comite 2-3 inexactități și erori.	1 punct
	Elevul nu reușește să producă un text coerent.	0 puncte
Sucesiunea logică și coerența	Expunerea este construită logic și coerent.	1 punct

expunerii (maximum punct).	1	Expunerea este incoerentă sau lipsește.	0 puncte
Realizarea adecvată a sarcinii (maximum puncte).	2	Sarcina este realizată complet și corect.	2 puncte
		Sarcina este realizată parțial.	1 punct
		Sarcina nu a fost realizată.	0 puncte
Plasticitatea limbajului (maximum puncte).	2	Vocabularul este corect, variat și expresiv.	2 puncte
		Vocabularul este corect, parțial expresiv.	1 punct
		Vocabularul este sărac și inexpressiv sau textul lipsește.	0 puncte
Aspectul grafic și aranjarea în pagină (maximum punct).	1	Textul este corect aranjat în pagină, are aspect îngrijit, se respectă alineatele.	1 punct
		Textul este scris neglijent sau lipsește.	0 puncte
Corectitudinea linguală (maximum puncte).	2	Textul este corect din punct de vedere lingual.	2 puncte
		În text au fost comise 2-3 erori de limbă (ortografie, punctuație, gramatică, stil).	1 punct
		Au fost comise 4 și mai multe erori de limbă sau textul lipsește.	0 puncte

VII. Bibliografie recomandată

- 1) Armstrong, Thomas. *Ești mai inteligent decât crezi: un ghid al inteligențelor multiple, pentru copii*. București: Curtea Veche, 2011.
- 2) *Ateliere poetice. Din experiența unui cenaclu*. Chișinău: Clipa, 2010.

- 3) Bocoș, Mușata-Dacia. *Instruirea interactivă: repere axiologice și metodologice*. Iași: Polirom, 2013.
- 4) Cameron, Julia. *Cum să cultivi creativitatea copiilor; exerciții pentru stimularea inventivității și exprimării de sine*. Iași: Polirom, 2013.
- 5) Cartaleanu, Tatiana; Cosovan, Olga; Goraș-Postică, Viorica; Sclifos, Lia; Lîsenco, Sergiu. *Formare de competențe prin strategii didactice interactive*. Chișinău: Didactica Pro, 2008; 2011.
- 6) Cartaleanu, Tatiana; Ghicov, Adrian. *Predarea interactivă centrată pe elev*. Chișinău: Știința, 2008.
- 7) *Cartea mare a jocurilor*. Chișinău: UNICEF, 2002.
- 8) Claxton, Guy; Lucas, Bill. *Fiți creativi! Pași esențiali în muncă și în viață*. București: Curtea Veche, 2006.
- 9) Clegg, Brian; Birch, Paul. *Creativitatea. Curs rapid*. Iași: Polirom, 2003.
- 10) *Curriculum școlar pentru disciplina Limba și literatura română*. Clasele a V-a – a IX-a. Chișinău: Lyceum, 2010.
- 11) De Bono, Edvard. *Gândirea laterală*. București: Amaltea, 2003.
- 12) Drewniany, Bonnie et al. *Strategia creativă în publicitate*. Iași: Polirom, 2009.
- 13) Iachim, Ion. *Receptarea și crearea operelor epice în școală*. Chișinău: Epigraf, 2001.
- 14) Joannès, Alain. *Comunicarea prin imagini: cum să-ți pui în valoare comunicarea prin intermediul dimensiunii vizuale*. Iași: Polirom, 2009.
- 15) Khan, Salman. *O singură școală pentru toată lumea: să regândim educația*. București: Publica, 2015.
- 16) Macanufu, James; Gray, Dave; Brown, Sunni. *Gamestorming: carte de jocuri pentru nonconformiști, inovatori și vizionari*. Pitești: Paralela 45, 2012.
- 17) Manes, Sabina. *83 de jocuri psihologice pentru animarea grupurilor*. Iași: Polirom, 2008.

- 18) Michalko, Michael. *Jocurile minții: manualul creativității în afaceri*. București: Amaltea, 2008.
- 19) Munteanu, Nina. *Scriitorii de jurnal*. Pitești: Paralela 45, 2012.
- 20) Peretti, Andre; Legrand, Jean-Andre; Boniface, Jean. *Tehnici de comunicare*. Iași: Polirom, 2001.
- 21) Petraș, Irina. *Fabrica de literatură*. Pitești: Paralela 45, 2003.
- 22) Robinson, Ken. *O lume ieșită din minți: revoluția creativă a educației*. București: Publica, 2011.
- 23) Rodari, Gianni. *Gramatica fanteziei. Introducere în arta de a născoci povești*. București: Humanitas, 2009.
- 24) Simister, C. J. *Jocuri pentru dezvoltarea inteligenței și creativității copiilor*. Iași: Polirom, 2011.
- 25) Stănescu, Maria-Liana. *Instruirea diferențiată a elevilor supradotați*. Iași: Polirom, 2003.
- 26) Sternberg, Robert J. *Manual de creativitate*. Iași: Polirom, 2005.
- 27) Stoica-Constantin, Ana. *Creativitatea pentru studenți și profesori*. Iași: Institutul European, 2004.
- 28) Vișniec, Matei. *Cabaretul cuvintelor*. București: Cartea Românească, 2012.

Scrierea creativă Portofoliul profesorului

Sumar

Preliminarii	21
Modulul I. Scrierea în baza cuvântului	23
Modulul II. Scrierea ghidată de imagine	51
Modulul III. Scrierea inspirată de obiecte	70
Modulul IV. Scrierea în baza textului	90
Modulul V. Scrierea care valorifică experiența proprie 114	
Bibliografie de referință	133

În prezent provocarea este transformarea
sistemului de educație în ceva mult mai potrivit
pentru nevoile secolului XXI.

În centrul acestei transformări trebuie să se afle
o abordare total diferită a inteligenței și creativității
umane.

Ken Robinson³

PRELIMINARII

Dezvoltarea creativității elevilor, de la cele mai mici vârste de școlarizare, nu cade într-un tot pe umerii profesorilor și nu derivă din curriculumul oficial disciplinar, deoarece multe dintre îndeletnicirile cu adevărat eficiente se desfășoară în activitățile extracurriculare sau sunt rezervate curriculumului nonformal și informal. Competențele-cheie ale formării gimnaziale în spațiul european vizează aspecte ale personalității pe care nu le-am putea obține fără a valorifica potențialul creativ al copiilor și fără a dezvolta ceea ce va constitui ulterior un atu al adultului bine-instruit. Creativitatea nu poate fi impusă, altoită, controlată – dar ea poate fi stimulată, încurajată, ghidată, îndreptată în direcția necesară. Elevul poate fi ajutat să vadă lucrurile din jurul său într-o optică nouă, poate fi călăuzit spre descoperiri și invenții, iar acest lucru nu se referă doar la domeniul artistic sau tehnic (desen, dans, muzică, modelare). Și materia predată la disciplinele filologice se pretează unei abordări creative, contribuind, în mâinile iscusite ale unui pedagog, la dezvoltarea competenței de comunicare – o comunicare liberă de tipare, degajată, personalizată. Unul dintre pedagogii-inovatori ai secolului XXI, Salman Khan, subliniază: „Devine din ce în ce mai evident pentru toată lumea că a fi curios și creativ este mai important decât a cunoaște o anumită materie

³ Ken Robinson. *O lume ieșită din minți. Revoluția creativă a educației*, p.32.

[...]. Mai mult decât orice cifre, note sau evaluări, un produs creat de cineva este cel mai bun indicator al abilității sale de a concepe ceva de la zero, de a găsi o soluție pentru o problemă aparent fără rezolvare” [O singură, 220].

Citind cu atenție curriculumul disciplinar la materiile din aria „limbă și comunicare”, constatăm că, de fapt, creativitatea în producerea textului propriu nu se regăsește nici printre obiectivele profesorului,⁴ nici printre competențele formate/dezvoltate elevului.⁵ Prescripțiile curriculare la limba română vizează tangențial anumite aspecte ale scrierii creative, mai ales în forma deja gata de produse evaluabile, fără a repera activitățile și oportunitățile de învățare și fără a marca explicit traseele prin care se poate ajunge la elaborarea acestora, iar la limbile moderne noțiunea apare doar la „Strategii de evaluare”. Care este trama formării unei anumite competențe: de exemplu, a scrie o felicitare, a improviza în baza unei imagini, a alcătui texte narative? Ce urmează să întreprindă profesorul pentru a trata blancofobia și tracul în preajma unui discurs public? Sau pentru a-i cultiva elevului încrederea în forțele proprii, atunci când sarcina îi reclamă idei și forme inedite?

Un moment pe care ținem să-l menționăm aici este varierea produselor-texte pe care le elaborează elevul și evaluarea lor. Pentru că ele nu diferă atât de mult unele de altele ca să merite fiecare o grilă de evaluare, vom prezenta grilele în curriculum, în capitolul dedicat evaluării, modificându-le doar atunci când se schimbă esența produsului-text sau criteriile de evaluare.

Prezentul curs este adresat elevilor din ciclul gimnazial și concepția sa se limitează la limba de instruire, dar îl considerăm valabil și pentru elevii de liceu, dacă se va preda

⁴ În *Curriculum 2006* atestăm un singur moment: 2.10. *Să dezvolte creativ fenomene ale operei literare.*

⁵ În *Curriculum 2010* nu figurează.

în una dintre limbile străine studiate și cu o condiție: ca elevii să posede la nivelul necesar, B1-B2, acea limbă străină.

Sugestiile metodologice din prezentul portofoliu al profesorului îl pot orienta în gama de activități și oportunități de învățare, fără a-și reclama unicitatea și exhaustivitatea, și lasă suficient loc pentru creativitate oricărui pedagog interesat.

Modulul I. Scrierea în baza cuvântului

Cuvântul privit ca unitate a sistemului lexical și gramatical

Cuvântul singur acționează
numai când întâlnește un al doilea,
care îl provoacă, îl constrânge
să iasă de pe traiectoria obișnuinței,
să-și descopere noi capacități de semnificare.

Gianni Rodari

Împărțirea pe module și succederea lor în această ordine reflectă viziunea noastră asupra cursului. Cu același succes și suficiente argumente, profesorul poate schimba rânduiala în favoarea altui modul de debut. Primul modul al cursului de scriere creativă este consacrat săpării în cuvânt. Cercetată în cadrul studiului limbii ca parte a unui sistem lexico-semantic sau gramatical, unitatea de vocabular nu este privită ca entitate, nu este examinată holistic, multiaspectual și multilateral. Anume o explorare a vocabularului uzual, curent și frecvent, se va afla în vizorul modulului.

Procesele cognitive pe care contăm sunt *recunoașterea*, *reamintirea*, *efectuarea*, *generarea*. Obiectivele urmărite în acest modul:

- *elevul va fi capabil să recupereze cunoștințele relevante din memorie;*
- *elevul va fi capabil să aplice o procedură cunoscută la o sarcină nouă.*

Atunci când cuvântul este punctul de start al scrierii creative, acesta nu poate fi oricare: îi vom propune elevului cuvinte cunoscute⁶ și semnificative pentru el, purtătoare de informație și de mesaj, unități de vocabular care construiesc diferite relații cu altele, care se regăsesc în structura câmpurilor lingvistice studiate conform conținuturilor curriculare (lexical, semantic, derivativ, asociativ) și care, credem, vor contribui la declanșarea scrisului.

Alegerea cuvântului poate fi dictată de raționamentele unor activități ulterioare sau imediate, și astfel profesorul pregătește terenul pentru explorarea mai detaliată/amănunțită a acestuia; un singur lexem, devenind prilej de cercetare aprofundată și examinare cu lupa, va chema la sine o multitudine de unități de vocabular și va scoate la lumină relații neobservate sau nebănuite. Nu doar cuvântul artistic, nu doar sensurile conotative, ci și cele directe, denotative vor servi pentru declanșarea imaginației. Elevii înșiși vor fi surprinși de ceea ce se conturează în lumina reflectoarelor îndreptate spre un cuvânt oarecare, deseori neobservat de ei până atunci, în afara contextului (care întotdeauna își pune amprenta pe receptare).

1) Cuvinte și idei

⁶ Pentru lexeme pe care le bănuim necunoscute, și care câștigă prin aceea că sunt doar o formă, un înveliș sonor, fără sens limpede deocamdată, există un joc lingvistic, numit fără echivoc „Dicționarul”: elevii sunt rugați să improvizeze, să-și imagineze sau să deducă sensul cuvântului, iar profesorul are la dispoziție definițiile lui din dicționar sau enciclopedia. Unitățile utilizate în acest joc ar trebui să fie selectate din aria arhaismelor (*năramză*), a regionalismelor puțin cunoscute (*hasmațuchi*, *cepar*) sau a neologismelor netransparente, împrumutate din limbi pe care elevii nu le studiază (de exemplu, denumiri de culturi exotice, încă puțin răspândite: *kumquat*, *tangerină*, *broccoli*, *oregano*). La primele exersări, vom recomanda cuvinte monosemantice, iar cele polisemantice vor constitui deliciul unor elevi deja experimentați. Pe site-ul www.dexonline.ro există un joc interactiv, *Moara cuvintelor*, care de asemenea contribuie la dezvoltarea intuiției și formarea deprinderii de a defini unitățile de vocabular.

Fiind vorba de prima lecție, în debutul cursului, profesorul se va orienta spre oportunități de prezentare a copiilor, de cunoaștere reciprocă și de motivare pentru disciplina respectivă. Se poate întâmpla ca elevii înscriși la acest curs să vină din clase paralele și atunci este absolut necesar să se formeze comunitatea de instruire, dar și în cazul când acești elevi studiază în această clasă și cu acest profesor orice altă materie școlară se recomandă o re-formare a comunității, după vacanță.

Obiectivul acestei lecții este *utilizarea cuvintelor disparate, pentru a transmite un mesaj.*

Evocare

Tehnica *Asalt de idei* (*Tricouri*) [Formare, 190]

Tehnica este foarte cunoscută în calitate de joc pentru spargerea gheții (în papetării, se găsesc fișe în formă de tricouri, dar nu în forma fișelor rezidă esența tehnicii; foile A4 sunt mai comode și cuvintele se văd de departe).

Situația de problemă:

Imaginează-ți că ai sosit la o tabără și ai fost anunțați că fiecare participant trebuie să vină la festivitatea de deschidere cu un tricou (ți se oferă unul nou-nouț) pe care va fi imprimat un cuvânt⁷ ce poate să îl caracterizeze/prezinte/reprezinte. Există o instalație și un specialist care confecționează tricourile.

Fiecare elev are timp să facă o alegere și să-și prezinte inscripția. Dacă profesorul nu are certitudinea că elevii se vor orienta rapid, se poate folosi un tabel pentru generarea ideilor: el va canaliza imaginația în direcția adecvată. În acest caz, încetinind intenționat exercițiul, profesorul va afișa tabelul și va demonstra cum anume gândește dânsul (sau cum ar gândi dacă ar fi într-o situație similară). Este posibil ca elevii să aibă

⁷ Insistați să fie în limba română și excludeți varianta de a-și scrie numele sau prenumele.

timp mai întâi pentru cercetarea tabelului și completarea mai multor linii, iar apoi pentru alegere.

Tabel pentru generarea ideilor

Din ce domeniu dorești să fie informația despre tine	Ce mesaj intenționezi să transmiți	Ce cuvânt vei alege
Familia		
Prietenii		
Studiile		
Amintirile tale		
Ocupațiile preferate		
Sportul		
Interesele		
Lecturile		

Oricare ar fi modalitatea de prezentare (afișarea inscripțiilor pe tablă; prezentarea individuală în plen, de pe loc sau în fața clasei; circulația liberă și discuția nonformală), profesorul va urmări și va menționa frecvența anumitor părți de vorbire (substantive, adjective), apreciind situația în care un singur elev a optat pentru o oarecare clasă morfologică (bunăoară, verb sau interjecție).

Generalizând, profesorul va solicita explicații, comentarii, interpretări, insistând pe ideea că un cuvânt, chiar și în afara enunțului, poate deveni element al comunicării, în anumite circumstanțe. Iar pentru realizarea transferului, se vor solicita exemple similare de obiecte vestimentare cu inscripții semnificative, discutându-se: cât de important este pentru cel care îl procură și îl va purta ce scrie pe tricou, hanorac, balonzaid; ce ne spune inscripția de pe haina sau rucsacul cuiva?

Realizare a sensului

Jocul SMS [SMS, 46]

Clasa se împarte în 3-4 grupuri, câte 8-10 elevi, și fiecare elev primește o literă, iar întreg grupul – un semn de exclamare.⁸

Sarcina care le revine este să alcătuiască diferite cuvinte, din 2-10 litere, utilizându-le doar pe cele primite. Pentru a nu rămâne tot pe terenul substantivului, în acest joc⁹, cerem ca fiecare dintre cuvintele formate să fie un verb la modul imperativ, adresat celui care va primi SMS-ul și considerat text finit, **care poate fi transmis ca mesaj**; prin urmare, grupul va explica ce mesaj transmite, ce informație comunică.

De exemplu:

Grupul a avut literele A, Ă, E, I, L, C, R, S, V, Z.

Elevii au alcătuit mai multe cuvinte: *Lasă! Zi! Vezi! Cazi! Sari! Riscă!* și sunt gata să interpreteze textual mesajul pe care intenționează să-l transmită.

Grupurile primesc câte o foaie pe care scriu toate cuvintele ce corespund cerințelor – și aici verbul *Cazi!* ar putea să fie eliminat, pentru că e greu să ne imaginăm o situație când trimitem cuiva un asemenea mesaj (ca verb la imperativ, îndemn sau poruncă, nu ca un avertisment la indicativ). Când a expirat timpul afectat jocului, se afișează listele, iar grupurile rămân împreună și începe etapa de descifrare a sensurilor: fiecare elev are libertatea să aleagă de pe tablă un cuvânt la a cărui formare nu a participat și să încerce o descifrare a ceea ce a vrut să spună grupul respectiv. Autorii confirmă, infirmă sau își explică intenția.

Se discută copios situațiile de omonimie, monosemie și polisemie, valoarea de semn și de simbol a cuvântului (care în cazul verbelor este specifică), se examinează toate fațetele cu care poate străluci un cuvânt oarecare.

⁸ Profesorul, care pregătește literele în prealabil, va avea grijă ca acestea să fie suficient de frecvente în cuvintele românești și să nu coincidă integral la diferite grupuri (toți să aibă vocale și consoane: A, I, E, L, R, N, C, S ș.a.).

⁹ În alte circumstanțe, se vor solicita orice alte cuvinte sau chiar enunțuri, dacă se va permite să se reia litera de câte ori e necesar.

Reflecție

Exercițiul asociativ *O piatră în lac* [Gramatica, 15]

Așa cum la aruncarea unei pietre în lac în jurul ei se formează cercuri, și un cuvânt aruncat într-o situație de comunicare sau propus pentru declanșarea scrisului stârnește alte cuvinte, iar cel care învață limba, la fel ca și cel care o stăpânește la perfecție, trebuie să învețe a-și urmări „reacțiile în lanț”.

Sarcina care îi revine profesorului este de a propune cuvinte capabile să provoace cât mai multă mișcare subacvatică, de a determina imaginația fiecărui copil să se sprijine pe cuvântul dat și să urce spre altele (dar și, în plan metacognitiv, de a-și monitoriza propria activitate de gândire și vorbire). Pentru prima exersare, trebuie ales un cuvânt ce numește obiecte concrete, familiare copiilor, cu multiple utilizări și relații, capabil de a deschide serii de asocieri. Fiecare elev construiește rețeaua sa proprie și are timp să comenteze ceea ce a construit, adică să-și răspundă la întrebarea: „De ce cuvântul ... m-a dus cu gândul la...?”.¹⁰

¹⁰ Cităm din cartea lui Gianni Rodari „Gramatica fanteziei”: „O piatră aruncată în lac stârnește cercuri concentrice care se largesc pe suprafața apei, legând în mișcarea lor, la distanțe diferite, cu efecte diverse, nufărul și trestia, bărcuța de hârtie și barca pescarului. Obiecte ce stăteau acolo, fiecare închis în sine, în pacea ori în somnul lui, sunt parcă rechemate la viață, obligate să reacționeze, să intre în relație unele cu altele. Alte mișcări invizibile se propagă în adâncime, în toate direcțiile, în timp ce piatra se prăvălește răscolind alge, sperind pești, pricinuind întruna noi tulburări moleculare. Când atinge apoi fundul, răscolește mărul, izbește obiectele ce zăceau uitate acolo, dintre care unele sunt scoase la iveală, altele acoperite pe rând cu nisip. Nenumărate evenimente se succed într-un timp foarte scurt. Desigur, chiar dacă ai avea timpul necesar și dorința de a o face, tot nu le-ai putea înregistra pe toate, fără omisiuni. Tot astfel, un cuvânt, aruncat în minte la întâmplare, produce valuri la suprafață și în adâncime, provoacă o serie infinită de reacții în lanț, antrenând în căderea lui sunete și imagini, analogii și amintiri, sensuri și vise, într-o mișcare ce interesează experiența, memoria, fantezia și inconștientul și care e complicată de faptul că mintea însăși nu asistă pasivă la reprezentare, ci intervine continuu

Recomandăm un cuvânt a cărui explorare în clasă va asigura o mai bună și mai profundă realizare a temei date pentru acasă¹¹:

CASĂ

- familie - bunic - liliac - bubruze
- vecini - nuc - veverițe
- fântână - trandafiri - 1 septembrie - cel mai frumos buchet
- cățel - stână - Grivei - Topârceanu - bibliotecară - concurs - premiu

În clasă, fiecare își completează lista de asocieri, cu câte cuvinte reușește să prindă, și are timp să discute cu colegii, să facă schimb de idei.

Extindere

Tema pentru acasă: *Interpretați în scris o linie din 3-4 cuvinte: ce amintiri, ce analogii, ce imagini se descopăr, se ridică la suprafață, pot fi arătate și altora.*

De exemplu:

Cățelul este primul care mă întâmpină când deschid poarta. Noi l-am luat de la stână. Eu i-am pus numele Grivei, după o poezie de George Topârceanu. Cartea lui cu poezii mi-a dat-o biblioteca, când am fost să aleg un text pentru

pentru a accepta și a respinge, a uni și a cenzura, a construi și a distruge.”
[Gramatica, 15]

¹¹ Elevii ar fi liberi să aleagă pentru prezentare orice formă grafică.

concursul declamatorilor. La acest concurs am fost premiată. Etc.

Tema dată pentru acasă va fi verificată la lecția următoare.¹²

2) **Înrudirea cuvintelor**

Obiectivul acestei lecții este *cercetarea relațiilor dintre cuvintele înrudite*.

Studierea câmpurilor derivate în clasa a VII-a nu este orientată spre scrierea creativă, ci vizează preponderent asimilarea conștientizată a vocabularului. Cercetând însă cuvintele înrudite în lumina proprietăților pe care acestea, luate împreună, le activează în cadrul unui text, vom remarca amplificarea expresivității și efectul stilistic care se produce din alăturarea lexemelor aceluiași câmp derivativ.

☞ Se verifică, în perechi, tema dată pentru acasă: elevii prezintă o linie de cuvinte și interpretează aceste asocieri.

☞ Profesorul ascultă în plen 2-3 elevi și oferă un feedback imediat.

Evocare

Jocul *Locatarii casei*

Pe tablă este desenată o casă convențională, cu câteva niveluri și cu multe ferestre (12-15). În această casă locuiesc patru generații ale familiei *Munteanu*, foarte numeroasă. La fel de convențional, decidem că fiecare fereastră este a unei alte camere și, respectiv, câte ferestre avem, atâția locatari are casa.

Profesorul alege o fereastră, spune că este camera unui copil (cel mai mic locatar) și scrie pe geamul ei: *Laura Munteanu*. Toți ceilalți locatari, rude cu Laura, vor fi definiți în raport cu dânsa. Sarcina elevilor este să numească gradele de rudenie în care se află cei ce locuiesc în casă (fără a repeta

¹² Strategia în care vom aborda temele în acest auxiliar didactic este oarecum inelară: tema veche, realizată conștient, contribuie la intrarea în tema nouă.

prenumele), scriind pe geamurile respective, așa cum le aleg ei: *Ana Munteanu, mama; Mădălina Munteanu, sora; Ecaterina Munteanu, bunica* etc.

Obiectivul declarat al evocării este să se treacă în revistă denumirile gradelor de rudenie în limba română și să se actualizeze situațiile când substantivul respectiv numește o rudă de sânge și când – o rudă prin alianță. Aici indiciul cel mai sigur va fi reluarea sau schimbarea numelui de familie dat. Posibil să apară problema unei diferențieri între rudenie și legăturile spirituale (naș, fin, cumătră).

La epuizarea tuturor ferestrelor sau a ideilor, profesorul generalizează experiența jocului și formulează, cu elevii, câteva concluzii privind necesitatea de a avea în limbă cuvinte speciale pentru a delimita gradul de rudenie și calitatea lui.

Acum se face transferul la rudenia dintre cuvinte. Improvizația s-ar dezvolta în direcția: cum își arată/trădează rudenia cuvintele? Există și în familiile de cuvinte frați, bunici, unchi? Se vor solicita exemple.

Realizare a sensului

Jocul *Bagheta magică*

Se presupune că fiecare dintre elevi are o baghetă magică și poate transforma obiectele din casă¹³, mărindu-le sau micșorându-le. Problema este să știi cum să le numești: așa ca să se înțeleagă imediat că ele sunt mai mici (și au sufixe diminutive) sau mai mari (și au sufixe augmentative). Ceea ce trebuie urmărit este bunul-gust și bunul-simț: exercițiul nu se face pentru a stârni râsul, ci pentru a dezvolta simțul limbii și a transmite ideea că unele cuvinte, deși nu sunt atestate în dicționare, au dreptul la viață, pentru că se înscriu în sistemul

¹³ Jocul este productiv și dacă alegem să transformăm animalele: diminutivele vor desemna puii (*pisicuță, motănel, vițeluş, mieluşel, mieluş, răţuşcă, vacuță, căpriță, oiță*), iar augmentativele lipsesc sau, uneori, sunt pentru masculin (*răţoi, găscan, cotoi*) și își pierd proprietatea de a mări.

limbii¹⁴, iar altele sună anapoda, nefiresc și de aceea nu vor fi acceptate.

Mai întâi se exersează în plen, cu același cuvânt simplu și scurt: *casă – căsuță – căsoi/căsoaie*. Apoi elevii numără de la 1 la 3 și se împart în 3 echipe. Echipa nr. 1 va scrie o listă de cuvinte-nume ale obiectelor de uz casnic din locuința pe care deja o cunoaștem; echipa nr. 2 va scrie în dreptul lui derivatul cu sufixul diminutival, ca și cum aceasta este o casă de pitici; iar echipa nr. 3 – derivatul cu sufixul augmentativ, ca și cum în casă locuiește o familie de uriași.

De exemplu:

Cuvântul-titlu	Derivatul diminutiv	Derivatul augmentativ
cană	căniță/cănățuie	cănoaie*/cănoi*
căldare	căldărușă	căldăroi
ceaun	ceaunaș	ceaunoi*
covor	covoraș	-----
cuțit	cuțitaș	cuțitoi
cuptor	cuptoraș	-----
farfurie	farfurioară	farfuroi*
mătură	măturice	măturoi ¹⁵
strachină	străchinuță	străchinoi*
etc.	etc.	etc.

Completarea tabelului este imediat însoțită de explicații, comentarii, presupuneri și adresarea la dicționar. În cazul când profesorul nu are un DEX pe masă, se va recurge la varianta www.dexonline.ro, desemnând un elev responsabil pentru accesarea lui (în speranța optimistă că elevii sunt familiarizați cu specificul articolelor lexicografice și cunosc site-ul). Va fi

¹⁴ Vom marca cu asterisc* cuvintele care sunt formații ocazionale, neatestare de dicționare.

¹⁵ Profesorul nu va rata ocazia de a observa, împreună cu elevii, că, devenind augmentative, substantivele feminine primesc un sufix care le transformă în masculine: *o mătură*, dar *un măturoi*.

interesant de observat, bunăoară, că unele cuvinte acceptă un sufix diminutival, iar altele – nu (*scaun – scăunel, scăunaș; pat – pătuț, pătuc; căruță – cărucior; roabă - ???*); că un sufix este acceptabil pentru un radical și sună nefiresc lângă altul (*ceaunaș; cuțitaș; lighenaș; *foarfece – ???*); că nouă ne pare firesc cuvântul *cuțitoi* cu sensul de „cuțit foarte mare”, dar el există atestat doar cu sensul de „unealtă dintr-o lamă ascuțită, cu două mânere, folosită la netezit, îndreptat sau răzuit lemnul”.

Reflecție

Tehnica *Ipoteze (Ce s-ar întâmpla dacă...)*

Elevii au timp (10 minute) să scrie un text în care să mediteze în raport cu utilitatea unor ustensile de bucătărie, recipiente, tacâmuri și să examineze ce s-ar întâmpla dacă dintr-o dată ar dispărea toate obiectele respective: bunăoară, un vrăjitor a făcut farmece și în lume au dispărut toate *sitele, furculițele, pâlniile ș.a.*

Lucrările vor fi citite în clasă, iar elevii vor discuta despre situațiile imaginate și își vor aprecia reciproc puterea argumentării.

Pentru a-i ghida în această scriere, am putea enunța câteva întrebări:

1. În ce situație se va face observată dispariția obiectului?
2. Cine îi va resimți cel mai puternic lipsa?
3. Ce va întreprinde?
4. Cum îl va putea substitui?

Extindere

Text publicitar

Tema pentru acasă: *Faceți publicitate, în formă de text citit 20-30 de secunde la radio (fără imagini și fără actori), unui obiect din bucătăria voastră. Mesajul pe care îl transmiteți: acest obiect este indispensabil în orice bucătărie! Pregătiți-vă pentru a citi expresiv textul.*

3) Cuvântul și contextul

Scenariile pe care le propunem în continuare sunt toate axate pe aceeași situație de start, însă îi oferă profesorului posibilitatea de a alege sau, dacă ține cursul în clase paralele, de a încerca diferite variante. Avem certitudinea că profesorii vor ști să facă alegerea și, mai ales, să reflecteze asupra procesului și a rezultatelor.

Se verifică tema de acasă: elevii lucrează în grupuri de 4-5, apoi fiecare grup prezintă în plen cel mai reușit text.

Obiectivul acestei lecții este *examinarea unui cuvânt în afara și în cadrul contextului*.

Evocare

În aceeași ordine de idei, după ce am discutat despre casă, vom lua pentru ilustrare cuvântul *cort*. Monosemantic în dicționarele explicative¹⁶, acest substantiv va însemna, pentru fiecare elev, valorificarea unei experiențe de viață: *Unde și când au văzut corturi în realitate? În filme? La muzee? Din ce se confecționează și cum se instalează un cort? Li s-a întâmplat să stea mai mult timp într-un cort?*

Scenariul I. Asocieri libere/Lanțuri asociative [Formare, 185]

Elevilor li se propune să asocieze noțiunea de „cort” (ideea de cort, imaginea cortului) cu alte idei, noțiuni, imagini. Fiecare notează asocierile (3 sunt suficiente) și apoi acestea vor fi acumulate într-o rețea comună. Construind lanțurile asociative, doar primul elev este relativ liber să plaseze undeva cuvintele propuse; ceilalți urmează să se orienteze după cele deja prezentate și să comenteze logica pentru care construiesc acest lanț.

Bunăoară, primul elev a venit cu asocierile *război, cămilă, caravană*, iar următorul plasează asocierea sa *tabără militară* alături de *război*, asocierea *Sahara* alături de *cămilă*

¹⁶ **CORT**, *corturi*, s. n. Adăpost portativ, făcut dintr-un schelet de țărushi bătuți în pământ și acoperit de obicei cu pânză tare și impermeabilă, care servește ca adăpost soldaților, excursioniștilor, popoarelor nomade etc.

și *caravană*, iar asocierea *Vitanta* va sta deocamdată separat (dar e posibil să existe și alte asocieri legate de publicitatea scrisă pe corturile amplasate în terasele localurilor de alimentație publică). Un al treilea elev a avut asocierile *film*, *nuntă*, *parc* și fiecare dintre acestea începe o linie nouă. Deși asocierile sunt libere și respectăm dreptul fiecăruia la o viziune proprie asupra lucrurilor, profesorul va insista ca elevii să-și interpreteze propunerile.

Ar fi ideal dacă la final fiecare dintre liniile de asocieri va ilustra una dintre valorile simbolice ale *cortului*, derivate din funcționalitatea (destinația), dimensiunile, aspectul lui. Se pot examina câteva imagini, inclusiv semnul rutier cu reprezentarea cortului. Profesorul va ghida apoi discuția spre înțelegerea mai profundă a modului în care anumite obiecte capătă semnificații simbolice sau devin simboluri¹⁷.

Scenariul II. Atribute

Această tehnică va contribui la o mai bună elucidare a semnificațiilor cuvântului, prin examinarea proprietăților lui combinatorii.

În centrul tablei scriem cuvântul *cort*, iar în jurul lui elevii trag linii și oferă atribute adjectivale, numeralice și substantivale adecvate (*de pânză, de plastic, militar, turistic, țigănesc, de nuntă, de joacă, de prim ajutor, de poliție, de salvamari, pentru 2/3 persoane, de 2x2 metri, de grădină, alb, al Crucii Roșii, de plajă, patru anotimpuri* etc.). Profesorul va ghida clasa cu întrebări care ar putea scoate la iveală alte sintagme. Când toate ideile s-au reflectat pe tablă, le numerotăm, iar elevii se împart în perechi sau în grupuri mai

¹⁷ **Cort** semnificație cosmică: imită imaginea bolții cerești; simbolizează prezența cerului pe pământ;

semnificație telurică: cortul bine înțepenit în pământ este un miracol de echilibru între fluxul de energie cosmică și forțele pământești; semnificație divină: loc sacru unde sălășluiește sau este chemată să se arate divinitatea.

[După Dicționar de simboluri, 375-377]

mari, așa ca fiecărui grup să-i revină o singură sintagmă. Cei care examinează sintagma, discutând, urmează să-și treacă în revistă cunoștințele cu privire la acel tip de cort care le-a revenit, completând un tabel de sinteză:

Sintagma	Destinație	Amplasare	Aspect	Dimensiuni	Materiale	Culoare
Cort de pânză	Diferită	Oriunde	Diferită	Diferite	Pânză	Haki
Cort de prim ajutor	Acordarea asistenței medicale urgente	În zonele de luptă În regiunile calamitate În circumstanțe de forță majoră	Are semnul Crucii Roșii sau al Semilunii Roșii	Diferite	Diferite	Haki Alb

Realizare a sensului

Ce ar trebui să urmeze?

Profesorul este cel care știe încotro se îndreaptă acum demersul didactic. Obiectivul lui este de a aborda poemul într-un vers al lui Ion Pillat *Popor nomad*, de aceea era atât de important ca elevii să înțeleagă că orice *cort* este o construcție provizorie, nesigură, să vizualizeze diferite tipuri de corturi și să se apropie de ele și de oportunitățile pe care le creează existența unui cort.

N.B.! La realizarea sensului se va lucra cu poemul, fără ca elevii să cunoască titlul acestuia.

POPOR NOMAD

Cort strâns, foc stins, pustiul și pulberea plecării.

Ion Pillat

Vom examina 4 scenarii posibile, dar cu siguranță întotdeauna este loc și pentru al cincilea.

Scenariul I. Scrierea liberă [Formare, 92; Scrierea, 48-50]

Elevii au la dispoziție 3 minute pentru a înregistra și înscrie, fără a se opri, ceea ce le trece prin minte în legătură cu imaginea din poemul propus: acesta este dezvelit la tablă sau deschis pe ecran. Tehnica de scriere liberă nu reclamă un text coerent, elevii pot „prinde” cuvinte aparte, sintagme, frânturi de fraze; când nu au nici o idee, scriu „nu am nici o idee”, dar nu se opresc din scris. Profesorul îi poate ajuta, la prima exersare a tehnicii, cu întrebări adresate înainte de a porni ceasul: *Ce vedeți? Ce auziți? Ce simțiți? Ce experiență aveți în legătură cu obiectele și acțiunile numite?*

După expirarea timpului, se citesc cele scrise. Pentru că e un exercițiu de maximă creativitate și nimeni nu poate să știe cum e corect, profesorul acceptă din start orice versiuni și viziuni, dar pune câteva accente grave pe momentele care o merită, atenționează elevii asupra unor deschideri unice, originale.

Discuția despre corturi, examinarea diferitelor tipuri de asemenea produse nu a fost direcționată în mod expres spre cortul nomazilor. Aname de aceea este interesant să vedem cum se activează inteligența spațio-vizuală și ce orizont de cultură generală au copiii.

Revenirea la text, cercetarea fiecărui cuvânt și a imaginilor pe care le-au generat sunt obligatorii, pentru că obiectivul nostru este studiul textului.

Scenariul II. Scrierea ghidată a unui text coerent

Elevii vor avea scris pe tablă sau proiectat pe ecran poemul (fără titlu) și vor primi pe rând câte o întrebare la care

răspund (profesorul are o listă de întrebări, dar nu le enunță de la început pe toate).

Întrebări pentru **Scrierea ghidată**:

1. Cum arăta cortul înainte de a fi strâns?
2. Cine l-a confecționat?
3. Cum arată în formă strânsă?
4. Cine a locuit sub el?
5. Cât timp au stat pe acest loc?
6. Cine a strâns cortul?
7. De ce pleacă?
8. Unde pleacă?
9. Cu ce vehicule/animale de tracțiune pleacă?
10. Cum au stins focul?
11. Ce sentimente au avut, plecând?
12. Ce etnie/popor concret ar putea avea în vedere poetul?

Răspunsurile la aceste întrebări constituie un schelet pe care elevul, acum, va îmbrăca detalii, relatând o istorioară care ar constitui descifrarea sa pentru imaginea din poem. Cu siguranță că poate adăuga tușe pe care nu le-a solicitat chestionarul și își poate valorifica erudiția, cunoștințele de istorie și geografie, lecturile și imaginația etc.

Scenariul III. Scrierea ghidată a unui text narativ
(Tehnica **Martori oculari**)

Se prezintă poezia, fără a fi analizată și discutată.

Fiecare elev are libertatea să aleagă un obiect care ar putea fi martorul ocular al întâmplării: un număr de persoane părăsește un loc și pleacă în altul, strângându-și cortul și stingând focul. Obiectul ales devine naratorul: el relatează despre aceea cum evoluează pregătirile de plecare și cum decurge plecarea propriu-zisă, fiind unul care rămâne (aruncat, uitat) sau care face parte din bagajul celor ce pleacă.

Elevii au la dispoziție 5-7 minute ca să scrie, de la persoana I, textul solicitat. Dacă profesorul consideră că mai întâi trebuie alcătuită o listă de asemenea obiecte, dânsul poate dirija o acumulare pe tablă și apoi elevii își aleg câte un

obiect. Posibil că însuși *cortul* se va situa în topul preferințelor, dar și alte obiecte de uz cotidian (cum ar fi *sacul, desaga, cuvertura, pătura, covorul, șaua, frâul, căruța, biciul, ibricul, ceaunul, orezul, făina, cenușa* etc. etc. etc.) ar putea să-și reclame statutul de narator. Obiectivul transparent al acestei activități este capacitatea elevilor de a empatiza cu anumite „personaje”, de a intui situațiile, de a sesiza problemele, de a dezvolta motivele – într-un final, de a palpa imaginea artistică și de a sesiza cum un enunț fără verbe la moduri personale spune o întregă istorie.

Scenariul IV. *Harta empatiei*

Suprafața unui poster sau a tablei se împarte în patru secvențe: „1 – gândește”, „2 – vede”, „3 – aude”, „4 – simte”.

Se conturează o situație de viață, cu detalii care i-ar ajuta pe elevi să înțeleagă cât mai profund problema.

Un bărbat de 35 de ani, Ali Abdul, cap de familie, tată a 4 copii, trăiește în Maroc, într-o oază, și de profesie este medic veterinar. Are 10 cămile, un cort mare și frumos, familia sa este asigurată cu cele necesare. Dar se constată că izvoarele care întrețineau viața în oază au secat și toți trebuie să plece. Se formează o caravană, oamenii își strâng lucrurile și pornesc la drum. Încercați să empatizați cu unul dintre copiii lui: ce gândește, vede, aude, simte, părăsind oaza?

Elevii trec pe rând și scriu în cele patru segmente ale posterului/tablei.

Când toate ideile au fost înregistrate, profesorul oferă poemul lui Ion Pillat și solicită elevilor să redacteze un text coerent, al cărui epigraf să devină poemul, din numele celui cu care au empatizat mai devreme.

Reflecție

Tehnica *Sublimarea*

Orice scenariu ar fi ales profesorul pentru primele două etape, acum propunem o singură tehnică, spre care am navigat

pe parcursul lecției: *sublimarea*¹⁸, prin formularea unui titlu pentru poemul dat. Exercițiul este menit să-i arate elevului că un produs finit cu adevărat valoros (cum ar fi exprimarea conținutului/subiectului/mesajului) nu se face în zborul peniței, ci necesită muncă, revenire, redactare, șlefuire, cizelare și alte acțiuni similare. Intitularea lui va fi sarcina imediat următoare: exercițiul se va desfășura cu solicitarea explicațiilor, cu formularea unor argumente pe care să se sprijine oferta de titlu. Cu cât mai profund vor fi analizate imaginile poemului, cu atât mai firești și logice vor fi formulele de titlu propuse.

Acum elevii ar putea lucra în grupuri de câte 4-5, discutându-și ideile și revenind întruna la text. Când se va încheia etapa de acumulare a ideilor – iar un grup poate avea mai multe oferte –, profesorul va dirija trierea lor.

Trecerea în revistă a acestora, pe tablă, se va face în conformitate cu structura sintactică și morfologică a formulelor propuse, dar elevii înșiși sunt cei care vor avea grijă să le grupeze în baza criteriilor deduse pe parcurs. Dacă profesorul găsește de cuviință, poate indica pe tablă câteva categorii: *enuțuri*, *sintagme (substantiv + adjectiv; adjectiv + substantiv; verb + adverb etc.)*, *cuvinte (substantive, adjective, verbe etc.)*.

Orice ofertă – bogată sau săracă, variată sau uniformă – trebuie examinată în final, nu pentru a indica erorile și inadecvarea unor titluri, ci pentru a demonstra cât de diferite, și totuși corecte, frumoase, delicate, sugestive pot fi titlurile.

Extindere

Colajul [Tehnici, 56-57]

Privind colajul ca pe o temă pentru realizare independentă acasă, recomandăm ca fiecare elev să încerce folosirea sintagmelor „Cort strâns, foc stins” pentru a elabora

¹⁸ *Sublimarea* aici are sensul de *rafinare*: propunerea unui titlu care să exprime esența poemului, anticipând imaginea artistică analizată și exprimând mesajul.

panouri publicitare ce se vor expune în locurile de odihnă (sperăm ca elevii să deducă singuri mesajul care urmează a fi transmis și adresantul lui). Sarcina este de a concepe întreg panoul (desenul) și de a folosi textul, iar elevii care declară că nu pot desena vor recurge la o pictură verbală. Lecția următoare începe cu prezentarea desenelor.

Tema pentru acasă: *Elaborează un panou publicitar care va fi plasat în locuri rezervate odihnei în aer liber, imaginea fiind însoțită de inscripția „Cort strâns, foc stins”.*

4) Asocierea cuvintelor

Obiectivul acestei lecții este *ilustrarea proprietăților combinatorii (asociative, sintagmatice) ale cuvintelor.*

Evocare

Tehnica *Turul galeriei*

Toți elevii își afișează desenele, toți circulă, toți votează panoul care le-a plăcut cel mai mult¹⁹.

Învingătorul sau învingătorii își vor comenta desenele și ceea ce urmărim explicit este asocierea dintre obiectele reprezentate în desen: în afară de *cort* și *foc*, sugerate în versurile date, ce alte imagini s-au potrivit mesajului? Este firesc să apară *pădurea, poiana, malul de râu, marea, muntele etc.* Care dintre obiecte vi se pare nefiresc în desen? Ce explicație are autorul?

Realizare a sensului

Tehnica *Solidarități*

Obiectivul exercițiului rezidă în construirea sintagmelor corecte semantic și gramatical.

Algoritm:

¹⁹ Vedem câteva posibilități de a desfășura votarea: (1: detașată) elevii au câte o fișă cu lipici și o prind pe desenul care le-a plăcut; (2: personalizată) elevii primesc câte un obiect mic (de exemplu, o castană sau un bob) și îl înmânează aceluia dintre colegi, al cărui desen le-a plăcut cel mai mult; (3: publică) desenele sunt numerotate și pe tablă sunt scrise numerele, iar în dreptul lor își trec numele cei care votează pentru acest desen.

- I. Clasa se împarte în patru grupuri egale și fiecare grup are sarcina de a scrie o listă din 5 sau mai multe cuvinte (reprezentând partea de vorbire care i-a revenit).
- II. Fiecare grup lucrează 3-5 minute, după care scrie pe tablă lista cerută: în prima coloană – *substantive*, în coloana a doua – *adjective*, în coloana a treia – *verbe*, în coloana a patra – *adverbe*. Toate cuvintele vor fi la forma inițială și aranjate în ordine alfabetică.

De exemplu:

Substantive	Adjective	Verbe	Adverbe
albină	abrupt	a-și aminti	bine
caracter	bolnav	a coase	brusc
coafură	delicios	a intra	calitativ
examen	dificil	a învăța	enigmatic
munte	harnic	a ploua	încetișor
ploaie	frumos	a răspunde	limpede
rezultat	neînțeleș	a ști	mocănește
rochie	obosit	a tencui	regește
roman	obositor	a trata	repede
strugure	portocaliu	a zâmbi	seducător

- III. Acum elevii vor examina listele, încercând, individual, să alcătuiască sintagme mai întâi pe liniile care au coincis. În cazul nostru, ele ar putea fi:

Substantiv + adjectiv adverb	Verb +
examen dificil	a-și aminti bine
ploaie frumoasă	a ploua încetișor
rezultat neînțeleș	a răspunde limpede
roman obositor	a zâmbi seducător
strugure portocaliu	

- IV. Înainte de a purcede la alcătuirea tuturor sintagmelor posibile, este cazul să se discute de ce sunt imposibile unele combinații: **munte harnic*, **rochie obosită*, **a intra calitativ*. *Albina* nu poate să fie *abruptă*, dar ce obiect poate fi calificat cu acest adjectiv? *Terenul*, *versantul*, *povârnișul*, *malul*, *prăpastia*, *râpa*, *stânca*? *Care este sensul figurat al adjectivului? La ce se raportează?*
- V. Se va acorda dreptul la explicație în cazurile când elevii au argumente plauzibile pentru oferte ca *a trata repede* (*Medicul mi-a tratat repede gingia.*); *a tencui regește* (*Acest zidar e mare maestru: tencuiește regește.*) etc.
- VI. Acum se lucrează în plen; ce alte sintagme sunt posibile și corecte? *Albina* poate fi *bolnavă*, *harnică*, *obosită*; *caracterul* poate fi *dificil*, *neînțeles*; *coafura* poate fi *dificilă*, *frumoasă*; *examenul* poate fi și *obositor*; *muntele* poate fi *abrupt*; se poate *coase și încetișor*; se poate *răspunde repede*; poate *ploua mocănește*; se poate *tencui calitativ* etc.

Profesorul va generaliza experiența și va solicita opinia elevilor: de ce se întâmplă acest lucru; de unde putem afla dacă este corectă sintagma dată; ce efect obținem dacă ignorăm restricțiile; cunoașteți asemenea sintagme?

Reflecție

Jocul *Curcubeul de cuvinte*

Pe foi A4, cu litere mari, se scriu cuvinte ce țin de părțile de vorbire semnificative²⁰, la anumite forme paradigmactice²¹.

²⁰ Ideea de *curcubeu* se materializează dacă fiecare parte de vorbire este scrisă cu altă culoare și elevii deduc singuri acest lucru: substantivele sunt toate roșii, adjectivele – albastre, verbele – negre, adverbele – verzi. Pentru a nu pierde timpul cu explicații și precizări, profesorul va evita repetarea cuvintelor care apar în două enunțuri și omonimia.

²¹ Recomandăm ca aceste cuvinte să fie extrase din enunțuri de gata: proverbe, maxime, aforisme, dar nu dintre cele mai răspândite și fiecare enunț să conțină un singur predicat. Nimic nu ne-ar opri să reluăm exercițiul mai târziu cu un enunț complex, polipredicativ.

Fiecare elev are cel puțin un cuvânt; dacă în clasă nu sunt mulți elevi, unii ar putea utiliza în timp real și 2-3 cuvinte. Instrumentele gramaticale (articolele, conjuncțiile, prepozițiile), precum și pronumele, se vor scrie alături de cuvintele imediat următoare sau se vor adăuga în funcție de cerințele enunțului.

Construirea enunțurilor începe cu verbele.

Varianta I:

Primul elev afișează un verb, altcineva îi oferă un substantiv-subiect, următorul poate adăuga un adverb la verb sau un adjectiv la substantivul-subiect... și tot așa, până când se consideră că enunțul este corect. Comentariile, explicațiile, respingerile și aprobările sunt parte firească a exercițiului.

Varianta II:

Se afișează, unul sub altul, toate verbele, apoi elevii care dețin substantive le încearcă pe post de subiecte, apoi cei care au alte substantive le caută locuri de atribute sau complemente, apoi sunt plasate adverbele și adjectivele. În secvența ce urmează, am optat pentru proverbe a căror structură sintactică respectă același model: toate enunțurile sunt monopredicative, iar subiectul se află pe prima poziție.

De exemplu (în tabelul propus sunt 33 de secvențe):

Cărțile	sunt	dascăli	tăcuți.
Mânia	e	sfetnic	rău.
Nevoia	nu respectă	legea.	
Mâncarea	reușește	după musafir.	
Boul	bătrân	are	coarne tari.
Cămila	nu se adapă	cu limba.	
Câinele	fără dinți	latră.	
Binecuvântarea	părinților	întărește	casa fiilor.
Minciuna	nu merge	singură.	

Când construirea enunțurilor s-a încheiat, e firesc să se lase timp pentru explicarea și comentarea deciziilor. Elevii

înșiși trebuie ghidați spre concluzii cu privire la faptul că unele cuvinte sunt absolut incompatibile semantic cu altele, deși sunt compatibile gramatical. În același timp, trebuie să se lase loc pentru acea latură a creativității care încalcă șabloanele, iese din tipare și stereotipuri și descoperă noi fațete ale ansamblului numit *cuvânt*.

Bunăoară, avem proverbele *Nevoia nu respectă legea* și *Mânia e sfetnic rău*. Dacă schimbăm între ele subiectele, enunțurile nu doar rămân corecte gramatical, ci devin și suficient de paremiologice: *Nevoia e sfetnic rău*; *Mânia nu respectă legea*.

Extindere

Tehnica *Cinquain* [Formare, 123; Cinquain, 55-57]

Tema se va orienta spre alcătuirea unei poezii de tip *Cinquain*²²/*Cvintet*, cu condiția ca substantivul-titlu să fie ales dintre cele care au figurat pe rol de subiecte în enunțurile analizate în cadrul *Curcubeului de cuvinte* (*carte, mânie, nevoie, mâncare, bou, cămilă, câine, minciună*), doar că elevul îi poate da orice formă de număr sau caz și îl poate utiliza fie ca determinat, fie ca nedeterminat. Am putea cere ca poezia să reia mesajul proverbului, dar, cu același succes, am putea să nu insistăm.

²² Cerințele față de poezia didactică respectivă, de formă fixă, sunt următoarele:

primul rând: un substantiv-titlu, cu rol de subiect;

rândul al doilea: două adjective-atribute care îl determină, juxtapuse sau legate prin diferite conjuncții (*și, sau, ori, dar, însă*);

rândul al treilea: trei verbe, eventuale predicate pentru substantivul-subiect (dar nu neapărat), la aceeași formă paradigmatică sau la forme diferite, juxtapuse sau legate prin diferite conjuncții (*și, sau, ori, dar, însă*);

rândul al patrulea: patru cuvinte semnificative + instrumente gramaticale, care prezintă imaginea generală a poeziei;

rândul al cincilea: un substantiv echivalent cu titlul (sinonim sau metaforă).

Tema pentru acasă: *Alcătuiește o poezie de tip cinquain, având ca titlu unul dintre cuvintele date (carte, mânie, nevoie, mâncare, bou, cămilă, câine, minciună), la orice formă gramaticală.*

5) Puterea cuvintelor

Obiectivul acestei lecții este *relevarea mecanismului antroponimizării (prin care substantivele comune devin proprii).*

Evocare

Tehnica *Metafore*

Verificarea temei realizate acasă se va face după ce elevii vor enunța cuvintele-titlu: pentru că oferta a fost limitată, unele substantive coincid. Elevii care au ales același cuvânt formează un grup, se ascultă reciproc, oferă un feedback și aleg textele construite corect, pe care le prezintă clasei.

N.B.!

- Dacă nici una dintre poeziile grupului nu respectă cerințele, grupul va recunoaște că nu are ce prezenta.
- Dacă un elev este singur în alegerea lui, va avea cuvântul de rând cu grupurile, dar etapa de evaluare reciprocă va fi ratată.
- Dacă sunt mai mulți elevi singuri, formăm din ei un grup, iar dacă grupurile sunt mai mari de 8 elevi, le desfacem în două grupuri mici.

Profesorul va ghida acumularea pe tablă a substantivelor-titlu și a substantivelor-metafore, din ultimul vers. Tehnica pe care o vom aplica este valabilă pentru orice clasă în care elevii cunosc noțiunea de „metaforă” și au lucrat din proaspăt cu ea, alcătuind poezia cerută. Elementar, în cazul fiecărei preținse metafore, se va insista pe determinarea bazei de comparație, care poate fi un adjectiv, un verb, o sintagmă, un enunț. Elevii de-construiesc poezia și explică modul în care au gândit.

De exemplu, în textele citite de toate grupurile am putea repera următoarele metafore:

Cuvântul-	Baza de comparație	Metafora
-----------	--------------------	----------

titlu		
<i>Cartea</i>	<i>te învață ca un</i>	<i>dascăl.</i>
<i>Cartea</i>	<i>conține lucruri valoroase, ca o</i>	<i>comoară.</i>
<i>În carte</i>	<i>personajele trăiesc ca într-o</i>	<i>casă.</i>
<i>Boul</i>	<i>lucrează ca un</i>	<i>tractor.</i>
<i>Cămila</i>	<i>plutește în pustiu ca o</i>	<i>corabie.</i>
<i>Cămila</i>	<i>cunoaște drumul ca o</i>	<i>călăuză.</i>
<i>Câinele</i>	<i>este atent ca un</i>	<i>paznic.</i>
<i>Câinele</i>	<i>este devotat ca un</i>	<i>prieten.</i>
<i>Câinele</i>	<i>este agresiv ca un</i>	<i>dușman.</i>
<i>Câinele</i>	<i>este mare ca un</i>	<i>urs.</i>

Realizare a sensului

Descriere

Oprindu-ne la metaforele care s-au referit la câine (în cazul în care s-au referit)²³, vom solicita acum 4 variante, sau câte vor fi fost, de porecle pentru câinii sus-metaforizați. Elevii urmează să propună nume expresive și adecvate²⁴ pentru (1) *câinele-paznic*, (2) *câinele-prieten*, (3) *câinele-dușman*, (4) *câinele-urs*. Dacă profesorul are temerea că lucrurile vor stagna, discută mai întâi în plen una dintre situații, apoi lasă timp pentru lucrul individual. Pe tablă sunt rezervate locuri separate și fiecare elev, la semnal, își va scrie varianta sau o va bifa pe cea deja scrisă.

Când acumularea s-a încheiat, elevii sunt liberi să aleagă porecla care li se pare cea mai potrivită. Acum urmează să prezinte acest câine, caracterizându-l în scris (10 minute), de

²³ Nu oricare dintre substantivele-titlu ar putea deveni obiect de exersare aici; vom alege fie un nume de animal, fie un titlu de carte, fie un fel de mâncare.

²⁴ Parcă nu ar trebui să interzicem poreclele tradiționale gen *Grivei*, dar obiectivul nostru explicit este ca elevii să adapteze un substantiv comun adecvat pentru porecla respectivă, iar *Grivei* este format prin conversie de la adjectiv. Cf.: **GRIVÉI**, *grivei*, adj. m. (Despre animale) Griv, pestriț (cu pete albe și negre).

parcă ar participa cu el la un concurs, și având grijă ca substantivul propriu ales să se reflecte în caracterizare.

Lectura acestor lucrări ar trebui făcută în plen și ține de măiestria profesorului să-i asculte pe elevii care de obicei nu cutează să răspundă: inteligența naturală a unora ar putea să se dezvăluie acum.

Comentariile profesorului gravitează în jurul problemelor:

- ✓ Prin ce mecanism substantivul comun devine propriu?
- ✓ În afară de semnul grafic – majuscula –, ce îi mai atribuie unicitate?
- ✓ Care este aici rolul determinării (este necesar sau nu articolul hotărât)?
- ✓ Există diferență între (1) a utiliza un nume propriu de gata și (2) a-l forma singur, din unul comun?
- ✓ Cunoașteți asemenea exemple în cadrul numelor de persoană?
- ✓ Credeți că trecerea de la comun la propriu îi conferă substantivului putere?

Reflecție

Tehnica *Ilustrează un concept*

Tehnica ne poate ajuta să explicăm anumite noțiuni/concepte, iar mutatis mutandis – elevii să pătrundă în esența termenilor. Pentru această lecție ne vom opri la termenul *substantiv propriu*, cunoscut încă din școala primară.

Elevii urmează să reprezinte grafic noțiunea. Alcătuiți grupuri de 5-6 elevi, care vor discuta și vor prezenta un singur desen, cu interpretări, comentarii și explicații. Experiența noastră arată că elevii merg fie pe ideea „Ce numește un substantiv propriu”, fie pe ideea „Cum este un substantiv propriu”, așa că unele coincidențe în prezentările grupurilor nu trebuie să deranjeze. Totuși sperăm că fiecare grup va avea un produs propriu diferit de al celorlalți.

Revenind la ideea de putere pe care o capătă substantivul propriu, profesorul ar putea schița un dialog cu elevii despre expresivitatea numelui propriu.

Extindere

Imaginația ghidată

Tema pentru acasă

Inventează câte un nume pentru magazinele care comercializează:

- 1 – flori;*
- 2 – produse de patiserie;*
- 3 – rechizite școlare;*
- 4 – jocuri electronice;*
- 5 – cărți,*

în așa fel ca numele să devină substantiv propriu din substantiv comun și să sugereze ce fel de marfă vinde magazinul.

6) Evaluarea modului

Recomandăm ca evaluarea să se desfășoare în baza temei de acasă, iar elevilor li se propune să elaboreze un text, de 150-200 de cuvinte, în care să-și prezinte una din cele 5 opțiuni, să o argumenteze și să descrie localul respectiv.

Profesorul va verifica textele și va rezerva lecția următoare pentru un feedback constructiv.

7) Analiza probelor de evaluare

Lecția de analiză a probelor poate fi concepută diferit.

Deși profesorul a dat deja note în baza unei grile de evaluare, s-ar putea întâmpla ca elevii să nu fie foarte bine familiarizați cu modalitatea de aplicare a acesteia. Cel mai dificil, în cadrul unor lucrări de creație, este să apreciezi creativitatea, inovația, originalitatea, să diferențiezi o lucrare autentică de o imitație. Și pentru că e abia primul modul, este crucial ca elevii să conștientizeze care este cântarul și care sunt unitățile de măsură.

Primindu-și lucrările evaluate, elevii vor urmări cum anume a fost aplicată grila și își vor face o autoevaluare a textului.

După aceasta, lecția poate urma unul dintre scenarii:

Scenariul I: Prezentare în grup

Elevii sunt așezați în grupuri și au timp pentru a citi fiecare lucrare cu voce. Este bine dacă, pe parcursul lecturii, colegii iau notițe și apoi discută anumite erori sau dificultăți de vocabular, de stil, de ortografie și punctuație. Când activitatea în grupuri se va încheia, profesorul va examina în plen anumite situații cu greșeli recurente, prezentându-le elevilor argumente convingătoare în sprijinul formei corecte.

Scenariul II: Prezentare în plen

Profesorul (care cunoaște calitatea lucrărilor) va solicita ca unii elevi să-și citească lucrările și va insista pe anumite momente care merită a fi discutate²⁵. Se poate întâmpla ca unele greșeli să fi fost singulare, comise de unu-doi elevi, dar să merite atenția pedagogului și a clasei, iar altele să fie frecvente, dar elevii să aibă nevoie nu de explicații și comentarii, ci pur și simplu de atenție.

În ambele scenarii, elevii țin în caietul de lucru o erată personală și încearcă să explice cum au ajuns să comită eroarea și ce i-ar face să nu o repete.

Extindere

Tema pentru acasă: *Alegeți o carte de povești, bogat ilustrată, recitiți o poveste și examinați desenele care o însoțesc. Pregătiți-vă să relatați oral despre exactitatea/inexactitatea imaginilor care reprezintă personaje și a emoțiilor pe care fețele acestora le exprimă, în raport cu textul.*

²⁵ Este foarte comod dacă profesorul, în timpul verificării, operează cu semne convenționale, altele decât cele consacrate (**I** – eroare de ortografie, **V** – eroare de punctuație, **S** – carență de stil, **L** – lipsă de logică, **C** – greșeală de conținut), iar elevii le cunosc interpretarea: **OK** – foarte bine; ! – original; ? – nu este clar ș.a.

Modulul II. Scrierea ghidată de imagine Imaginea care valorează cât zece mii de cuvinte

Obiectivul comunicării bazate pe imagine este de a marca sentimentele cu amprente unice și memorabile.

Prezentată din acest unghi, performanța unei imagini

—
de a avea un impact precis și de durată —
depinde de patru fenomene, care sunt, de fapt,
conținuturi:
senzațiile; emoțiile; informațiile; asocierile și
rezonanțele declanșate în memorie.

Alain Joannès²⁶

Utilizarea unei imagini pentru declanșarea scrisului este o procedură cunoscută elevilor și familiară profesorilor. Tehnici precum *Bliț*, *Reacția imediată*, *Asalt de idei*, *Asocieri libere* au fost practicate încă înainte ca învățământul nostru să intre în contact cu programul LSDGC, doar că ele nu purtau aceste nume și li se spunea „procedee”. Expunerile și compunerile după tablou erau parte integrantă a programei școlare în vremurile când cabinetele erau dotate cu seturi de planșe cu tablouri celebre, iar manualele pentru clasele primare și medii conțineau ca anexe asemenea tablouri, imprimate în culori, pentru exersare. Prin urmare, scrierea creativă în baza imaginii este un exercițiu dintre cele mai tradiționale, însă sarcina noastră, în cadrul acestui curs, este să depășim limitele cunoscute, să-i valorificăm oportunitățile formative și să exersăm activități de învățare noi.

Atunci când solicităm schimbarea de la o formă de reprezentare la alta, procesele cognitive pe care contăm sunt *recunoașterea*, *interpretarea*, *deducerea*, *explicarea*,

²⁶ Comunicarea, 15.

producerea, iar obiectivele urmărite în acest modul – elevul va fi capabil să traducă în cuvinte reprezentările din imagini; elevul va fi capabil să detecteze corespondențele dintre idei, obiecte, evenimente; elevul va fi capabil să alcătuiască diverse texte, inspirându-se din diverse imagini.

Operația intelectuală pe care i-o solicităm inițial elevului este de *traducere*, însă doar pe atât pe cât el poate să treacă dintr-un limbaj în altul informația, adică să cunoască denumirile obiectelor, să aibă în vocabularul său activ cuvinte adecvate pentru a desemna calitățile, caracteristicile acelor obiecte sau imagini; urmează *interpretarea*, inevitabilă din momentul în care nimeni nu are un răspuns cert la întrebările euristice și aceste răspunsuri trebuie trecute prin sine; dacă transpare oportunitatea unei alegeri, a unei selecții stilistice din mai multe variante, se implică *analiza*; peste toate, mai importantă decât toate – dacă așteptăm un text coerent – este *sinteza*.

Imaginile se pot clasifica în conformitate cu natura lor artistică (după genuri și specii), dar această clasificare nu este relevantă pentru scrierea creativă: indiferent dacă propunem o compoziție, o fotografie sau o caricatură, pentru moment, este important ca elevul să o perceapă adecvat și să poată verbaliza cele reprezentate sau să aibă destule cuvinte potrivite pentru a-și exprima impresiile, atitudinea, starea, emoțiile, sentimentele. Astfel că, în plan didactic, mai funcțională ni se arată clasificarea după relația elevului cu respectiva imagine:

- imaginea ilustrează un text literar;
- imaginea se referă la experiența de viață a elevului (sunt pozele cu el sau cu membrii familiei sale);
- imaginea este selectată de elev, în conformitate cu anumite cerințe enunțate de profesor;
- imaginea este realizată de elev (fotografii și desene);
- imaginea este selectată și propusă de profesor, în corespundere cu obiectivele urmărite.

Modulul de față va fi dedicat scrierii ghidate de imagini, în fiecare dintre circumstanțele sus-menționate. Observăm că implicarea elevului în selectarea sau elaborarea imaginii este un aspect defel neglijabil și astfel scrierea se sprijină pe alte manifestări ale creativității decât atunci când profesorul demonstrează un desen și solicită interpretarea lui. Această din urmă sarcină didactică îi revine cursului de bază.

8) Expunerea în baza imaginii care ilustrează un text literar

În funcție de clasă și de relația acestor elevi cu textele literare, profesorul poate opta pentru un text pe care îl va numi explicit sau le va lăsa elevilor libertatea de a alege (variantă pe care o recomandăm).

De ce pornim de la imaginile care ilustrează texte? Pentru că acestea au deja reperele verbale/de vocabular cunoscute, asimilate, parcurse, reflectate de autorul imaginii. De calitatea lecturii pe care a făcut-o pictorul depinde corectitudinea literală a desenului, iar ceea ce vede elevul este produsul muncii unui alt cititor. De aceea, în anumite circumstanțe, vom ajunge la a-i propune elevului statutul de pictor, anume pentru a demonstra cât de mult contează lectura calitativă a textului.

La prima lecție din modul sugerăm ca elevii să coboare în copilărie și să-și examineze o carte de povești²⁷ din biblioteca proprie sau împrumutată de la biblioteca școlii. Cercetarea imaginilor care ilustrează textul ar trebui făcută încă acasă, ca temă dată anterior. Astfel că lecția va începe cu prezentarea temei.

Obiectivul acestei lecții este *demonstrarea/argumentarea necesității ilustrațiilor pentru perceperea textului literar.*

Evocare

²⁷ Pentru elevii din clasele a VIII-a – a IX-a ar putea fi o carte de poezii, dar ei trebuie atenționați că nu toate edițiile conțin ilustrații și că urmează să caute o plachetă cu imagini.

Schimbă perechea! (Prezentarea temei de acasă)

Profesorul intenționează ca elevii să contacteze unul cu altul fără a fi monitorizați și să discute nonformal cu privire la exactitatea redării emoțiilor.

Se va lucra în grupuri de 4 și se vor face 3 schimbări. Fiecare elev va demonstra o imagine pe care o consideră cea mai reușită, mai exactă, mai corectă și îi va povesti colegului episodul sau va cita segmentul la care se referă imaginea.

Dacă examinăm mișcarea a patru elevi – Ana, Beatrice, Călin și Dragoș (**A, B, C, D**) –, atunci, schematic, ea arată astfel:

Prima etapă	A + B	Ana lucrează cu Beatrice.
	D + C	Dragoș lucrează cu Călin.
Etapa a doua	A + C	Ana lucrează cu Călin.
	B + D	Beatrice lucrează cu Dragoș.
Etapa a treia	A + D	Ana lucrează cu Dragoș.
	B + C	Beatrice lucrează cu Călin.

Ce se va urmări în cadrul prezentărilor reciproce?

Ca elevii să actualizeze cuvintele care numesc emoții, să califice emoțiile drept pozitive sau negative, să examineze intensitatea lor și locul într-un șir de sinonime sau într-un câmp semantic.

La momentul generalizării, când va solicita informații din partea grupurilor, profesorul va pune accentele necesare și va completa anumite date.

De asemenea, acest exercițiu se poate încheia printr-un **Bliț** la o imagine pe care o prezintă profesorul: fiecare elev va scrie întâi, apoi va sonoriza cuvântul care numește cel mai exact emoția unui personaj (deși este relevant doar dacă elevii cunosc povestea, acum, după discuție, s-ar putea recurge și la o carte necunoscută elevilor).

Realizare a sensului

Tehnica **Consultații în grup**²⁸ [Formare, 141]

Tehnica urmărește separarea intenționată a etapei de lansare a ideilor de etapa de analiză a lor. Obiectivul urmărit este dezvoltarea capacității de a rezuma esența unei discuții.

Algoritm:

- I. Profesorul va scrie din timp, pe tablă, întrebarea la care vrea să audă un răspuns dedus din discuție din partea fiecărui grup: ***De ce cărțile pentru copii trebuie să fie mai bogat ilustrate decât cele pentru adulți?***
- II. Elevii sunt distribuiți în grupuri de câte 4-5. Fiecare grup își alege un lider.
- III. În centrul mesei se află un pahar pentru pixuri. Toți elevii au în față caietele de lucru, iar pixurile se află în pahar.
- IV. Liderul dirijează discuția, oferind pe rând cuvântul tuturor doritorilor.
- V. Când fiecare a avut ocazia să-și expună punctul de vedere și argumentele, se dă semnalul ca toți să-și ia pixurile și să noteze în caiete o opinie clar formulată.
- VI. După ce toți au scris, se ascultă rezumatele și grupul decide care dintre acestea va fi prezentat clasei.
- VII. Profesorul va dirija prezentarea și va adresa întrebări de precizare, după caz.

Reflecție

Tehnica **Graficul T** [Formare, 50]

Algoritm:

- I. Elevii au la dispoziție 5 minute, ca să completeze individual ambele aripi ale Graficului T, în raport cu afirmația: *O imagine valorează cât zece mii de cuvinte. (Confucius)*

Argumente pro	Contraargumente
---------------	-----------------

²⁸ Deși nu este grav dacă grupurile rămân aceleași, s-ar putea să fie mai eficient dacă se produce o schimbare.

II. La expirarea timpului, se adună oral argumentele și fiecare își completează lista din caietul propriu, în cazul în care acceptă argumentul colegilor.

III. Nu se declanșează discuții, doar se alcătuiește o listă cât mai amplă a ideilor.

IV. Doar când acumularea s-a încheiat, se poate judeca dacă prevalează o categorie de argumente sau ele sunt egale cantitativ.

Extindere

Tema pentru acasă: *Cercetați stema Republicii Moldova și alcătuiți lista obiectelor reprezentate în această imagine.*

9) Forme grafice de ghidare a imaginației. Ilustrarea textelor.

Obiectivul acestei lecții este *examinarea multilaterală a imaginii inspirate de textul literar.*

N.B.! Profesorul nu verifică din start tema pentru acasă, ci i se adresează abia spre finalul lecției.

Evocare

Tehnica ***Bliț*** [Formare, 86]

Profesorul prezintă, mărită, sau afișează pe ecran imaginea de mai jos. Dânsul știe că este ilustrația realizată de poetul Iulian Filip la poezia lui Grigore Vieru *Patria*, cu care se va lucra la lecția dată. Elevii însă nu cunosc acest lucru și astfel au o mai mare libertate de imaginație.

Sarcina care le revine elevilor este de a avea o reacție verbală, în limitele câtorva cuvinte sau ale unui enunț, la acest desen. Chiar dacă **Blițul** se exersează pentru prima dată, profesorul nu trebuie să dea exemple; în schimb, poate să sugereze direcțiile în care se îndreaptă imaginația copiilor: *La ce te gândești, privind desenul? Ce crezi că sugerează pictorul? Ce titlu i-ai da? Ce vezi? Ce auzi? Ce simți?*

Sunt trecute în revistă variantele de răspuns și se solicită explicații în cazurile când cărările imaginației nu au fost foarte limpezi.

Realizare a sensului

Jocul *Cuvinte și obiecte*

Profesorul citește expresiv sau recită (concomitent, textul poate fi dezvelit pe tablă sau proiectat pe ecran) poezia lui Grigore Vieru. Elevii primesc câte o foaie și sarcina lor este să deseneze emoțiile eului liric, reprezentându-le prin obiecte concrete care, în opinia lor, ar putea să le transmită.²⁹

Mănânc din aceeași pâine
cu Patria.
Dacă nu mănânci
din aceeași pâine cu ea,
atunci sau pâinea,
sau Patria
nu este a ta.

Grigore Vieru

Algoritm:

- I. Se acordă timp pentru realizarea desenului.
- II. Urmează o trecere în revistă a variantelor, pe care o recomandăm să fie publică și frontală: fiecare vine la tablă, afișează desenul și numește obiectul reprezentat (deocamdată fără explicații).

²⁹ Păstrând suspansul, credem că încă nu e cazul să se dezvăluie enigma: că ilustrația de mai sus a fost făcută pentru acest text.

- III. Acum va interveni profesorul, care va plasa fișe cu semne de întrebare la desenele ce necesită sau merită o explicație, în opinia lui.
- IV. Elevii ale căror desene sunt vizate au cuvântul.
- V. Clasa poate interveni cu întrebări de precizare.
- VI. Se revine la imaginea examinată în prima secvență a lecției: ar putea aceasta să illustreze poezia dată?
- VII. Se descoperă adevărul. Acum trebuie comparate desenele și urmează să generalizăm: de ce anume aceste obiecte au constituit ilustrația la poezie?

Reflecție

Tehnica *Gândește – discută în perechi – prezintă*
[Formare, 93; 137]

Algoritm:

- I. Profesorul solicită discutarea în perechi a listei de obiecte pe care elevii le-au identificat în stema Republicii Moldova. Obiectele reperate vor fi privite ca semne și simboluri: Ce îi comunică unui cetățean al acestei țări imaginea obiectului dat? Ce îi spune unui străin?
- II. Ulterior, fiecare pereche va avea cuvântul, ca să facă o afirmație, fără a repeta.³⁰
- III. Profesorul va dirija discuția și va examina împreună cu elevii stema.
- IV. Discuția se va îndrepta firesc spre problema simbolurilor, naționale și universale deopotrivă.

Extindere

Tehnica *Blazonul* [Tehnici, 73-78]

Tema pentru acasă: *Elaborează blazonul familiei tale, dându-i o formă grafică definitivă și incluzând în el neapărat 4-5 obiecte simbolice și o inscripție (deviză, acronim, citat, proverb etc.).*

³⁰ Copiii de astăzi încep realizarea temei prin căutarea de informații în rețea. De aceea, deși sarcina era să analizeze singuri, există perspectiva unor teme-clone, toate preluate sau compilate din Wikipedia. Apreciați în mod special datele inedite sau informațiile de care nu mai dispun alți elevi.

10) Ghidarea imaginației prin desen (fotografie)

Obiectivul acestei lecții este *elaborarea textelor inspirate de imagini*.

Profesorul va alege imagini relevante pentru copiii de această vârstă și se va asigura că fiecare dintre elevi are acces vizual la imagine.

Evocare

Tehnica **Generalizarea categorială** [Formare, 92]

În ideea optimistă că toți elevii au făcut tema, profesorul construiește un tabel al generalizării categoriale și îi ghidează pe copii în completarea lui (analiza stemei i-a pregătit, desigur, pentru o asemenea procedură). Categoriile indicate pe verticală vor include tipologia obiectelor pe care le-au ales elevii, iar în fiecare casetă va fi scris substantivul respectiv. Ar fi posibil să existe o coloană pentru nedumeriri și incertitudini. De exemplu:

Elemente de relief	Reprezentanții faunei	Elemente ale florei	Obiecte de cultură materială	Simboluri ale culturii spirituale	Alte obiecte	Text, mesaj

Tabelul fiind completat, se va examina fiecare categorie, remarcând: varietatea (sau sărăcia) ofertelor; previzibilitatea (sau surpriza) unor idei; relația dintre imagini și text ș.a.m.d.

Realizare a sensului

Tehnica **R.A.I.**

Examinarea imaginii cu ajutorul întrebărilor pe care și le adresează elevii înșiși nu ține de interogarea multiprocesuală, dar elevii pot fi ghidați în formularea întrebărilor printr-o listă de cuvinte interogative (pronume, adverbe, cu și fără prepoziții).

Algoritm:

I. Profesorul proiectează sau afișează o imagine care reprezintă un copil de vârsta elevilor săi, aflat într-o situație dificilă.

II. Elevii au 2-3 minute ca să formuleze întrebări asupra imaginii, pe care le vor adresa colegilor.

III. Profesorul oferă o minge și adresează prima întrebare, după care numește un elev și îi aruncă mingea.

IV. Elevul răspunde la întrebare, formulează o întrebare proprie și numește un coleg, căruia îi aruncă mingea.

V. Jocul se desfășoară până la expirarea timpului sau până la epuizarea întrebărilor.

VI. Profesorul nu intervine în procesul interogării (decât dacă se încalcă regulile sau elevii apelează la ajutor), însă urmărește procedura și poate adresa în final întrebări asupra momentelor care, în opinia sa, au rămas neelucidate.

Presupunem că, în condiția unei clase de copii activi și curioși, imaginea a fost examinată suficient de detaliat pentru

ca acum fiecare să se simtă în pielea copilului reprezentat.

Reflecție

Tehnica *Pagina de jurnal* [Formare, 102; Pagina, 77-79]³¹

³¹ Elevilor care țin sau vor să înceapă un jurnal, le recomandăm cartea Ninei Munteanu *Scriitorii de jurnal*. [Scriitorii]

Acum profesorul solicită ca fiecare dintre elevi să se vadă pe sine³² în rolul respectiv.

Elevii au timp să examineze desenul, să înțeleagă situația și, respectând regulile tehnicii, să scrie „ca într-un jurnal”, în seara zilei respective, ce i s-a întâmplat. La expirarea timpului – nu mai puțin de 10 minute –, elevii vor fi rugați să-și citească lucrările. Se va urmări:

- să fie respectate cerințele: narațiunea de la persoana I, aici și acum;
- să fie reprezentată situația din imagine;
- textul să aibă caracter reflexiv.

Concluziile acestei activități se pot îndrepta în direcția analizei narațiunii propriu-zise sau și a mijloacelor expresive prin care naratorul empatizează cu personajul din imagine.

Extindere

Scriere în parametrii dați (monolog)

Tema pentru acasă: *Identificați în albumul de familie o poză care vă reprezintă atât de mic, încât nu țineți minte momentul fotografierii. Reconstituiți, în text coerent de 200-250 de cuvinte, de la persoana I, un monolog³³ al copilului care este fotografiat.*

11) Imaginea ca suport pentru scrierea narativă

Obiectivul acestei lecții este *utilizarea imaginii pentru redactarea unui text narativ.*

Evocare

Tehnica ***Din fotoliul autorului*** [Formare, 118]

³² Dacă există riscul unor discuții pe teme de gender, oferiți o imagine cu un băiat și alta cu o fetiță sau o imagine în care se regăsesc copii de ambele sexe.

³³ Recomandăm profesorului să nu „atingă” tema limbajului pe care îl folosește copilul, pentru a vedea la lecția următoare cine dintre elevi s-a pasionat atât de mult de sarcină, încât a stilizat textul, folosind un limbaj de bebeluș, cu greșeli și carențe, și cine a respectat un limbaj de adult.

Lecția va începe cu prezentarea monologurilor redactate acasă, pe care elevii le vor citi, asculta, discuta. Ceea ce urmărim prin acest exercițiu este descătușarea autorului, formarea unei siguranțe în prezentarea textului propriu și dezvoltarea fluenței în cadrul dialogului viu cu colegii. Alegerea acestei tehnici pentru asemenea sarcină este dictată de legătura sentimentală pe care ar trebui să o aibă elevul în raport cu respectiva poză din albumul de familie.

Așa cum fiecare monolog este scris la persoana I și construit de cel reprezentat în poză, acesta va apărea ca un autor care poate răspunde la întrebările ascultătorilor. Profesorul poate valorifica ideea de emisiune în direct: fiecare dintre cei invitați în fața clasei cu poza și textul este, de fapt, într-un studio TV, își prezintă imaginea și citește textul. Apoi spectatorii pot telefona în direct, adresându-i întrebări³⁴.

Elevul invitat răspunde la întrebări, ia loc, iar în fotoliul respectiv este chemat alt elev.

Profesorul este liber să intervină în orice moment, cu întrebări și comentarii, dar va evita să corecteze pe loc elevii care comit erori.

Realizare a sensului

Tehnica *Biografii*

Sarcina care le revine elevilor în această secvență de lecție este să „restabilească” biografia unei persoane, având în față poza ei și datele de CV: anul și locul nașterii, studiile, dar nu și profesia, ocupația la momentul când s-a făcut fotografia. Alături de capacitatea de improvizație, lucrarea va releva cunoștințele de istorie, cultura generală a elevilor și va valorifica gradul în care aceștia pot pune cap la cap informațiile, rezultând sinteza.

Profesorul poate opta acum fie pentru o poză din albumul său (cu o persoană necunoscută copiilor), fie pentru fotografia

³⁴ Profesorul ar trebui să se asigure că fiecare elev primește cel puțin o întrebare și să convină cu elevii ca ei să nu repete întrebările irelevante.

oficială a unui tânăr care ulterior a devenit o celebritate într-un anumit domeniu (important este ca elevii să nu-l recunoască, deci nu trebuie să fie o prezență permanentă în rețelele de socializare).

Oferim mai jos o poză a marelui lingvist de renume mondial Eugen Coșeriu, originar din Basarabia. Elevii vor ști doar că acest băiat, născut în satul Mihăileni, județul Bălți, în 1921, a absolvit liceul la Bălți, apoi a făcut studii universitare în România și în străinătate și a devenit o personalitate de talie mondială. În perechi sau în grupuri mici, elevii trebuie să deducă și să inventeze o biografie logică, adecvată epocii, argumentată, nu să ghicească cine este.

Prezentarea variantelor de biografii se va face din partea grupurilor și, după ce toți au încheiat, profesorul le va divulga numele băiatului din imagine.

Aici am sugera să se deschidă Wikipedia sau site-ul personal al savantului, www.coseriu.de, pentru a vedea care este, de facto, biografia personalității respective.

Reflecție

*Eseu*³⁵ *de 5'* [Formare, 94]

Dacă s-a lucrat cu această poză, recomandăm ca elevii să aibă 5' pentru a scrie rezumativ ce au învățat din acest exercițiu. Doritorii vor citi eseurile.

Extindere

Tema pentru acasă: *Vizitează site-ul oficial al uneia dintre persoanele publice a căror activitate îți este cunoscută (scriitori, actori, sportivi, vedetele ale show-businessului, politicieni) și analizează, în text coerent de 100-150 de cuvinte, una dintre imaginile postate acolo.*

12) Scrierea procesată (în baza imaginii)

Fără a recurge la termenul *interogare multiprocesuală*, care depășește și nevoile, și potențialul copiilor de gimnaziu, recomandăm ca unele imagini să fie cercetate anume în această tehnică: a unei rețele dense de întrebări, alcătuite în conformitate cu rigorile taxonomiei lui Sanders.

Obiectivul lecției este *elaborarea unui text, ghidați de întrebări formulate în baza imaginii.*

Pentru că exercițiul este cronofag, vom proiecta o lecție în care primele 10 minute se vor acorda verificării temei de acasă (elevii își vor citi lucrările), iar celelalte – interogării multiprocesuale. În această viziune, realizarea sensului și reflecția se vor succede firesc, din momentul în care vom trece de la primele patru tipuri de întrebări (cele *literale, de traducere, de interpretare, de analiză* țin de **realizarea sensului**) la ultimele trei (cele *de aplicare, de sinteză, de evaluare* țin de **reflecție**).

³⁵ Eseul de 5', de fapt, e doar o schiță, un draft al unui viitor eseu – dar, spre deosebire de produsele rezultate din scrierea liberă, este un text coerent. Elevul nu discută pe larg subiectul sau problema, ci doar își exprimă anumite impresii, generalizează o experiență.

Realizare a sensului + Reflecție

Tehnica *Cercetarea împărtășită* [Formare, 31]

Propunem spre examinare o imagine-panou publicitar, nu în ultimul rând pentru că școala încă are destule carențe în raport cu alfabetizarea media, dar și pentru că domeniul publicității este unul care valorifică plenar creativitatea indivizilor, fără ca aceștia să fi fost neapărat școliți în domeniu.

Elevii vor răspunde în scris la fiecare dintre întrebări, iar profesorul – **încetinind intenționat viteza de lucru** – va asculta răspunsurile doritorilor înainte de a enunța întrebarea următoare. Dacă există posibilitatea de a demonstra/vizualiza pe ecran întrebarea atâta timp cât se răspunde la ea, efectul este mai sesizabil. În final, fiecare elev are în caiet un text cu răspunsurile la întrebări, pe care îl va redacta acasă, obținând o analiză a panoului publicitar.

Tipul de întrebări	Întrebarea ³⁶
--------------------	--------------------------

³⁶ Acesta este doar un model. În funcție de viteza cu care lucrează copiii, profesorul poate opta pentru mai puține întrebări sau le poate modifica.

<p>Întrebările literale Cer informații exacte despre cele prezentate în imagine. Întrebările reclamă un efort minim din partea elevului, mobilizându-i atenția, dar riscurile de a da un răspuns greșit țin de erudiția generală, nivelul de informare asupra realității prezentate.</p>	<p><i>Ce încăpere este reprezentată în imagine?</i> <i>Câte persoane sunt în imagine?</i> <i>Câte ființe sunt în imagine?</i> <i>Cine este reprezentat în imagine?</i> <i>Ce obiecte sunt în acest cadru?</i></p>
<p>Întrebările de traducere Reclamă o modificare a informației, o restructurare a ei, trecerea imaginii grafice în expresie verbală. La acest nivel, analiza imaginii se va structura pe întrebări de felul: <i>Ce se poate auzi dincolo de imaginea vizuală ? Ce ați simțit ?</i> etc. Aceste întrebări creează o nouă experiență senzorială, care trebuie tradusă în limbaj verbal. Tot aici vom referi și întrebările prin care elucidăm semnificația unor detalii, culori, explicarea unor semne și simboluri.</p>	<p><i>Ce mirosuri pot fi percepute?</i> <i>Ce sunete se pot auzi?</i> <i>Ce sentimente îți trezește această imagine?</i> <i>Ce amintiri evocă în memoria ta această imagine?</i> <i>Ce gust poate avea apa?</i></p>
<p>Întrebările interpretative Cer descoperirea conexiunilor dintre idei, fapte, definiții, valori. Elevul trebuie să-și dea seama cum se leagă diverse concepte pentru a avea un sens. Aceste enunțuri interogative se vor structura pe relevarea unor legături și îndemnul de a le argumenta. Elevul care are deja abilitatea de a transpune din limbajul imaginilor acum este obișnuit să atribuie semnificații și valori unor fapte, să admită și să se confrunte cu posibilitatea de a interpreta diferit</p>	<p><i>Ce anotimp este?</i> <i>Ce indicii arată anotimpul?</i> <i>Cum crezi, care este situația materială a acestei familii?</i> <i>Ce semnifică poziția doamnei; a domnului; a fetiței; a câinelui?</i> <i>Ce culori sunt dominante? De ce?</i></p>

<p>aceleași fapte.</p>	
<p>Întrebările analitice Cercetează în profunzime imaginea, examinând-o din unghiuri diferite. Fiecare trebuie să aibă libertatea de a formula o idee, de a vedea lucrurile din diverse perspective, de a analiza minuțios problemele și de a-și expune logic argumentele și contraargumentele.</p>	<p><i>Ce indicii ale produsului căruia i se face publicitate găsești în imagine? Cum se poate aprecia situația din imagine din punctul de vedere al vânzătorului de apă potabilă? Din ce se poate înțelege dacă această familie este un consumator frecvent al produsului dat?</i></p>
<p>Întrebările aplicative Oferă posibilitatea de a rezolva probleme autentice, de logică, sau de a dezvolta ideile sugerate de imagine. Răspunsurile la acest fel de întrebări cer o racordare a modalității de a gândi logic la diferite situații din viața cotidiană. Prin asemenea chestiuni, țintim, în mare măsură, și obiectivele atitudinale, folosind imaginea ca pretext și urzeală, pentru a țese o discuție.</p>	<p><i>Ce calități ale apei trebuie accentuate atunci când o promovăm ca produs? Dacă familia ta ar fi invitată să pozeze pentru o asemenea reclamă, ce cadru ai alege? Ce proverb despre apă s-ar potrivi cu acest panou?</i></p>
<p>Întrebările sintetice Încurajează rezolvarea creativă a problemelor. Pentru a răspunde la întrebările sintetice, elevii vor face apel la toate cunoștințele pe care le au și la experiență. Aceste întrebări vor viza mai mult reflecția în baza imaginii, urmărindu-se de ce autorul scoate în evidență anumite detalii.</p>	<p><i>De ce publicitatea pentru apă potabilă prezintă o familie, nu un om singur? Ce s-ar schimba în mesaj dacă ar fi reprezentată o familie numeroasă? Ce alte scene din viața de familie ar fi potrivite pentru un panou publicitar, dacă am promova alte produse? Este denumirea acestui produs</i></p>

	<i>semnificativă pentru promovarea lui?</i>
Întrebările evaluative Reclamă aprecieri din partea elevilor, urmând ca ei să dea calificativele <i>bun/rău, corect/greșit</i> , în funcție de standardele definite chiar de dânsii și cu referire la un subiect studiat. Abordarea unor întrebări evaluative îi dă elevului posibilitatea de a-și personaliza procesul de învățare, de a-și însuși cu adevărat noile idei și concepte, dar și valori etice.	<i>Cum apreciezi mesajul acestui panou?</i> <i>Ce produs consumat frecvent de familia ta crezi că merită un panou publicitar?</i> <i>A reușit acest panou să te intereseze de produs?</i>

Extindere

Tema pentru acasă: *Revenind la enunțurile scrise în clasă, redactează un text coerent în care analizezi panoul publicitar dat, din perspectiva unui potențial consumator.*

13) Evaluare orală

Această lucrare, redactată minuțios, va deveni obiect de evaluare pentru unitatea didactică 2. Fiecare elev va citi cu voce lucrarea și va primi o notă (în baza unei grile în care va conta și modalitatea de prezentare, și expresivitatea lecturii, și postura, și contactul cu auditoriul). **Tema pentru acasă:** *Alege una dintre jucăriile tale de pluș³⁷ și relatează istoria ei, completând grila.*

N.B.! Prezentarea din clasă nu va solicita reproducerea fidelă a grilei, dar ea îi ajută pe elevi să se documenteze cu privire la obiectul ales și să-și ordoneze informația.

Ce jucărie este?	
------------------	--

³⁷ **N.B.!** Dacă profesorul admite că unii elevi nu au și nu au avut niciodată jucării de pluș, poate lărgi spectrul acestora, permițând să se scrie despre orice jucărie; dacă știe că în clasă sunt elevi care în general nu au avut vreodată jucării proprii, trebuie să renunțe la sarcină.

Cum arată?	
Cine a adus-o în casa voastră?	
Cum te jucai cu ea în copilărie?	
Cine s-a mai jucat cu ea?	
De ce o mai păstrați?	
Ce sentimente îți trezește?	
Cât crezi că ar costa, dacă un colecționar sau un muzeu ți-ar propune să i-o vinzi?	

Modulul III. Scrierea inspirată de obiecte **Cum să facem texte din lucruri**

Doar în mâinile unei ființe
un obiect capătă valoare,
simbol, căldură.

Gilbert Cesborn

Scrierea creativă al cărei text se inspiră dintr-un obiect (aspectul lui, istoria reală sau imaginară, utilizarea, relațiile cu oamenii etc.) nu diferă cu mult de cea a scrierii inspirate de imagine. Totuși obiectele – mai ales cele aparținând elevilor – ar putea deschide supape pe care le lasă în repaos o imagine oarecare, iar obiectele prezentate de profesor pot activa inteligențe pe care nu le valorifică desenul (de exemplu, cea kinestezică sau motorie).

Procesele cognitive pe care le vom activa sunt *interpretarea, clasificarea, diferențierea, organizarea, atribuirea, producerea*, iar obiectivul urmărit în acest modul – *elevul va fi capabil să utilizeze obiectele ca sursă de inspirație și imaginație, pentru a produce texte coerente în parametrii dați.*

Acest modul va deplasa accentele de pe strategiile cognitive pe cele metacognitive, solicitând utilizarea conștientă a cunoștințelor și abilităților, dar mai ales va

reclama reflecția asupra pașilor parcurși în asimilarea unei tehnici sau în îmbunătățirea unei competențe.

Foarte multe dintre ghidurile care punctează căi de dezvoltare a creativității insistă asupra faptului că, pentru copii, în circumstanțe favorabile, orice lucru poate deveni un prilej de creație sau o sursă de inspirație. Cităm: „... păstrați ascunsă undeva o cutie mare cu diferite lucruri – cutii vechi, bucăți de țesătură, tuburi de carton, mosoare de ață, tot felul de piese de la diverse mecanisme ...” [Jocuri, 119].

Jucăriile mici (din surprizele oferite ca bonusuri la diverse cumpărături) și alte piese colectate de copii sau adunate, an de an, de către profesor vor ghida imaginația și vor contribui la alcătuirea unor texte care nu pornesc de la 0, ci se sprijină pe ceva perceptibil atât vizual, cât și tactil.

14) Istoria unui obiect

Obiectivul acestei lecții este *ghidarea imaginației* în direcția reconstituirii unei istorii, edificându-se în parte pe informații veridice, dar dând frâu liber și imaginației.

Evocare

Tehnica *Asaltul de idei/Brainstormingul de grup* [Formare, 162]

Rezervând până la 10 minute acestui asalt de idei, profesorul urmărește obiectivul de a valorifica experiența și cunoștințele copiilor în materie de muzeistică.

Elevii sunt împărțiți în 5 grupuri și fiecare grup discută 5 minute, pentru a acumula idei (respectând regulile brainstormingului) și a putea formula în final un răspuns, cât mai extins, la întrebarea care i-a revenit:

Grupul 1: *De ce unele obiecte vechi se aruncă, iar altele ajung la muzeu?*

Grupul 2: *Pe ce căi ajung la muzeu obiectele vechi?*

Grupul 3: *Despre ce ar putea relata un obiect de muzeu?*

Grupul 4: *Dacă ai fost vreodată la muzeu, ce lucruri te-au impresionat acolo?*

Grupul 5: *Ce alte posibilități de a păstra lucrurile vechi, mărturii ale epocilor, există?*

Fiecare grup are cuvântul, ca să-și prezinte răspunsul. Dacă întrebările sunt vizibile și pe tablă sau pe ecran, clasa pot urmări mai ușor ideile grupurilor. Profesorul ar putea solicita ad-hoc și opinia altor elevi, în cazul în care răspunsul grupului lipsește sau nu este acceptat.

Realizare a sensului

Tehnica *Trecere în revistă*

Activitatea de reflecție, edificată pe prezentarea temei de acasă, se va desfășura ca o excursie printr-un muzeu al jucăriilor. Pentru aceasta, la realizarea sensului, elevii au 10 minute la dispoziție ca să circule prin clasă, să discute cu colegii (cine despre ce a scris) și să determine în ce loc din expoziția muzeului se situează jucăria lor.

Profesorul trebuie să se înarmeze cu răbdare și să se împace cu mișcarea haotică și dezordonată, care în final se va solda cu stabilirea unei ordini. În cazul în care mai mulți elevi au jucării similare, ei urmează să se grupeze și să determine o ordine sau o ierarhie (de exemplu, în vitrina dedicată ursuleților de pluș se va separa ursul brun de ursul alb sau de panda; în vitrina cățelușilor, aceștia ar putea fi plasați după rase etc.). Elevii din clasele a VIII-a – a IX-a ar putea să-și imagineze că muzeul are mai multe săli și să recurgă la un principiu de clasificare: cel științific, după cum clasifică animalele savanții-zoologi, sau ontologic/existențial (după vârsta copiilor pentru care se recomandă și cărora li se cumpără, dacă e relevant; după tipul jucăriei, dacă nu sunt doar animale de pluș ș.a.m.d.). În asemenea situație, grupul este în drept să delege o persoană care va prezenta toate exponatele.

Când fiecare elev care și-a făcut tema a luat o hotărâre cu privire la locul său în spațiu, profesorul ascultă oferta și elevii memorizează după cine le vine rândul să o facă pe ghidul. S-ar putea întâmpla ca acum cineva să ia decizia că locul

jucării sale e mai degrabă lângă jucăria cutare, lucru firesc într-un exercițiu pentru care nimeni nu are o soluție.

O masă sau o bancă așezată în față ar putea cuprinde întreaga expoziție.

Reflecție

Joc de simulare (Ghid în Muzeul jucăriilor de pluș)³⁸

Acum elevii iau loc și începe excursia.

„Rama” sau „vitrina” în care se încadrează exponatele este comună pentru toți: această jucărie se găsește într-un muzeu și vizitatorii sunt curioși să afle ceva interesant despre ea, mai ales de ce a considerat cineva că ea trebuie păstrată, că locul ei e în muzeu.

Pentru a reuși să-i asculte pe toți, profesorul poate limita în timp (cu o clepsidră) până la un minut fiecare dintre intervențiile verbale ale ghizilor, iar aspectul pe care îl are în vizor acum este capacitatea elevului de a adapta informația de care dispune la stilul și circumstanțele comunicării.

Elevii vor fi atenționați să ia notițe în timpul excursiei, pentru că acasă vor lucra cu aceste informații.

Deși privim etapa ca pe o oportunitate de evaluare formativă, sugerăm ca profesorul să noteze erorile de limbă comise de elevi și să le ia în discuție doar la încheierea excursiei sau la altă lecție. Acum este foarte important să nu diminuăm din entuziasmul copiilor (care sperăm că a existat de la bun început sau a apărut pe parcurs).

Extindere

Tehnica Argument în patru pași

Tema pentru acasă: *Elaborează o argumentare în text coerent (patru pași – patru enunțuri), demonstrând*

³⁸ Aici am vrea să sugerăm ca elevii să aducă jucăriile și prezentarea să se facă avându-le în fața ochilor, însă decizia îi va aparține profesorului (cu cât sunt mai mici elevii, cu atât mai ușor vor accepta ideea de a veni cu jucăria în rucsac) sau elevilor li se va da mână liberă.

*necesitatea de a deschide un muzeu al jucăriilor într-un ...*³⁹
(alege singur locul). *Respectă structura argumentării: (1) teza-afirmație; (2) explicația; (3) dovada/exemplul; (4) concluzia.*

15) Transformarea obiectului în simbol

Obiectivul acestei lecții este *justificarea, în text coerent, a valorii simbolice atribuite unor obiecte.*

Evocare

Tehnica *Discuția la manej*⁴⁰

Argumentul în patru pași, realizat acasă, nu este verificat ca atare, ci devine acum prilej de discuție în perechi: elevii își spun unul altuia ce loc au ales pentru plasarea muzeului și citesc cele scrise.

Algoritm:

I. Elevii stau pe cerc, în perechi, față în față, și își prezintă reciproc argumentele.

II. După 2 minute, profesorul dă un semnal și discuția se întrerupe.

III. Profesorul se apropie de o pereche și unul dintre elevi, desemnat de dânsul, urmează să formuleze rezumativ un argument (al său sau al colegului) și să-l explice.

IV. Elevii din cercul exterior fac un pas conform acelor ceasornicului și astfel toate perechile se re-formează.

V. Urmează alte două minute de discuții și o altă pereche prezintă rezumatul discuției ș.a.m.d.

VI. După ce a expirat timpul pe care profesorul l-a rezervat discuției (maximum 10 minute), elevii pot lua loc și atunci ar trebui întrebați: a avut cineva un argument care nu a fost trecut în revistă și acum vrea să-l prezinte în fața clasei? Acestor copii li se va da cuvântul.

³⁹ Am putea să le sugerăm elevilor câteva opțiuni, dar lista rămâne deschisă: centru de agrement; centru comunitar; grădiniță de copii; instituție de învățământ; orașel de joacă; complex comercial etc.

⁴⁰ *Manej*, aici, își actualizează sensul de „arenă a cercului”: mișcarea elevilor se va face pe cerc și în văzul tuturor.

Realizare a sensului

Tehnica *Inimă, mână, minte*⁴¹

Tehnica presupune reacția la ceva – în cazul nostru, la un obiect.

N.B.! Instrucțiunile se vor da înainte de a prezenta obiectele.

Elevii lucrează în grupuri de câte 3. În grup, ei numără de la 1 la 3 și au, imaginar, câte o lentilă cu care se uită la obiect:

Elevul nr. 1 are lentila „inimă”, el va răspunde la întrebări legate de emoții: *Ce emoții ai în legătură cu obiectul? Ce emoții crezi că poate trezi în general? De ce?*

Elevul nr. 2 are lentila „mână”, el va răspunde la întrebări legate de percepția tactilă: *Ce simți când pui mâna pe acest obiect? Ce importanță are materialul din care este confecționat?*

Elevul nr. 3 are lentila „minte”, el va răspunde la întrebări legate de gândire, de perceperea mentală: *Ce gânduri îți inspiră acest obiect? Cum este alcătuit/structurat/construit?*

Când elevul care a avut lentila respectivă și-a epuizat ideile, grupul poate să-i vină în ajutor și să-i completeze răspunsul. Se recomandă ca elevii să ia notițe.

De exemplu, profesorul le prezintă elevilor **o cheie**: valoarea ei simbolică este de necontestat și poate fi percepută de copii.

După 5-7 minute de lucru în grupurile de câte 3, profesorul va dirija prezentarea ideilor, în conformitate cu numărul care le-a revenit: toți cei cu nr. 1 își trec în revistă ideile, a căror evidență se ține la tablă; la fel nr. 2 și nr. 3.

⁴¹ Raportându-ne la mecanismul fiziologic al acestui exercițiu și la impactul lui, cităm din Daniel Goleman: „Argumentele cele mai convingătoare se adresează atât inimii, cât și minții. Orchestrația intimă dintre rațiune și sentiment e mijlocită de un fel de „cale regală” din creier, un mănunchi de neuroni ce conectează lobii prefrontali din spatele frunții – ce formează centrul cerebral care răspunde de luarea deciziilor – cu o zonă aflată adânc în interiorul creierului, sediul emoțiilor noastre” [Inteligența, 24].

În final, conchidem că un obiect simplu și uzual, cum este cheia, a fost examinat multilateral și complex, iar din ideile enunțate am putea deduce acum câteva valori simbolice ale cheii (în speranța că elevii cunosc noțiunea de „simbol”. În caz contrar, noțiunea trebuie explicată.).

Reflecție

Tehnica 6 „*De ce?*” [Formare, 24; 110]

Elevilor li se propune să elaboreze întrebări și răspunsuri consecutive la întrebarea „De ce?”, adresând-o inițial proverbului: *Cu cheie de aur orice ușă se deschide.*

<p><u>Întrebarea 1:</u> <i>De ce „Cu cheie de aur orice ușă se deschide”?</i></p>	<p><u>Răspunsul 1:</u> <i>Pentru că.../Deoarece.../Că.../Căci.../Din cauză că.../Pe motiv că.../Fiindcă...⁴²</i></p>
<p><u>Întrebarea 2:</u> <i>De ce (se reia afirmația de la Răspunsul 1)?</i></p>	<p><u>Răspunsul 2:</u> <i>Pentru că.../Deoarece.../Că.../Căci.../Din cauză că.../ Pe motiv că.../Fiindcă...</i></p>
<p><u>Întrebarea 3:</u> <i>De ce (se reia afirmația de la Răspunsul 2)?</i></p>	<p><u>Răspunsul 3:</u> <i>Pentru că.../Deoarece.../Că.../Căci.../Din cauză că.../Pe motiv că.../Fiindcă...</i></p>
<p><u>Întrebarea 4:</u> <i>De ce (se reia afirmația de la Răspunsul 3)?</i></p>	<p><u>Răspunsul 4:</u> <i>Pentru că.../Deoarece.../Că.../Căci.../Din cauză că.../Pe motiv că.../Fiindcă...</i></p>
<p><u>Întrebarea 5:</u> <i>De ce (se reia afirmația</i></p>	<p><u>Răspunsul 5:</u> <i>Pentru</i></p>

⁴² Varierea elementelor de relație care introduc propoziția subordonată cauzală este dezirabilă, dar neobligatorie, la această etapă. Este însă important – și elevii trebuie atenționați – să nu se substituie cauza prin scop. Elementele de relație din seria lui *să, ca, ca să, pentru ca...* nu-și au locul aici.

<i>de la Răspunsul 4)?</i>	<i>că.../Deoarece.../Că.../Căci.../Din cauză că.../Pe motiv că.../Fiindcă...</i>
Întrebarea 6: <i>De ce (se reia afirmația de la Răspunsul 5)?</i>	Răspunsul 6: <i>Pentru că.../Deoarece.../Că.../Căci.../Din cauză că.../Pe motiv că.../Fiindcă...</i>

La expirarea timpului afectat scrierii, profesorul va da cuvântul elevilor care vor dori să citească⁴³ și toți vor urmări validitatea argumentărilor.

Extindere

Tema pentru acasă: *Scrive, pe 3 foi detașabile, valorile simbolice pe care le poate avea (1) acest obiect, (2) imaginea și (3) denumirea lui.*

Fiecare elev poate alege unul dintre obiectele numite: *o panglică, o nucă, o piatră, un ghem de ață, o scoică, o castană, un creion*, pentru a-l examina în calitate de simbol. Tema va consta din 3 aspecte:

1. Ce ar putea simboliza obiectul respectiv?
2. Ce ar putea simboliza imaginea acestui obiect?
3. Ce ar putea simboliza denumirea acestui obiect (cuvântul)?

N.B.! Nu este contraindicat să se consulte dicționarele de simboluri, dar profesorul nu ar trebui să le recomande în mod expres.

16) Valoarea unui obiect

Obiectivul acestei lecții este *elaborarea unui eseu structurat.*

Evocare

Prezentare de grup

Algoritm:

⁴³ Pentru prima exersare, recomandăm aplicarea frontală a tehnicii. Dacă tehnica le este cunoscută elevilor, se poate trece peste necesitatea de a scrie întrebarea; însă insistând pe formularea și înregistrarea integrală a întrebării, evităm erori care pot distorsiona totalmente mersul gândurilor.

- I. Elevii afișează foile detașabile care conțin tema de acasă în locurile indicate de profesor, după obiectul ales.
- II. Fiecare rămâne în preajmă.
- III. Se formează grupuri, în conformitate cu alegerea făcută.
- IV. Grupul discută toate ofertele și pregătește o prezentare comună: 3 cele mai populare/convingătoare interpretări.
- V. Profesorul dă cuvântul fiecărui grup.
- VI. Grupurile își pot adresa, reciproc, întrebări.
- VII. Profesorul generalizează, după fiecare prezentare sau în final.

Realizare a sensului

Jocul *Cutia veveriței*⁴⁴

Algoritm:

- I. Se oferă o cutie închisă, în care profesorul a pus atâtea obiecte câți elevi va invita să participe la joc. Cu cât mai diferite vor fi obiectele propuse, cu atât mai larg va fi și spectrul de asocieri.
- II. Elevii invitați iau, pe rând, câte un obiect din cutie. Nimeni nu se uită în cutie, ia orbește.

Experiența cu tema de acasă trebuie să fie utilă pentru viziunea holistică asupra obiectelor respective, asupra funcțiilor lor utilitare și asupra semnificațiilor derivate din forma, culoarea, materialul, funcțiile lor. Pentru profesor, singura limită ar putea să rezide în a selecta obiecte recunoscutibile (cunoscute copiilor). Obiectele pot fi înlocuite cu imaginile lor, prezentate succesiv pe ecran și afișate la tablă (dar nu îi vom mai spune *cutie*).

⁴⁴ Explicația acestei denumiri metaforice rezidă în truisumul că veverița care în scorbura sa tot ce găsește; lipsa oricărui principii de selectare ar sta la baza completării cutiei. De aceea, obiectele de cultură materială, confecționate de mâna omului, se învecinează aici cu elemente ale vegetației.

- III. Când primul elev a luat obiectul său, el spune imediat ce legătură ar putea stabili între sine (viața sa – interesele sale – planurile sale – valorile sale) și acest obiect.
- IV. Abia după aceea următorul elev ia un alt obiect și procedează la fel.
- V. Pentru a respecta rigorile tehnicii și a nu ne limita la „verba volant”, pe tablă și în caiete se vor completa primele două coloane ale tabelului:

Obiectul	Prin ce se aseamănă, ce legătură are cu mine	Ce simbolizează

VI. Când toți elevii invitați au trecut prin fața clasei și au scris pe tablă, profesorul dirijează revenirea la tabel: se completează în plen coloana a treia, și acum nu mai are vreo relevanță cine a extras obiectul. Sarcina este să deducem valorile simbolice ale obiectelor și să le argumentăm.

Reflecție

Tehnică **Cubul** [Formare, 131]

Tehnică prin care se oferă un algoritm obligatoriu și riguros, elaborat conform taxonomiei lui Bloom și formulat cu verbe-comenzi la imperativ, **Cubul** se recomandă să fie asimilat prin scrierea despre ceva concret, înainte de a-l aplica pentru eseuri structurate cu privire la probleme de interes comun sau personaje literare.

Profesorul poate demonstra un cub care, ca obiect, are 6 fețe și pe ele sunt scrise – cu indicarea ordinii – verbele ce numesc operațiile intelectuale: **1. Descrie!//Definește!** **2. Asociază!** **3. Compară!** **4. Analizează!** **5. Aplică!** **6. Apreciază/Argumentează!**

Elevii sunt liberi să aleagă unul dintre obiectele examinate anterior și să scrie independent despre el. Cum nu este o probă de evaluare sumativă, profesorul ar trebui să-i avertizeze pe elevi că pot trece peste o comandă, dacă întâmpină dificultăți, pentru că ulterior vor avea posibilitate să revină la text.

Algoritm adaptat la această situație didactică:

1. *Describe!*

Elevii examinează obiectul și scriu, pe cât pot de exhaustiv, ceea ce se percepe la vedere.

2. *Asociază!*

Obiectul examinat poate declanșa asocieri ordinare, comune, sau, dimpotrivă, proaspete și inedite, ducându-i pe elevi cu gândul la diferite amintiri, experiențe, evenimente, lecturi, cu care obiectul are tangențe și afinități. Este important să se valorifice mai multe aspecte ale asocierilor posibile, să se manifeste din plin persoana care asociază. Aici poate fi valorificat tabelul elaborat anterior. Orice asociere trebuie explicată sau desfășurată.

3. *Compară!*

Esența comparației constă în a lega informații noi de cele deja vehiculate. Comparația trebuie să ajute a vedea specificul obiectului în raport cu altele și a demonstra asemănările și deosebirile dintre ele.

4. *Analizează!*

Procedura de analiză presupune descifrarea structurii unui obiect, interpretarea legăturilor dintre constituenți și a constituenților ca elemente ale întregului. Se va efectua analiza materialului din care este confecționat, se va medita asupra formei pe care o are și care ar mai fi posibilă.

5. *Aplică!*

Aici se examinează posibilitățile de aplicare în viața cotidiană a obiectului sau a informației despre el. Elevii vor releva ce se poate face cu obiectul sau cum poate fi utilizat acesta, dezvoltându-și atât spiritul de observație, cât și

capacitatea de improvizare. Una din problemele pe care le-ar putea rezolva aici este: Ce s-ar fi întâmplat dacă acest obiect nu ar fi existat? Cu ce l-ar fi înlocuit oamenii?

6. *Argumentează!*

Acordul final al descrierii îl constituie aprecierea argumentată a valorii aceluiași obiect. Atitudinea poate fi pozitivă (cu argumente pro) sau negativă (cu argumente contra).

Dacă tehnica nu le este familiară elevilor, profesorul ar putea opta pentru scrierea și lectura pe orizontală: toți elevii scriu pentru punctul 1, apoi câțiva doritori citesc, se discută detaliile și se poruncește la punctul următor. Experiența noastră arată că astfel copiii se mobilizează mai repede și sunt mai puțin numeroși cei care clachează în fața unei asemenea sarcini.

Semnalul prin care scrierea ia sfârșit și începe lectura nu-i va obliga pe toți copiii să citească ceea ce au scris.

Extindere

Eseu structurat [Formare, 51]

Tema pentru acasă: *Alege cel mai prețios⁴⁵ obiect din casă și scrie despre el în tehnica dată.*

Profesorul va verifica și va evalua cu notă aceste eseuri.

17) Istoria inventată a unui obiect

Obiectivul acestei lecții este *construirea unui text de ficțiune în parametrii dați.*

Evocare

Jocul „Vorbește-mi despre⁴⁶...” [Jocuri, 44]

⁴⁵ Utilizăm aici adjectivul *prețios* cu sensul de „care are valoare prin calitățile sale, prin vechimea sau prin raritatea sa, prin folosul pe care îl aduce omului; important, valoros”.

⁴⁶ Jocul poate fi totalmente detașat de tema realizată acasă; mai mult, este posibil ca fiecare elev să formuleze altă sarcină pentru colegul său: *Mădălina, vorbește-mi despre fructele tale preferate; Ionuț, vorbește-mi despre o zi de duminică în casa voastră; Patricia, vorbește-mi despre prietena ta etc.*

Prin acest joc, profesorul trece în revistă câteva dintre opțiunile copiilor, lăsându-i să împărtășească clasei o experiență inedită. Nu se va insista ca vorbitorul să respecte pașii tehnicii *Cubul*, dar experiența eseului structurat realizat acasă ar trebui să genereze discursuri ordonate.

Algoritm:

I. Profesorul explică regulile jocului și formulează sarcina: *Va trebui să vorbești, timp de cel mult un minut, despre obiectul cel mai prețios din casa voastră.*

II. Primul elev va fi ales de profesor, mai departe cel care vorbește alege cui să dea cuvântul, repetând rugămintea: *Ana, vorbește-mi, te rog, despre obiectul cel mai prețios din casa voastră.*

III. Profesorul monitorizează activitatea.

IV. La încheierea jocului, se va decide care dintre obiectele numite va deveni personaj central al textului de ficțiune ce urmează a fi scris astăzi.

Convențional, vom scrie despre un obiect păstrat de câteva generații de o dinastie de pedagogi: un clopoțel cu care pe vremuri se dădea sunetul la clasă (fabricat în 1860).

Realizare a sensului

Tehnica *Piramida narațiunii* [Formare, 116]

Varianta I: Elevii nu cunosc tehnica

Profesorul va călăuzi îndeaproape pașii tinerilor scriitori, dând indicații doar pentru treapta următoare a textului narativ și rezervând timp pentru lectura reciprocă, în perechi, după fiecare etapă.

Varianta II: Elevii cunosc tehnica

Profesorul se convinge că elevii își amintesc cum se aplică algoritmul piramidei și oferă timp pentru scriere. Elevii își citesc, în perechi sau în grupuri mici, schițele, pentru ca toți cei care nu au reușit să completeze toate spațiile să o poată face.

Algoritm:

I. Scrieți un cuvânt care numește personajul principal.

Clopoțelul

II. Adăugați 2 cuvinte care sunt caracteristicile de bază ale personajului (vârstă, aspect, calități, trăsături de caracter).

de aramă, al bunicii

III. Formulați, în limita de 3 cuvinte, circumstanțele de spațiu unde se desfășoară acțiunea (țară, localitate, locuri, localuri).

sat, școală, casă

IV. Descrieți, în 4 cuvinte semnificative, problema sau problemele pe care le abordează această narațiune.

amintire, pierdere, uitare, regret

V. Expuneți, în 5 cuvinte semnificative, primul episod al narațiunii – situația inițială.

rătăcit printre vechituri din greșeală, căutat cu disperare

VI. Indicați, în 6 cuvinte semnificative, acțiunile din episodul 2 al narațiunii (cum procedează personajul, ce i se întâmplă etc.). Segmentul coincide cu desfășurarea acțiunii în cadrul textului narativ finit.

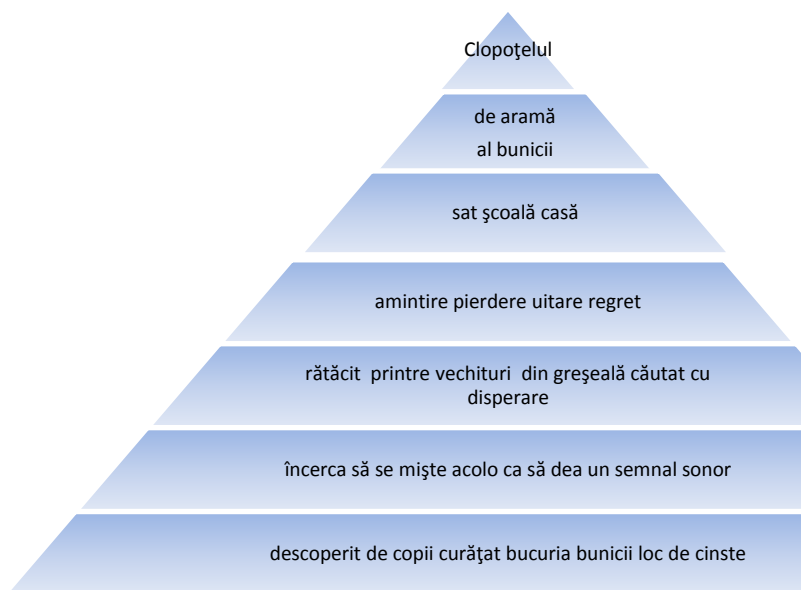
încercă să se miște acolo, ca să dea un semnal sonor

VII. Prezentați, în limita de 7 cuvinte semnificative, episodul al treilea, echivalent cu punctul culminant al acțiunii. Remarcați aici ce se întreprinde pentru soluționarea problemei.

descoperit de copii, curățat, bucuria bunicii, loc de cinste

VIII. Descrieți, în limita de 8 cuvinte semnificative, soluționarea problemei, egală cu deznodământul textului narativ.

din nou la școală, onoarea de a suna la careu în ziua de întâi septembrie

din nou la școală onoarea de a suna la careu în ziua de 1 septembrie

Reflecție

Povestirea orală

Acum profesorul poate să recurgă la povestirea detaliată în lanț: primul elev începe de la linia de sus, urmează al doilea, cu linia de mai jos etc. În spatele unor cuvinte lipsite de enigme, cum este, bunăoară, *vechituri*, fiecare povestitor poate vedea lucruri concrete, poate relata despre comunicarea clopoșelului cu obiectele învecinate, despre discuțiile dintre ele, despre reacția lor la plecarea clopoșelului. Personajele umane vor primi nume, la fel și satul, școala va căpăta contur, iar povestirea va lua o formă definitivă.

Extindere

Redactarea textului scris

Tema pentru acasă: *Scrie textul coerent al povestirii.*

Lucrarea va fi verificată și apreciată cu notă.

18) Obiecte și cuvinte

Obiectivul acestei lecții este *construirea unui text argumentativ.*

Cu siguranță, nu este prima întâlnire a elevilor cu acest tip de text. Dar se poate întâmpla să fie prima dată când o lecție întreagă este consacrată acumulării și analizei ideilor, înainte de a solicita dezvoltarea uneia dintre ele în cadrul textului coerent.

Evocare

Tehnica *Asaltul de idei*⁴⁷ (*Brainwriting cu foaie în plus*)

[Formare, 103]

Algoritm:

I. Fiecare elev are în față o foaie curată, pe care o completează în format de album: o împarte în 5 coloane și în capul fiecărei coloane numerotează, de la 1 la 5. Profesorul procedează la fel. **Foile nu se semnează!**

II. Se enunță problema: *Faceți parte din Consiliul de elevi al școlii și acesta a decis să stabilească anumite reguli pe care elevii să le respecte în ținută (un cod vestimentar, fără a introduce uniforma școlară). Acum, veți avea timp pentru a vă exprima părerea. Ea poate fi formulată în enunț afirmativ (Se permite/se poate/se acceptă...); în enunț negativ (Nu se permite/nu se poate/nu se acceptă...) sau în unul afirmativ ca structură și prohibitiv în esență (Se interzice.).*

III. Pe tablă sunt indicate aceleași cifre de la 1 la 5, iar în dreptul fiecăreia – momentul care trebuie vizat:

1) Sortimentul de haine	2) Modelele hainelor	3) Culoarea hainelor	4) Încălțăminte	5) Accesoriile și bijuteriile

⁴⁷ A se vedea și: Creativitatea, 207.

IV. Fiecare participant, inclusiv profesorul, este liber să aleagă una dintre poziții – aceea în raport cu care ideea sa este mai limpede – și să-și scrie propunerea (**una singură!**) în dreptul cifrei corespunzătoare, după care pune foaia sa pe masa profesorului și ia foaia liberă⁴⁸.

V. Elevul care a luat o foaie străină trece la loc, citește ceea ce e scris deja acolo, pune în această coloană +, dacă este de acord, după care completează una dintre casetele libere.

VI. Pune foaia aceasta pe masa profesorului și ia alta, cu care procedează la fel.

N.B.! Nu e nicio problemă dacă aceeași foaie ajunge la un elev de mai multe ori, inclusiv propria sa foaie poate să-i revină din nou.

VII. În momentul când ia o foaie cu 4 casete completate, elevul o completează pe a cincea și oprește foaia la dânsul.

VIII. Când toate foile sunt luate, profesorului îi revine ultima. La această etapă, nu contează cine a scris pe foi: contează doar ideile.

Realizare a sensului

Tehnica *Generalizarea categorială* [Formare, 35]

În caiete se construiește tabelul cu 5 coloane și 2 linii.

De exemplu:

1)	2)	3)	4)	5)
Sortimentul de haine	Modelele hainelor	Culoarea hainelor	Încălțăminte	Aspectul, accesoriile, bijuteriile
Fetițelor li se permite să poarte sacou, bluză,	Se permit numai pantalonii lungi.	Se vor exclude culorile țipătoare. Se recomandă	Să fie comodă. Să nu aibă	Să nu creeze incomoditate la scris.

⁴⁸ Tehnica se numește *Brainwriting cu foaie în plus* anume de aceea că întotdeauna va exista o foaie liberă; după ce scrie la una dintre poziții, profesorul nu mai participă. Primul elev ia foaia profesorului, lăsând-o pe a sa; următorul ia foaia primului ș.a.m.d.

veston, pulover, fustă, rochie, sarafan, tricou, pantaloni (inclusiv blugi). Băieții pot purta sacou, veston, pulover, cămașă, tricou, pantaloni (inclusiv blugi).	Se interzic pantalonii de tip <i>șort</i> . Se interzic hainele cu decolteu. Se interzic tricourile fără mâneci.	nu mai mult de două culori în ansamblu.	tocuri. Se interzic șlapii.	Să fie modeste. Să nu fie scumpe. Se interzice machiajul strident. Părul lung trebuie să fie strâns sau împletit.
--	--	---	------------------------------------	--

Profesorul va dirija completarea tabelului pe coloane, în așa fel ca să se ia în discuție coloana a doua abia atunci când au fost trecute în revistă toate propunerile în legătură cu primul parametru.

Elevii analizează ideile de pe foile pe care le au în față, trec la tablă și completează tabelul generalizării categoriale. Discuția se organizează în jurul propunerilor complementare, al celor antitetice, dar nu este cazul să se comenteze ideile trăsnite, inacceptabile sau nepotrivite cu subiectul luat în discuție: sarcina este să valorificăm ideile bune.

Reflecție

Eseu argumentativ

Elevii au timp (circa 10 minute) ca să elaboreze schița unui eseu argumentativ în sprijinul unui parametru. Cum procedează?

I. Aleg o coloană pe care vor să o examineze.

II. În cadrul ei, aleg o idee distinctă, pe care o împărtășesc.

III. Dezvoltă ideea în formă de schiță:

Afirmația: *Cred că.....*

Argumentul: *Deoarece.....*

Dezvoltarea argumentului (explicația): *Mă bazez pe faptul că.....*

Elevii ar trebui să aibă posibilitatea de a face schimb de idei, în funcție de categoria aleasă: pot să circule liber prin clasă câteva minute sau se pot reuni în grupuri după interese.

Extindere

Prezentare de grup

Tema pentru acasă: *Redacțați, în grupuri de 5-6 elevi, o variantă proprie a Codului de vestimentație pentru elevii claselor de gimnaziu din instituția voastră. Prezentați Codul pe un poster, ilustrându-l, după necesitate.*

19) Evaluarea prezentării de poster

Leția va fi dedicată evaluării prezentărilor de grup.

Înainte de a purcede la prezentări, recomandăm desfășurarea unei activități în tehnica *Unul stă, ceilalți circulă*.

Algoritm:

I. Fiecare grup își afișează posterul, în locul indicat de profesor (în așa fel ca ele să se afle la distanță unul de altul).

II. Unul dintre membrii grupului rămâne lângă poster, pentru a da explicații și a răspunde la întrebările colegilor.

III. Toți ceilalți elevi circulă prin clasă, examinând posterele altor grupuri și discutând cu cel lăsat de strajă. Această circulație este necesară înainte de prezentări, pentru ca elevii să vizualizeze îndeaproape produsele celorlalte grupuri și să asculte de pe altă platformă (cu mai mult interes) prezentările.

Condițiile pe care ar trebui să le respecte elevii vor fi enunțate la lecția precedentă:

- ✓ Toți membrii grupului participă la elaborarea și prezentarea posterului.
- ✓ Evaluarea posterului și a prezentării se face în baza grilei:

Grupul	Posterul – maximum 5 puncte		Prezentarea – maximum 5 puncte			Total
	Coerența logică și claritatea ideilor max. 2 pct.	Aspectul grafic și ilustrațiile max. 3 pct.	Coerența prezentării de grup max. 2 pct.	Corectitudinea discursului max. 2 pct.	Respectarea limitei de întindere în timp max. 1 pct.	

- ✓ Grupul decide care este contribuția fiecăruia, în raport cu nota acordată, așa ca să nu se depășească media primită.
- ✓ Respectiv, profesorul va oferi fiecărui elev o notă în conformitate cu decizia grupului.⁴⁹

Extindere

⁴⁹ Asemenea evaluări reciproce și negocieri în jurul notei sunt chemate să-i dezobișnuiască pe elevi de tradiția [nota grupului = nota fiecăruia], deși uneori strategia respectivă este singura soluție posibilă.

De exemplu: Prezentarea grupului de patru elevi a fost apreciată cu „9”.

Varianta I: Grupul a declarat că fiecare a contribuit egal la acest produs. Prin urmare, profesorul acordă nota „9” fiecărui elev.

Varianta II: Grupul a ajuns la concluzia că doi elevi au contribuit mai mult la realizarea temei, deci lor li se cuvin note de „10”, iar doi elevi s-au implicat mai puțin, deci lor le revin note de „8”, iar media este cea primită: „9”.

Varianta III: Grupul a decis că liderul, care a coordonat realizarea posterului și a prezentat cea mai mare parte a textului, merită nota „10”; un elev, care s-a implicat mai puțin, primește nota „8”, iar doi elevi primesc nota „9”.

Anchetare

Tema pentru acasă: *Discută cu toți ai casei, determină și scrie pe o foaie detașabilă, cu litere mari, proverbul pe care îl auzi rostit cel mai des în casa voastră.*

Modulul IV. Scrierea în baza textului

Textul ca pretext. Textul ca pre-text

Textul este o mașină leneșă
care cere de la cititor
o curajoasă activitate de cooperare
pentru a umple spațiile a ceea ce nu s-a spus.

Umberto Eco⁵⁰

Edificându-ne întreaga activitate legată de acest curs pe ideea că un copil va învăța, în cadrul lui, să fie mai liber în gândire și în comunicare, vom propune și alte activități de scriere în baza textului și vom viza alte produse decât cele stipulate de curriculumul disciplinar, pe care elevul învață să le scrie la limba și literatura română. De aceea nu ne vom orienta spre eseurile de caracterizare a personajelor sau de analize și comentarii poetice și literare și nu vom aborda texte de proporții.

Scrierea spre care ne orientăm acum este una de inspirație literară, iar textele vor fi selectate dintre cele nestudiate și necunoscute, până la acest moment, copiilor.

Procesele cognitive sunt de nivel superior, ele se edifică pe competențele lectorale ale elevului și vizează analiza, sinteza, creația: *generarea, planificarea, producerea, propunerea, proiectarea, construirea de texte proprii.*

20) Scrierea narativă în baza unui proverb

Profesorul care intenționează să construiască o activitate în baza textului de proporții mici (proverb, maximă, cugetare,

⁵⁰ Lector, 49.

citat, butadă ș.a.) poate recurge la mai multe forme de lucru în clasă. În privința alegerii textului, este important ca întâmplarea care a inspirat autorul anonim să le fie familiară și elevilor din mediul urban sau rural.

Prima, și cea mai simplă dintre căi, este examinarea textului la nivel ontologic – operație care înseamnă a determina, împreună cu elevii, ce segment al realității – lucruri, proprietăți, procese, fapte, așa cum sunt ele, așa cum le cunoaștem – este reflectat în zicerea, poezia, parabola dată. Cele trei categorii fundamentale ale ontologicului – *lucru*, *calitate* și *eveniment* – vor fi cercetate în limita experienței de viață a elevilor.

Obiectivul acestei lecții este *utilizarea unui proverb pentru producerea textului propriu*.

Evocare

Tehnica *Acumulare*

Dacă tema de acasă s-a realizat și toți elevii au un proverb scris pe foaia detașabilă, atunci la etapa evocării profesorul solicită ca ei să determine tema lui (*Despre ce este acest proverb?*).

Se dezvelește pe tablă sau se proiectează pe ecran o listă de teme posibile, iar elevii anunță dacă au un proverb la tema dată, trec și îl afișează. Strategic, este bine să existe o listă limitată de teme, formulate accesibil, și să le afișăm pe toate. Aproape sigur că unele proverbe vor coincide, iar în acest caz este indicat ca toate să fie afișate, pentru a vedea popularitatea unor povește⁵¹. La sfârșitul tabelului, vom lăsa câteva linii libere: pentru cei care vor considera că proverbul lor are o

⁵¹ Sondajele noastre din cadrul cursului universitar *Paremiologia românească* arată că în top-10 al poveștelor părintești intră proverbele: *Cum îți-i așterne, așa vei dormi*; *Cine se fugărește după doi iepuri nu prinde nici unul*; *Spune-mi cu cine prietenești și am să-ți spun cine ești*; *Ce ție nu-ți place altuia nu-i face*; *Unde nu-i cap, vai de picioare*; *Nu schimba vrabia din mână pe cioara din gard*; *Ce-i în mână nu-i minciună*; *Bate fierul cât îi cald*; *Foamea e cel mai bun bucătar*; *Cine știe carte are patru ochi*.

temă specială, dar ei urmează să o formuleze și toți colegii să accepte că o asemenea temă nu este inclusă în cele propuse.

De exemplu:

Tema	Proverbe potrivite
Relieful	<i>După orice deal este o vale.</i>
Flora	<i>Oricât de înalt să fie copacul, frunzele tot pe pământ cad.</i>
Fauna	<i>Când latră un câine bătrân, ieși afară.</i>
Casa	<i>Femeia harnică ține casa cu fusul.</i>
Relațiile dintre oameni	<i>Să-ți cumperi vecinii mai întâi, apoi casa.</i>
Calitățile umane	<i>Cine se scoală mai dimineată mai departe ajunge.</i>
Viciile umane	<i>Leneșul greu se apucă de lucru, că de lăsat se lasă îndată.</i>
Istoria	<i>Cum îi turcul, și pistolul.</i>
Credințele, superstițiile	<i>De ce te temi, de aceea nu scapi.</i>
etc.	
etc.	

Discuția cu privire la tematica și frecvența unor proverbe va generaliza această experiență. De asemenea, trebuie stabilit cel mai popular proverb.

Realizare a sensului

Tehnica *Lectura împotriva* [Lectura, 74-78]

Din momentul în care elevii demonstrează înțelegerea faptului că un proverb este rodul unei experiențe (indiferent de forma pe care o ia: avertisment, sfat, povață, îndemn, învățătură, sugestie, interdicție etc.), sarcina pe care le-o punem în față este de a vizualiza evenimentul care a dus la formularea proverbului și a scrie despre el.

În calitate de cititor, profesorul se întreabă despre detalii și aspecte pe care proverbul nu le-a menționat, apoi intervin și elevii.

N.B.! În general, tehnica presupune înregistrarea individuală a răspunsurilor, dar la prima încercare este bine ca la fiecare întrebare să ascultăm 2-3 răspunsuri diferite.

Exemplu

Să admitem că luăm pentru cercetare proverbul ***Cine-și gonește câinele din casă își pierde paznicul.*** Elevii vor fi ghidați să vadă că proverbul este o constatare a cuiva care a pățit-o și învățătura ia forma unui avertisment celor ce vor proceda la fel.

Sarcina este: *Imaginează-ți situația ca pe o scenă reală din viață și răspunde la întrebări.*

Profesorul adresează câteva întrebări, dar îi invită și pe elevi să o facă, din momentul în care constată că ei au prins firul:

- 1) Cine este cel/cea care a gonit câinele?
 - 2) Cum se numește?
 - 3) Unde locuiește?
 - 4) Ce fel de casă este cea de la care a fost gonit câinele?
 - 5) Cum arată câinele gonit?
 - 6) Ce vârstă are?
 - 7) Cum îl chema pe câine?
 - 8) Cum își exercita el funcția de paznic?
 - 9) Din ce cauză a fost gonit/Cu ce s-a făcut vinovat câinele?
 - 10) Unde a plecat câinele gonit?
 - 11) Ce se va întâmpla acum cu câinele?
 - 12) Cum va înțelege stăpânul/stăpâna că a greșit, gonind câinele?
 - 13) Cum va proceda?
 - 14) Cine a formulat proverbul?
 - 15) Cui i l-a spus prima dată?
- etc.

După ce au fost adresate întrebările, se caută răspunsurile, în spiritul proverbului dat: formulate în așa fel încât ele să completeze firesc scena, dezvoltând arcul strâns al proverbului într-un text narativ. În aplicarea acestui tip de lectură se dezvoltă deosebit de limpede principiul de bază al strategiei *Lectură și scriere pentru dezvoltarea gândirii critice*: „Gândirea critică se dezvoltă atunci când nu domină convingerea că ar exista un singur răspuns corect” [Ghidul I, 6].

Experiența noastră arată că asemenea exerciții, de scriere ghidată îndeaproape, descătușează mâna și pixul elevului, îl ajută să se considere capabil de a produce texte manu propria și, în cele din urmă, îi asigură succesul școlar, prin dezvoltarea competenței de comunicare.

Credem că orice profesor poate face cu ușurință transferul, schimbând proverbul sau tematica discutată; importante, până la urmă, rămân strategia și scenariul didactic.

De exemplu:

Dacă vrei să urci o scară, trebuie să începi cu treapta de jos.

Trebuie să ascuți cântărețul tânăr și medicul bătrân.

Mâna care nu știe să scrie dă vina pe creion.

Marii căpitani se formează în lupta cu marea agitată.

Cine aduce mereu câte o roabă de pământ cu timpul, poate ridica un munte.

Aprinde lampa înainte de a se face întuneric.

Reflecție

Tehnica *Benzi desenate*

Elaborează o serie de 4-5 desene care să ilustreze narațiunea ta, inspirată de proverbul dat, și scrie textul care însoțește desenele.

După ce s-a răspuns la un număr considerabil de întrebări, elevii au timp să lucreze individual asupra primei variante a textului narativ însoțit de ilustrații. Acum

personajele proverbului, inițial anonime și incolore – dar care între timp au căpătat nume, identitate și aspect fizic –, acționează într-un text coerent și cazul care a generat proverbul devine tot mai transparent. Este libertatea elevului să decidă că stăpânul este un bărbat tânăr, fără experiență, și de aceea a greșit astfel, sau e o femeie bătrână, care așa și nu a prins la minte; să inventeze o vină pentru care poate fi gonit de la casă câinele; să înțeleagă de ce, gonind un câine, stăpânul/stăpâna nu și-a luat altul etc.

Rezervând timp pentru scrierea și ilustrarea textului, profesorul va avea grijă să rămână timp pentru a prezenta în clasă câteva texte scrise, ajutându-i în acest mod să-și poată dezvolta imaginația și pe elevii mai reticenți în fața sarcinii.

Extindere

Text meditativ

Tema pentru acasă: *Selectează, consultând surse tipărite și electronice, un proverb care s-ar referi la tema relației oamenilor cu animalele. Scrie un text meditativ/reflexiv/argumentativ în baza acestuia.*

21) Scrierea în baza unui citat

Obiectivul acestei lecții este *asimilarea unor strategii de abordare a citatului.*

Evocare

Tehnica *Lasă-mi mie ultimul cuvânt!*

Algoritm:

I. Profesorul distribuie fiecărui elev câte o fișă, pe care acesta scrie proverbul ales și semnează.

II. Fișele sunt așezate pe masa profesorului, amestecate și este extrasă una dintre ele.

III. Profesorul citește proverbul de pe fișă, numește elevul a cărui fișă a fost extrasă și se convinge (întrebând) că/dacă alți elevi nu au ales același proverb. Toți cei care au scris acasă în baza proverbului ales nu vor participa la discuție.

IV. Proverbul ales este luat în dezbatere, într-o tehnică de discuție liberă sau ghidată.

V. Când se observă că elevii și-au epuizat ideile, celui/celor care au ales proverbul li se dă „ultimul cuvânt”: ei își citesc textele scrise acasă.

VI. Profesorul generalizează și subliniază diferența dintre improvizația orală în clasă și lucrarea executată acasă.⁵²

Realizare a sensului

Tehnica *Citate* [Formare, 43; 176]

Algoritm:

- I. Profesorul afișează câteva citate selectate de dânsul, în diferite locuri din clasă. Citatele vor fi plasate la distanță considerabilă unul de altul, în locuri accesibile.

De exemplu:

Măreția unei națiuni și progresul ei moral pot fi măsurate prin felul în care sunt tratate animalele. <i>Mahatma Gandhi</i>	Până când nu iubești un animal, o parte a sufletului rămâne adormită. <i>Anatole France</i>
Educația face diferența dintre oameni și animale. <i>Cicero</i>	Câinele, singura viețuitoare care a dus la perfecțiune vocația prieteniei. <i>Vasile Ghica</i>
La zoo, toate animalele au o ținută decentă, cu excepția maimuțelor. Simți că omul e pe aproape. <i>Emil Cioran</i>	Animalele sunt prietenii perfecți: nu pun întrebări și nu critică. <i>George Eliot</i>

⁵² Trebuie să recunoaștem că există riscul de a da peste o lucrare sub nivelul celor discutate în clasă: e și aceasta o realitate a școlii.

II. Se parcurg toate citatele și elevii trebuie să aleagă unul, pe care ar vrea să-l ia în discuție.

III. Are loc votarea cu picioarele⁵³: fiecare merge la citatul ales, iar cei adunați sub un citat îl analizează și formulează o opinie în privința lui. Aria de discuții este *acord – dezacord; argumente pro – contra; exemple care îl confirmă*.

IV. La expirarea timpului afectat, fiecare grup are cuvântul.

Reflecție

Tehnica *Pătratul lui Descartes*

Tehnica se aplică pentru a-i ajuta pe elevi să discearnă între cauză și efect, să delimiteze ceea ce constituie o premisă și ceea ce este rezultatul. Se ia în discuție o afirmație, o decizie, o recomandare și se examinează din patru unghiuri /perspective:

Ce va fi dacă aceasta se va întâmpla?	Ce nu va fi dacă aceasta se va întâmpla?
Ce va fi dacă aceasta nu se va întâmpla?	Ce nu va fi dacă aceasta nu se va întâmpla?

Pentru aplicarea tehnicii, vom utiliza citatul cel mai scurt și simplu ca enunț: *Educația face diferența dintre oameni și animale.*

Algoritm:

⁵³ Situația pentru care trebuie să fie pregătit profesorul e că unele citate vor fi mai populare decât altele, dar e una firească, din moment ce le permitem elevilor să aleagă, nu îi distribuim numărând de la 1 la 6. Rămâne de datoria noastră să nu lăsăm neobservate citatele pe care nu le-a ales nimeni, ci să le valorificăm, cu o ocazie.

I. Elevii sunt împărțiți în 4 grupuri. Dacă în clasă sunt peste 32 de elevi, alcătuiți 8 grupuri, fiecare sarcină fiind dublată.

II. Fiecare grup primește o parte a sarcinii: aceea de a examina citatul în lumina întrebării care le-a revenit. Întreg pătratul este desenat pe tablă și, la expirarea timpului afectat sarcinii, grupul va delega o persoană care va scrie răspunsul în caseta respectivă.

De exemplu:

<p>Grupul I Ce se întâmplă într-o societate în care <i>Educația face diferența dintre oameni și animale?</i></p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Grupul II Ce NU se întâmplă într-o societate în care <i>Educația face diferența dintre oameni și animale?</i></p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Grupul III Ce se întâmplă într-o societate în care NU <i>educația face diferența dintre oameni și animale?</i></p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Grupul IV Ce NU se întâmplă într-o societate în care <i>Educația NU face diferența dintre oameni și animale?</i></p> <p>.....</p> <p>.....</p>

III. După ce fiecare grup și-a scris varianta de răspuns, profesorul va dirija examinarea variantelor și toți se vor convinge că sarcina este realizată corect.

IV. Profesorul nu va rata ocazia de a demonstra cât de eficientă este tehnica, aplicată pentru examinarea holistică a unei afirmații sau a unei propuneri.

Extindere

Text de ficțiune (Dacă...)

Tema pentru acasă: *Dezvoltă una dintre premisele analizate în clasă de grupurile III sau IV într-un text de ficțiune (de imaginație), în volum de 250-300 de cuvinte, imaginându-ți cum ar arăta societatea respectivă.*

Profesorul va verifica și va evalua cu notă aceste lucrări.

22) Scrierea în baza textului poetic (I)

Obiectivul acestei lecții este *dezvoltarea mesajului unui text poetic.*

Deoarece am optat, în cadrul acestui curs, pentru textele de dimensiuni mici, vom lucra acum cu *haiku-uri*.

Scrierea în baza textului poetic va avea ca reper ideea așa-numitei *reacții a cititorului*, un metatext realizat imediat după prima întâlnire cu textul dat, dar va continua cu interpretări și comentarii (profund) personalizate, evitând terminologia literară și punând accent anume pe scrierea inspirată de imaginea artistică de gata.

Evocare

Tehnica *Văd. Aud. Simt*

Înainte de a purcede la evocare, profesorul va solicita elevilor să construiască în caiete un tabel cu 2 linii și 3 coloane:

Văd	Aud	Simt

Profesorul va propune elevilor să asculte cântecul unei păsări⁵⁴ (într-un secol atât de tehnologizat, credem că nu este o problemă să se organizeze audierea unui cântec – de privighetoare, de mierlă, de scatiu, de ciocârlie – preț de 2-3 minute). Fără a discuta și fără a adresa întrebări, elevii

⁵⁴ De alegerea pe care o va face profesorul nu depinde, de fapt, esența exercițiului, de aceea poate că nu trebuie precizat din start ce pasăre este, pentru a nu canaliza într-o anumită direcție reacția elevilor.

completează în liniște tabelul: ce au văzut; ce au auzit; ce au simțit pe parcursul audiției?.

La expirarea timpului, profesorul solicită lectura celor scrise. Se poate citi în lanț, pe rând, fiecare coloană; se pot asculta doar doritorii, cu toate trei notițele. Oricum, importanța acestei intrări în temă este de netăgăduit în perspectiva a ce se va întâmpla în continuare la lecție. Pe parcursul lecturii se va observa dacă elevii au identificat cântărețul și știu cum arată. Profesorul va fi pregătit să-i demonstreze imaginea și să-i divulge identitatea.

Realizare a sensului

Tehnica *Circuite integrate*

Algoritm:

- I. Se lucrează în 4 grupuri.
- II. Profesorul dispune de 4 poezii și 4 postere, iar fiecare grup are markere de o singură culoare.
- III. Situate în patru locuri distanțate din clasă, grupurile primesc câte o poezie (un haiku), pentru care urmează să scrie pe poster cuvinte, sintagme, enunțuri care, în viziunea lor, exprimă mesajul acestei poezii.
- IV. La semnalul profesorului, grupurile trec de la un poster la altul, citesc poezia de acolo, citesc cele scrise de colegi, discută și completează cu markerele lor. Procedura durează până când fiecare grup a circulat pe la toate posterele și a lucrat cu toate poeziile.
- V. Când fiecare grup a revenit la posterul și poezia inițială, elevii au timp să discute ceea ce se află pe poster, să sistematizeze ideile și să formuleze, împreună, mesajul sintetizat al acestui text.

Varianta I (pentru primele clase de gimnaziu)

SUNT PĂSĂRI...	CÂNTECUL
Doamne, sunt păsări care cântecul, cântecul și l-ar uita?	Nu aripa, cântecul, cântecul înalță pasărea-n cer.

<i>Vasile Romanciuc</i>	<i>Vasile Romanciuc</i>
<p>TEXTUL</p> <p>De parcă și-ar citi din stele textul cântă-n sus privighetoarea. <i>Ion Hadârcă</i></p>	<p>CIOARA</p> <p>Pe zăpadă, o cioară – ca un gând negru-ntr-o zi frumoasă. <i>Vasile Romanciuc</i></p>

Varianta II (pentru ultimele clase de gimnaziu)

Elevii lucrează cu același text, dar completează 4 postere, pe care răspund la întrebările:

Posterul 1: *Care este tema textului?*

Posterul 2: *Ce motive literare desprindeți din text?*

Posterul 3: *Ce sentimente ale eului ați perceput?*

Posterul 4: *Care este mesajul textului?*

CER CU PĂSĂRI

Păsările cerului se împrăștie-n cer
jivinele pământului se risipesc pe pământ
și nu se mai întorc
să-și revadă cuibul, nici părinții.

Numai fiii omului se întorc,
din toate colțurile lumii,
în pragul iernii se întorc
să-și revadă casa și să-și îngroape părinții.

Nichita Danilov

Reflecție

Dezvoltarea mesajului

Elevii au timp pentru redactarea individuală a unui text în care să dezvolte mesajul poeziei ce i-a revenit grupului lor.

Acest mesaj, pe care îl au gata formulat, va fi desfășurat într-un text reflexiv, raportându-se la experiența de viață și de cititor.

Lucrările vor fi citite în grupurile de bază.

Extindere

Recital tematic

Tema pentru acasă: *Selectează, apelând la creația oricărui poet de limbă română, o poezie cu mesajul raportat la trecerea timpului. Formulează mesajul și scrie-l pe o foaie detașabilă, alături de titlul poeziei și numele autorului.*

23) Scrierea în baza textului poetic (II)

Obiectivul acestei lecții este *scrierea reflexivă în baza textului poetic.*

Evocare

Tehnica *Asalt de idei/brainstorming*

Algoritm:

I. Profesorul intenționează să discute cu elevii poezia lui Nichita Stănescu:

***Dacă timpul ar avea frunze –
Ce toamnă!***

II. Prin urmare, demonstrează sau scrie pe tablă poezia și lasă timp pentru formularea mesajului: (1) individual, (2) în perechi, apoi (3) în grupuri de 4.

III. Fiecare grup de 4 prezintă formula sa.

IV. Fiecare variantă se discută.

Realizare a sensului

Recital tematic

Profesorul îi roagă pe elevi să găsească tangențe între poeziile selectate de ei și poezia lui Nichita Stănescu. Cel care o formulează își prinde foaia cu tema de acasă pe tablă și citește expresiv poezia sa.

Colegii și profesorul pot adresa întrebări de precizare.

Profesorul oferă feedback fiecărui elev.

Reflecție

Tehnica *Jurnalul triplu/Agenda în trei părți* [Formare, 182]

Algoritm:

I. Profesorul solicită fiecărui elev să construiască, pe o foaie detașabilă, un tabel cu 3 coloane și 2 linii.

Citatul	Comentariul propriu	Comentariul colegului

II. Din textul oferit de profesor (scris pe tablă, distribuit pe foi sau proiectat pe ecran), fiecare elev alege un citat, pe care îl scrie în prima coloană și îl comentează.

Tragi la o parte perdeaua de pâclă,
Minunându-te de zarva de pe maidan...
Ce simplă e viața – o sferă de sticlă
În palma unui copil de un an.

Te-ntrebi uneori despre bradul din munte:
Ce-i ține sufletul tânăr și drept?
Ce multă e viața – ca un grăunte
În palma unui bătrân înțelept.

Vasile Romanciuc

III. După ce a comentat, schimbă foaia sa cu a colegului de bancă, citește ceea ce a selectat colegul, comentariul acestuia, iar în coloana a treia comentează și el citatul, dar și comentariul primului.

IV. Foile revin la autori.

V. Fiecare citește comentariul primit.

VI. Profesorul se documentează cu privire la opțiunile elevilor și le dă cuvântul, în ordinea apariției în text a secvențelor selectate⁵⁵.

VII. În final, se încearcă diferite variante de titluri pentru această poezie.

Extindere

Text meditativ

Tema pentru acasă *Meditează, în text coerent de 1 pagină, asupra proverbului **Pomii cei mai bătrâni au fructele cele mai dulci.***

24) Scrierea în baza textului narativ (I)

Obiectivul acestei lecții este *elaborarea unui text narativ, inspirat de alt text narativ.*

Evocare

Tehnica ***Asocieri forțate*** [Formare, 75]⁵⁶

Prezentarea temei de acasă și discuția îi va aduce pe elevi la subiectul textului ce va fi citit în continuare. De aceea profesorul va solicita completarea în plen a tabelului asocierilor forțate, cu examinarea următorilor termeni: *pomi bătrâni – oameni bătrâni*. În comparație cu asocierile libere, care pot fi absolut inexplicabile („*Eu așa m-am gândit; nu știu de ce mi-a venit în minte*”), asocierile forțate trebuie să aibă la bază o tangență, o explicație logică, o argumentare a ideii promovate.

Propunându-le elevilor să exerseze asocierea forțată dintre doi termeni, profesorul va alege cuvinte ale căror noțiuni au, din start, ceva comun, vizibil la prima privire. Sarcinile mai complicate și asocierile mai complexe vor veni mai târziu, când elevii vor asimila algoritmul procedurii.

⁵⁵ În cazul unor texte de asemenea dimensiuni, există perspectiva unor numeroase coincidențe, dar toți elevii care vor să citească trebuie să o facă la momentul potrivit, nu post factum.

⁵⁶ Despre conexiunile forțate și gândirea asociativă citiți și: Guy Claxton și Bill Lucas, *Fiți creativi!* [Creativi, 196 și urm.]; Ana Stoica-Constantin, *Creativitatea pentru studenți și profesori*, p. 55 și urm.

Algoritm:

- I. Se completează coloana centrală a tabelului, răspunzând la întrebarea: *Ce este comun pentru pomii bătrâni*⁵⁷ și oamenii bătrâni?

Pom bătrân	Comun	Om bătrân
Specific		Specific
	Este de folos.	
	E de mult timp aici.	
	Este bolnav.	
	Tinerii se supără pe el.	

- II. După epuizarea ideilor, se revine la fiecare linie a coloanei centrale și se examinează diferențele.

Pom bătrân	Comun	Om bătrân
Specific		Specific
Aduce roade.	Este de folos.	Ajută, dă sfaturi.
A fost sădit în acest loc.	E de mult timp aici.	A construit această casă.
I se taie crengile uscate.	Este bolnav.	Face tratamente.
Le face umbră pomilor tineri.	Tinerii se supără pe el.	Se mișcă încet și este neputincios.

Când tabelul a fost completat, elevii vor fi lăsați să spună singuri, așa cum văd ei lucrurile: are și lumea vegetală, și cea umană aceleași probleme?

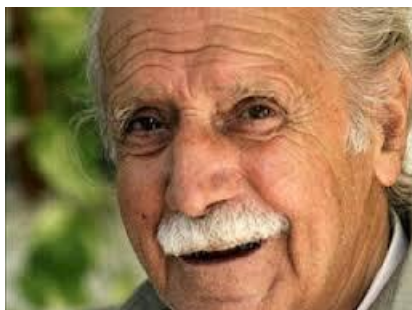
Realizare a sensului

⁵⁷ Plasarea *pomilor* pe prima poziție este explicată prin faptul că elevii au avut pentru cercetare un proverb care, aparent, se referea la *pomi*. Transferul la *oameni* este un obiectiv al lecției date.

Tehnica *Presupunerea prin termeni* [Formare, 156]

Algoritm:

I. Profesorul le propune elevilor să-și imagineze ce se poate întâmpla într-o povestire pentru care termenii-cheie sunt: *bunic*, *motan*. Exercițiul este mai distractiv dacă se proiectează imaginile, iar elevii trebuie să sesizeze o legătură între acestea:

II. Sunt ascultați mai mulți elevi cu variantele lor.

III. Când nu mai sunt doritori de a-și prezenta schițele, se citește textul:

Un bătrân pensionar, simțindu-se inutil în casa în care toți, mari și mici, sunt prea ocupați pentru a-l lua în seamă, se hotărăște să meargă să trăiască printre pisici. Zis și făcut. Merge în Piața Argentina (suntem la Roma), trece pe sub bara de fier care desparte strada de zona arheologică, regatul felinei abandonate, și iată-l transformat într-un frumos motan cenușiu. La sfârșitul cuvenitei serii de aventuri, el se întoarce acasă. Ca pisică, însă. Și așa, este acceptat și răsfățat. Fotoliul frumos, mângâierile, laptele și cârnița sunt pentru el. Ca bunic, nu însemna nimic pentru nimeni; ca pisoi, este în centrul atenției.

Gianni Rodari

IV. Elevii revin la presupunerilor lor inițiale și determină cine a fost mai aproape de imaginația scriitorului.

Reflecție

Tehnica *Cap și pajură*

Exercițiul este menit să pună accentele pe cauza și efectul unor acțiuni ale omului.

Algoritm:

I. Se lucrează în 4 grupuri, egale numeric. Fiecare grup primește o foaie de poster.

II. Elevii din primul și al treilea grup, independent, completează posterul cu idei-răspunsuri la întrebarea despre cauza⁵⁸ acestei situații – *De ce motanul este mai mult luat în seamă decât bunicul?* (De exemplu, un elev scrie: „Pentru că motanul e ceva nou, ca o jucărie”.)

III. Elevii din grupul al doilea și al patrulea, independent, completează posterul cu idei-răspunsuri la întrebarea despre efectul acestei situații – *De ce, ca motan, bătrânul este mai fericit decât ca bunic?* (De exemplu, un elev scrie: „Pentru că toți comunică cu el”.)

⁵⁸ Trebuie să fim pregătiți pentru faptul că elevii nu prea disting cauza de efect și, la necesitate, să exersăm în plen câte un enunț.

IV. Acum se schimbă posterele: grupul 1 cu 2, 3 cu 4, pentru ca acei care au avut de examinat cauza să vadă efectul și să formuleze o cauză pentru acel efect, și invers. Este comod dacă acum se scrie cu alte culori pe fiecare poster.

V. La afirmația citată mai sus drept explicație a cauzei, alt grup vede efectul: *Degrabă se vor sătura și de motan.*

VI. La afirmația citată mai sus drept explicație a efectului, alt grup vede cauza: *Este mai ușor să ascuți torsul motanului decât observațiile bunicului.*

VII. Posterele revin la grupurile inițiale și elevii examinează ofertele colegilor.

VIII. În final, fiecare grup va citi un exemplu corect și adecvat de pe posterul său.

Extindere

Continuarea narațiunii: deznodământul

Tema pentru acasă *Continuă textul cu unul-două alineate, pornind de la ideea că într-o zi bunicul redevine om: ce se va întâmpla?*

25) Scrierea în baza textului narativ (II)

Obiectivul acestei lecții este *redactarea textului propriu.*

Evocare

Tehnica ***Revizuirea circulară*** [Formare, 182]

Algoritm:

I. Elevii se așază în grupuri de câte 4-5, stabilind ordinea în care vor circula lucrările în grup: în sensul acelor de ceasornic.

II. Fiecare lucrare scrisă acasă (cele 1-2 alineate) are atașată o foaie curată și o clamă.

III. Fără a discuta, elevii își transmit pe cerc lucrările și le citesc.

IV. După ce fiecare a citit prima lucrare, scrie pe foaie sugestiile și observațiile⁵⁹ pe care intenționează să i le facă

⁵⁹ Sugestiile și observațiile se vor referi atât la conținutul narațiunii improvizate acasă, cât și la aspectele ce țin de corectitudine.

colegului, pliază foaia ca să nu se vadă ceea ce a scris, prinde cu clama și transmite caietul cu foaia colegului din stânga.

V. În orice moment al activității, fiecare elev are un caiet pe care îl citește sau în legătură cu care scrie pe foaia atașată.

VI. Caietul cu foaia sa circulă mai departe, făcând toți pașii necesari până să ajungă la autor.

VII. Când au fost citite toate lucrările din grup, elevii au timp să citească observațiile (dar încă nu purced la redactarea lucrării).

Realizare a sensului

Tehnica *Cercul*

Algoritm:

I. Toți sunt așezați pe cerc și se stabilește ordinea luărilor de cuvânt (pe cerc, în sens orar).

II. Paralel, există un obiect (stilou, jucărie etc.) pe care îl ține în mână cel care vorbește și doar el are dreptul la cuvânt. O dată cu transmiterea obiectului, se transmite și dreptul la exprimarea opiniei.

III. Profesorul abordează un subiect, inițiind o discuție sau solicitând definirea conceptelor cunoscute.

IV. În cadrul cercului, toți participanții, pe rând, în consecutivitatea în care sunt așezați, vorbesc la subiect, fie că vin cu o idee nouă, fie că se pronunță în continuarea celor remarcate de colegi. Nimeni nu se poate eschiva atunci când îi vine rândul!

V. Discuția se încheie când toți s-au pronunțat în problema abordată.

VI. După ce se încheie un cerc, se analizează și se generalizează ideile acumulate în acest fel.

Profesorul va dirija acumularea + discutarea sugestiilor și observațiilor pe care elevii le-au primit de la colegi. Pe cerc, fiecare dintre ei va alege o sugestie sau observație pe care vrea să o discute.

De exemplu:

Primul elev este de acord că motivul formulat de el pentru care nepoții îl vor lua în seamă pe bunic (*li se va face dor*) nu este convingător. El îi întreabă pe colegi: ce motive au invocat dânsii?

Un elev desemnat scrie pe tablă întrebarea: *Ce motive i-ar face pe ai casei să-l respecte pe bunic?*

Cel mai important în acest moment este ca fiecare elev să se detașeze de faptul cine anume i-a făcut sugestia sau observația și să se concentreze pe ideea *cum ar putea să țină cont de ea*.

Reflecție

Redactare

Elevii au timp ca să rescrie lucrarea, pentru a o prezenta profesorului spre verificare. Ca sarcină suplimentară, le putem cere să-i dea un titlu poveștii.

Profesorul va aprecia cu notă fiecare lucrare.

Extindere

Tema pentru acasă: *Documentează-te cu privire la dinozauri. Organizează-ți informația în caiet, într-o formă grafică (arbore, ciorchine, floare de nufăr, explozie stelară, păienjeniș etc.).*

26) Dezvoltarea unei imagini

Obiectivul acestei lecții este *scrierea narativă în baza unui text mic*.

Evocare

Tehnica **Clustering** [Formare, 129]

Deoarece tema dată pentru acasă era de a se documenta cu privire la dinozauri, acum profesorul este în drept să solicite reorganizarea informațiilor de care dispun elevii.

Pentru a puncta câteva repere în determinarea semnificațiilor pe care le poate avea un dinozaur – deja ca imagine și simbol –, vom întreba: *Ce cred că poate simboliza un dinozaur ca obiect sau ca imagine?* Frontal sau în grupuri, se completează cu sintagme ori cuvinte un spațiu indicat pe

tablă și apoi se construiește *clusteringul*/se țese *păienjenișul*: elevii trag linii și explică legătura dintre anumite valori simbolice ale dinozaurilor⁶⁰ (*timpuri preistorice, săpături arheologice, fosile, rapacitate, dimensiuni mari, tiranie, agresivitate, ferocitate, epocă antedeluviană, dobitocie, grosolănie, neîndemânare* etc.).

Profesorul urmărește ca orice linie să primească o explicație („*Leg dimensiuni mari de neîndemânare, fiindcă ei sunt neîndemânatici din cauză că sunt masivi.*”) și nu stimulează deschiderea dezbaterilor.

Realizare a sensului

Tehnica *Grila lui Quintilian*

Când tot ce știm și ne imaginăm despre dinozauri a fost trecut în revistă, propunem pentru scrierea ghidată textul celui mai scurt roman din istoria literaturii, aparținând prozatorului *Augusto Monterosso*⁶¹:

DINOZAURUL

Când se trezi, dinozaurul mai era acolo.

Pentru ghidarea scrisului, vom utiliza *Grila lui Quintilian*: un tabel în care introducem întrebări de diferită factură și înscrinem răspunsurile, cercetând în cele mai mici detalii un subiect.

Profesorul va dicta pe rând întrebările și va da explicații, după caz. Elevii vor oferi răspunsuri individuale la fiecare întrebare și le vor face publice doar la încheierea exercițiului – ceea ce înseamnă că pe parcurs fiecare își construiește o viziune proprie asupra cronotopului și personajelor acestui roman, fără a fi influențat de colegi:

⁶⁰ Dacă elevii sunt în primele clase de gimnaziu, se poate întâmpla să rămânem la acumularea de informații.

⁶¹ Publicat în 1959, în limba spaniolă. Originar din Honduras, Augusto Monterosso a trăit în Guatemala.

Întrebarea	Răspunsul elevului
Cine se trezi? (<i>El sau ea, om sau animal; oricine, în afară de narator.</i>)	
Cât timp a dormit?	
Unde „acolo” era dinozaurul?	
Cum arăta dinozaurul?	
Ce făcea dinozaurul?	
La ce se poate aștepta cel care „se trezi”?	
Etc.	

Doar după ce fiecare elev a răspuns individual la întrebări, profesorul va trece în revistă ideile tuturor. În această situație, când toți elevii au răspuns la aceleași întrebări și au respectat o ordine, este suficient ca fiecare să-și citească răspunsurile, fără a relua întrebările. Elevii pot să-și adreseze reciproc întrebări de precizare; o poate face și profesorul – fie pentru a încuraja un elev să dezvolte o idee interesantă, fie pentru a-i arăta subtil că textul are inadvertențe.

Generalizând, vom remarca modul în care elevii și-au putut pune în lumină gândirea divergentă, capacitatea de improvizație.

Reflecție

Studiu de caz

Se expune cazul:

În timpul unei călătorii cu trenul prin Europa, un turist trebuie să aștepte într-un oraș necunoscut conexiunea în direcția necesară. A ieșit în fața gării și a văzut că acolo e o statuie a unui dinozaur. Întreabă imediat de un localnic prin

ce și-a meritat dinozaurul statuia și primește răspunsul: „Orașul nostru prosperă datorită acestui dinozaur.” Imaginați-vă, analizând diferite variante, care ar putea fi contribuția dinozaurului la prosperarea orașului.

Algoritm:

I. Lucrând în grupuri de câte 4-5, elevii cercetează datele problemei și listează o serie de motive cu explicații.

II. Grupurile prezintă pe rând explicațiile: mai întâi, fiecare enunță cea mai plauzibilă explicație, apoi urmează runda a doua..., fără a repeta și până la epuizarea ideilor.

III. Se realizează votarea pentru desemnarea celei mai acceptabile idei.

IV. Această idee devine suport pentru realizarea temei de acasă.

Extindere

Joc de rol

Tema pentru acasă: *Elaborează schița verbală a unui monument dedicat animalelor domestice sau celor de companie (în general sau concret unuia dintre ele).*

Această temă nu va fi verificată expres, ci faptul că elevul se va gândi la subiect îl va ajuta la evaluarea ce urmează.

27) Evaluarea unității didactice

Obiectivul de evaluare este *elaborarea eseului reflexiv.*

1) Examinează unul dintre proverbe (la alegere):

Când ai în casă pisică bătrână, păzește oala cu smântână.

Nu da pâine câinilor străini, că te latră ai tăi.

Frâul de aur nu face calul mai bun.

în conformitate cu algoritmul dat:

1. Tema proverbului.
2. Situația care a dus la formularea proverbului.
3. Exemplu din viață sau din literatură când s-a confirmat veridicitatea proverbului.

4. Mesajul proverbului.

2) *Scrie un eseu reflexiv, pe 2 pagini de caiet, în baza proverbului.*

N.B.! Analiza acestor probe de evaluare recomandăm să se facă în formă de discuție liberă în grupuri, la începutul lecției viitoare: elevii își examinează lucrările, citesc cu voce unele secvențe și observă cum au depășit colegii lor anumite dificultăți de aplicare a algoritmului.

Modulul V.

Scrierea care valorifică experiența proprie Consemnează cele trăite!

Fericirea este armonia dintre ceea ce gândești,
ceea ce spui și ceea ce faci.

Mahatma Gandhi

Am păstrat intenționat acest aspect la capătul experienței de scriere creativă, pentru că este valorificat parțial și de curriculumul disciplinar (în care atestăm texte considerate a fi utile pentru formarea culturii comunicării: *autobiografia, biletul, scrisoarea familială, scrisoarea de felicitare, discursul de felicitare, forumul de discuție, descrierea, anunțul, reportajul, CV-ul*). După ce a tot tatonat terenul scrierii, deseori imitând vocea altor naratori, elevul ajunge să se vadă și pe sine autor plenipotențiar, dar aceasta nu înseamnă că nu va avea sugestii, repere sau algoritmi, ci doar că va recurge mai des la persoana I.

Revenirea, pe altă buclă a spiralei, la unele tehnici de scriere nu trebuie să deranjeze, deoarece ar fi lipsit de seriozitate să credem că tehnicile de ghidare a imaginației și de elaborare a textelor au fost deja asimilate, după o singură exersare. Dar ne rămâne speranța că succesul elevilor în raport cu unele dintre acestea, surprinderea lor că pot scrie dacă sunt

ghidați și călăuziți i-ar motiva să-și îndrepte din nou gândul și pana spre ceea ce le-a fost util. Și astfel, tehnici care la început erau exersate doar ghidat, în cadrul lecției, vor îmbrăca haina unor competențe care nu mai au nevoie de indicații și algoritmi, vor deveni parte a bagajului lor intelectual și a stilului lor de lucru.

28) Scrierea despre sine (I. Stări și emoții)

Obiectivul acestei lecții este *verbalizarea stărilor emoționale*.

Evocare

Tehnica *Termometrul emoțional*

Algoritm:

I. Profesorul afișează o listă cu substantive care numesc stări sau/și sentimente, într-o ordine ce ar demonstra creșterea sau descreșterea intensității lor, în raport cu axa 0 (care este numită *indiferență*).

II. Elevii primesc câte o fișă adezivă, pe care își scriu numele.

III. Ei parcurg independent lista și decid care cuvânt le exprimă astăzi starea emoțională.

IV. Fiecare elev trece la tablă și își lipește fișa cu numele în dreptul cuvântului ales.

V. Este doar o trecere în revistă a stărilor și de aceea profesorul nu comentează și nu cere comentarii.

+ 50° *Extaz*

+ 40° *Triumf*

+ 30° *Bucurie*

+ 20° *Împlinire*

+ 10° *Mulțumire*

0° Indiferență

- 10° *Enervare*

- 20° *Supărare*

- 30° *Tristețe*

- 40° *Durere*

- 50° *Disperare*

Realizare a sensului

Tehnica *Pixuri în pahar* [Formare, 73; 147]

Tehnica presupune că elevii discută civilizată un subiect enunțat de profesor, iar dirijarea discuției se face cu ajutorul unui pahar, în care dotorii de a lua cuvântul își pun pixurile. În cazul nostru, acum – după ce toți elevii și-au prins fișa cu numele în dreptul stării pe care o identifică azi – profesorul ar vrea să-i lase să-și exerseze inteligența emoțională, verbalizând ceea ce simt.

Algoritm:

I. Profesorul îi invită pe elevii care vor dori să vorbească despre stările lor emoționale să-și pună pixurile în paharul de pe masa sa și dă start discuției când nu mai vine nimeni.

II. Profesorul ia câte un pix din pahar, îl demonstrează clasei și stăpânul acestuia are cuvântul.⁶² Elevul vorbește atâta timp cât are ceva de spus sau până când profesorul îi înapoiază pixul.

III. Dacă, atunci când este invitat să vorbească, un elev nu mai are nimic de spus, el pur și simplu își ia înapoi pixul.

IV. Când toate pixurile au fost înapoiate stăpânilor, profesorul poate examina lista: au fost stări emoționale în dreptul cărora s-au prins fișe, dar nimeni nu a vorbit? Doresc acum acești copii să relateze ceva clasei? Nimeni nu trebuie obligat să vorbească, însă, dacă este cineva care vrea să spună ceva, se oferă din nou paharul și se pun pixurile.

V. Acum elevii au 3-5 minute la dispoziție, pentru a scrie, fiecare, indiferent dacă a vorbit sau nu, despre starea sa, într-un text coerent.

⁶² Recomandăm să limitați la un minut intervențiile verbale. Dacă nu stabiliți această limită de timp, atunci semnalul că un elev nu mai are voie să vorbească (nu are ce spune, bate apa în piuă) este returnarea pixului: din moment ce profesorul i-a înmănat pixul, e ca și cum i-ar fi închis microfonul.

VI. Ține de proiectul profesorului și de managementul timpului său dacă ascultă câțiva elevi în plen sau îi lasă să facă schimb de texte în perechi/în grupuri mici. Important este ca textul scris să nu rămână literă moartă, să fie împărtășit cuiva.

Reflecție

Tehnica *Asocieri libere* [Formare, 185]

Algoritm:

I. Se revine la lista stărilor din *Termometrul emoțional*. Acestea primesc un număr.

- 1) Extaz
- 2) Triumf
- 3) Bucurie
- 4) Împlinire
- 5) Mulțumire
- 6) Enervare
- 7) Supărare
- 8) Tristețe
- 9) Durere
- 10) Disperare

II. Elevii numără de la 1 la 10 și fiecare se ocupă acum doar de starea care i-a revenit.

III. Sarcina este să facă asocieri libere între această stare și unele obiecte concrete din lumea înconjurătoare. După 1 minut, trec la tablă și scriu denumirile obiectelor-asocieri.

IV. Revin la loc și, fiecare în caietul propriu, dezvoltă asocierea care i se pare cea mai reușită (din întreaga listă).

Extindere

Tema pentru acasă

1) *Intitulați textul dat, fără a relua vreun cuvânt din poezie:*

*În clipe de tristețe și de singurătate
și piatra de pe suflet mi-ajunge de-o cetate.*

(Vasile Romanciuc)

2) *Argumentați-vă într-un enunț opțiunea.*

29) Scrierea despre sine (II. Experiențe)

Obiectivul acestei lecții este *îmbinarea ficțiunii cu realitatea, într-un text despre sine.*

N.B.! Neverificarea temei de acasă este intenționată. Elevii vor avea nevoie de ea imediat ce vor purcede la tehnica de evocare.

Evocare

Jocul *Mesaj în sticlă*

Jocul presupune elaborarea unui text coerent de scrisoare despre sine, în următoarele circumstanțe:

1. Călătoreai cu o ambarcațiune maritimă din Europa spre Australia. Corabia a naufragiat. Te-ai salvat pe o insulă nelocuită.

2. Ești singur/ă pe această insulă. Nu poți dialoga în vreun fel cu lumea, dar îi poți comunica despre tine.

3. Ai la dispoziție diferite obiecte din bagajele pe care valurile le-au adus la mal, printre care hârtie, ustensile de scris, o sticlă, un dop etanș pentru ea, ceară.

4. Decizi să scrii un bilet și să-l pui în sticlă. În speranța că sticla va fi pescuită de cineva, scrie un mesaj despre tine, cel de astăzi, despre starea ta. Semnează.

5. La expirarea timpului rezervat, profesorul adună biletele și le lasă pe masa sa.

Realizare a sensului

Jocul *Linia vieții*

Algoritm:

I. Elevii trasează o linie verticală, împărțind în două foaia de caiet.

II. În partea din stânga liniei, numesc 3-4 dintre cele mai importante evenimente din viața lor: cu cât evenimentul este considerat de elev mai important, cu atât mai sus va fi scris.

III. În partea dreaptă a foii, simetric cu evenimentele, se scriu emoțiile pe care le au acum în raport cu respectivele evenimente.

De exemplu:

Premiul mare
la concursul raional
Mândrie
de muzică populară.

Absolvirea școlii primare
Împlinire
doar cu note de „9” și „10”.

Admiterea în clasa a V-a
Satisfacție
a acestui liceu.

Renunțarea la sport, din cauza
bolii.
Regret

IV. Acum elevii urmează să-și compare liniile și să discute despre experiențele trăite. Lăsați suficient timp, pentru ca fiecare să discute cu 2-3 colegi.

Reflecție

Tehnica *Pagina de jurnal* [Formare, 102]

Algoritm:

I. Dintre evenimentele trecute în revistă, elevii vor alege unul (și aici au deplina libertate a alegerii), despre care vor scrie „ca într-un jurnal”, parcă ar fi în seara zilei respective, ce

li s-a întâmplat. Genericul acestei pagini de jurnal este *O zi unică din viața mea*.

II. Propunem mai jos o listă de întrebări [adaptat după Munteanu, 53], care i-ar putea ajuta să scrie mai sigur:

- ✓ În ce fel a fost această zi „unică”, „diferită”?
- ✓ Care au fost evenimentele principale ale acestei zile?
- ✓ Cum m-am simțit în ziua respectivă?
- ✓ Ce emoții pozitive am trăit?
- ✓ A fost ceva care mi-a provocat emoții negative?
- ✓ Ce am învățat din această experiență?

III. Când timpul rezervat scrierii a expirat, profesorul va da cuvântul doritorilor de a citi. Dacă doritori sunt mulți, iar timp – puțin, elevii vor citi în grupuri mici și vor acorda un feedback colegial pe loc, iar în plen se vor citi selectiv câteva lucrări.

Extindere

Modificarea mesajului

Tema pentru acasă: *Luați de pe masa profesorului un bilet al cuiva dintre colegi, fără să alegeți. Redactați acasă, în baza lui, o postare în rețelele de socializare, având același conținut, mesaj și autor.*

Profesorul va verifica și va da note pentru respectarea cerințelor.

La temă, elevul va anexa biletul primit.

30) Scrierea despre sine (III. Planuri și perspective)

Obiectivul acestei lecții este *redactarea textelor de autoprezentare*.

Evocare

Tehnica *Iarmarocul de virtuți*

Algoritm:

I. Titlul tehnicii presupune că toți elevii au calități de oferit și calități de procurat/dezvoltat. Elevii au la dispoziție câte o foaie A4.

II. Pe foaie, elevul va scrie lizibil, cu litere mari, un cuvânt care numește una dintre virtuțile/calitățile sale (se va opera cu substantive). Semnează pe verso.

III. Foile se afișează la tablă (la 25 de elevi, pe tablă sunt 25 de foi; cuvintele care vor coincide se suprapun).

IV. Toți au timp să le examineze. Acum este momentul să se stabilească dacă printre cuvintele afișate se găsesc și *intruși*: lexeme care nu se referă la virtuți. Acestea vor fi eliminate.

V. Profesorul stabilește ordinea în care elevii vin la tablă, alege acolo foaia cu denumirea unei calități și argumentează de ce ar avea nevoie de ea. Pun un plus pe foaie și o lasă acolo. De exemplu: Eu cumpăr „punctualitatea”, pentru că lipsa ei mă face să pierd deseori timpul prețios.

VI. Elevii au voie să declare că niciuna dintre virtuțile afișate pe tablă nu îi interesează. În asemenea caz, profesorul îi va ruga pe cei care fac astfel de afirmații să spună de ce calități ar avea nevoie și completează împreună cu elevii lista. Însă nu vom insista prea mult.

VII. Se determină care virtuți au fost în top și se discută de ce anume acestea.

Realizare a sensului

Tehnica *Călcâiul lui Ahile*

Prin asemenea scriere despre sine îl ajutăm pe elev să-și vadă punctele vulnerabile și să le elimine. Esența tehnicii constă în posibilitatea de a-și face o autoanaliză, în raport cu o anumită problemă. Pentru aceasta, fiecare elev trebuie să aibă un obiectiv – de durată sau imediat. Discuția de la prima etapă, despre virtuțile pe care vor să le aibă, a pregătit atmosfera.

Algoritm:

I. Se enunță întrebările la care urmează să răspundă elevii – cel puțin la câte una din fiecare categorie.

A. Unde încerc să ajung?

Ce obiective/scopuri îmi pun?

- Ce angajamente îmi iau?
B. Unde mă aflu acum?
Ce succese am?
Ce am reușit?
C. Cum aş putea să reduc distanța?
Ce trebuie să fac pentru a reuși?
Ce trebuie să schimb?
De ce resurse am nevoie?
Cine mă poate ajuta?
- II. Elevii dispun de suficient timp ca să scrie integral răspunsurile.
- III. Li se dă cuvântul celor care vor să citească.

Reflecție

Tehnica *Recensământul*

Metafora din titlul tehnicii se explică prin aceea că îi trecem pe toți elevii printre furcile câtorva întrebări la care răspund public și prin această libertate în alegerea temelor tehnica devine universală. În esență, se presupune că există, la vedere, un tabel enorm, în care, pe verticală, în prima coloană, se scriu numele și prenumele copiilor, iar în coloane – întrebări sau enunțuri cu suspans⁶³. În casetele corespunzătoare elevii răspund la întrebări sau continuă enunțurile.

Profesorul e în drept să modifice afirmațiile sau întrebările, să completeze lista sau să le elimine. Oferim lista completă, după M. Michalko⁶⁴, iar mai jos, un tabel cu doar 5 poziții:

- 1) Dacă aş scrie o carte, ar fi despre...
- 2) Dacă aş turna un film, ar fi despre...
- 3) Dacă aş picta un tablou, ar fi despre...

⁶³ Completarea în plen sau la vedere ar putea să pară cronofagă. În așa caz, se afișează câteva postere accesibile în diferite locuri, și elevii scriu concomitent. Se pierde din spectacolul completării propriu-zise, se câștigă în timp (dacă se câștigă: unde ne grăbim?).

⁶⁴ Jocurile, 164 și urm.

- 4) Dacă aş fi umorist, aş povesti despre...
- 5) Dacă aş găti pentru prietenii mei, aş prefera să fac...
- 6) Dacă aş avea o sumă de bani pentru o petrecere, aş ...
- 7) Dacă mi-aş proiecta viitoarea casă, ea ar arăta astfel...
- 8) Dacă aş avea finanţare pentru o cercetare/investigaţie, aş cerceta...
- 9) Dacă aş putea să plec în orice loc de pe glob, aş alege...
- 10) Dacă aş putea să stau de vorbă cu orice om de pe glob, aş alege să discut cu...

De exemplu:

Numele, prenumele elevului	Dacă ai scrie o carte, despre ce ar fi?	Dacă ai fi umorist, despre ce ai povesti?	Dacă ai găti pentru prietenii tăi, ce ai prefera să faci?	Dacă ai putea să pleci în orice loc de pe glob, ce ai alege?	Dacă ai putea să stai de vorbă cu orice om de pe glob, cu cine ai alege să discuţi?
Banu Ana	Despre extraterestri.	Despre sora mea mai mică.	Clătite.	Australia.	Cu J.K. Rowling.

În spatele acestui exerciţiu, rămâne scrisă cu litere enorme întrebarea DE CE? Capetele ei libere devin prilej de discuţie pe care doar sunetul la recreaţie o poate opri.

Extindere

Tema pentru acasă: *Discută cu adulții din familie despre tradițiile și obiceiurile legate de primirea oaspeților în familia voastră. Interesează-te despre diferențele dintre ceea ce se întâmplă astăzi și ceea ce se întâmpla când părinții tăi erau copii/adolescenți. Ia notițe.*

31) Scrierea în parametrii dați

Obiectivul acestei lecții este *elaborarea unui text coerent în parametrii dați de profesor.*

Pentru că se va realiza o scriere de tip **Maraton**, lecția va avea o structură puțin diferită: elevii vor scrie de 3 ori câte 5-7 minute (în funcție de vârstă și viteză) și în restul timpului vor citi cu voce textele elaborate.

Maratonul de scriere

Tehnica se aplică abia atunci când avem certitudinea că elevii sunt capabili să facă față unei asemenea curse, însă nimic nu ne împiedică să-i pregătim, puțin câte puțin, pentru a nu părăsi distanța.

Reguli

✓ Schimbarea parametrilor se va efectua într-o consecutivitate logică și numai în raport cu unul dintre parametri la o etapă.

✓ Toți trebuie să scrie.

✓ Se citesc textele scrise, nu se discută oral subiectul.

Algoritm:

Etapa I

I. Se anunță subiectul, se dau parametrii textului de ficțiune (persoana sau persoanele naratoare, timpul, locul, activitățile sau problemele).

În exemplul pe care îl dăm, schimbarea este a naratorului și a timpului.

De exemplu:

***Familia voastră așteaptă pe cineva drag în ospeție.
(Povestești la persoana I.)***

II. Profesorul lansează/afișează/dictează/scrie o serie de întrebări prin care va ghida imaginația copiilor.

- ✓ *Cine este oaspetele?*
- ✓ *Cu ce ocazie ne vizitează?*
- ✓ *Cum îl vom primi?*
- ✓ *Ce este deosebit/special în această vizită?*
- ✓ *Eu cu ce îi pot ajuta pe adulți?*
- ✓ *Ce sarcini îmi revin?*

III. Se acordă timp pentru scrierea primului pasaj (5-7 minte) și se creează condiții optime pentru declanșarea imaginației.

IV. La expirarea timpului, se citesc unele lucrări. Elevii care citesc la această pauză vor continua sau nu, după situație; elevii care nu vor citi acum, vor avea dreptul să citească la următoarea etapă (unii dintre elevi vor înțelege că, pentru explicitare, e nevoie să citească și secvența precedentă: le permitem să decidă singuri).

Etapa II

Profesorul schimbă parametrii (alte persoane naratoare – aceeași întâmplare; sau alt timp, sau în alt loc etc.).

Povestești la persoana I, în numele unuia dintre părinții tăi.

- ✓ *Cine este oaspetele?*
- ✓ *De când nu ne-am văzut?*
- ✓ *Cu ce ocazie ne vizitează?*
- ✓ *Cum îl vom primi?*
- ✓ *Ce este deosebit/special în această vizită?*
- ✓ *Ce meniu am alcătuit?*
- ✓ *Din ce cauză îmi fac griji?*

I. Se reiau pașii.

Etapa III

Se face a doua schimbare a parametrilor.

Povestești la persoana I, în numele oaspetelui care se pregătește să vină astăzi la voi.

- ✓ *De ce merg în ospeție?*

- ✓ *Ce relații am cu acești oameni?*
- ✓ *De când nu am mai fost în această casă?*
- ✓ *Cum cred că voi fi primit?*
- ✓ *Ce este deosebit/special în această vizită?*
- ✓ *Cu ce aștept să fi servit/tratat?*
- ✓ *Voi avea vreun cadou pentru ei?*
- ✓ *Voi primi eu vreun cadou?*
- ✓ *Vom face poze împreună?*

I. Se reiau pașii.

Extindere

Tema pentru acasă: Dezvoltă, în text coerent de 2 pagini de caiet, ideea unuia dintre proverbe, la alegere:

Mâncarea reușește după musafir.

Pâinea mai coaptă mai buni oaspeți așteaptă.

Casa nemăturată oaspeți așteaptă.

Oaspetele șede puțin, dar vede mult.

De oaspeți se bucură de două ori: când vin și când pleacă.

32) Scrierea despre valori

Această lecție va fi dedicată examinării valorilor pe care le împărtășește și le conștientizează elevul. Obiectivul său este *elaborarea unui text cu privire la valorile personale ale elevului.*

Evocare

Tehnica *Căutătorii de comori*⁶⁵

Esența tehnicii constă în identificarea colegilor care împărtășesc o afirmație (o consideră adevărată, adecvată viziunii lor). I se mai spune *Găsește pe cineva care...; Vânătorii de capete; Bingo.*

Algoritm:

⁶⁵⁶⁵ O variantă extinsă este prezentată în cartea lui C.J. Simister, *Jocuri pentru dezvoltarea inteligenței și creativității copiilor* [A se vedea: Jocuri, 53 și urm.].

I. Toți elevii au câte o foaie cu tabelul de mai jos.

II. Exemplu de tabel:

GĂSIȚI:

Persoana care e de acord cu proverbul: <i>Cine tace în mijlocul gălăgiei, acela e om înțelept.</i>	Persoana care e de acord cu proverbul: <i>Ce n-a învățat Ionică, nu mai învață Ion.</i>
Persoana care e de acord cu proverbul: <i>Adevărul e la fundul mării.</i>	Persoana care e de acord cu proverbul: <i>Cine nu are datorii e suficient de bogat.</i>
Persoana care e de acord cu proverbul: <i>La calul cel bun și o lovitură i-i destul.</i>	Persoana care e de acord cu proverbul: <i>Tot omul e împărat în casa lui.</i>

I. Fiecare elev poate discuta cu altul doar o singură dată.

II. Circulând liber prin sală, se apropie de o persoană, alege proverbul și întreabă: *Crezi că adevărul e la fundul mării?*

III. Notează în caseta respectivă numele și prenumele celui care a fost de acord cu proverbul. Pune semnul „-” în caseta respectivă, dacă a discutat cu cineva care nu a fost de acord cu proverbul. Pentru acest proverb va trebui să caute alt coleg, până dă de cineva care va fi de acord.

IV. După ce o persoană a răspuns la întrebarea sa, și dânsul îi poate răspunde la o întrebare.

V. Elevul care a completat cele 6 linii libere cu numele unor colegi trece în fața clasei, în locul indicat de profesor.

- VI. La expirarea timpului, toți iau loc în bănci.
- VII. Acum profesorul va întreba ce impresii le-a lăsat exercițiul: *Pentru care proverb au găsit cel mai ușor adepți? Care au rămas cu semnul minus? Cum cred, de ce?* și astfel va trece lin la problema valorilor, principiilor de viață, a atitudinilor și a comportamentului.

Realizare a sensului

Tehnica *Argumente migratoare*

Algoritm:

I. Fiecare elev are în față o foaie curată.

II. Profesorul citește textul, elevii îl pot urmări pe tablă sau pe ecran.

Cine-i cunoaște pe ceilalți e un înțelept,

Cine se cunoaște pe sine e un iluminat.

Cine-i învinge pe ceilalți e puternic,

Cine se învinge pe sine e atotputernic.

Dacă realizezi că ai de ajuns, ești cu adevărat bogat.

Fii modest și vei rămâne cinstit.

Înțeleptul nu iese în față, de aceea strălucește.

El trece neobservat, de aceea toți îl văd.

El nu se laudă, de aceea are merite.

Și pentru că nu se întrece cu nimeni,

Nimeni pe lume nu se poate întrece cu el.

*Lao Zi*⁶⁶

III. Din textul dat, el alege un gând a cărui afirmație o împărtășește.

IV. După ce scrie afirmația pe foaia din față sa, pune mai jos cifra 1 și scrie un argument în sprijinul acestei afirmații.

V. Foaia circulă mai departe, pe cerc sau liber⁶⁷, iar ceilalți elevi formulează și scriu mai jos alte argumente – dacă

⁶⁶ **Lao Zi** (alte variante de transcriere: Laozi, Lao Tse, Laotze sau Lao Tzu, numele se traduce prin Bătrânul Maestru) este un filozof chinez, a cărui naștere este cel mai probabil databilă în jurul veacului VI înainte de Hristos.

⁶⁷ Strategia *cu foaie în plus* este cea mai comodă, pentru că nu stresează elevii, asupra cărora vin foile pe cerc.

le au. Dacă un elev ia o foaie și nu are argumente proprii pentru enunțul selectat sau nu este de acord cu afirmația, el o depune sau o transmite mai departe.

VI. Când plimbarea foilor s-a încheiat, fiecare o ia pe a sa și examinează argumentele. Sarcina tuturor este să identifice afirmația care a acumulat cele mai multe argumente. Aceasta va fi discutată în plen.

Reflecție

Tehnica *Colțuri*

Se discută sentința care a adunat mai multe argumente, dar, cu nu mai puțin succes, profesorul ar putea propune să se discute sentința pe care nu a ales-o nimeni.

Algoritm:

I. Elevii sunt rugați să decidă ce poziție au, în raport cu sentința (de exemplu, *Dacă realizezi că ai de ajuns, ești cu adevărat bogat.*).

ACORD

INCERTITUDINE

DEZACORD

II. În funcție de poziția pe care o împărtășesc, sunt rugați să treacă în colțuri opuse. Cine nu aderă la nici o părere, rămâne în mijloc, de-a lungul peretelui.

III. Cei din colțuri discută sentința și aleg câte un purtător de cuvânt, care să-i reprezinte în dezbateri.

IV. Fiecare grup are cuvântul, ca să-și exprime succint punctul de vedere și argumentele.

V. Dezbaterea continuă în plen între diferiți membri ai grupului și profesorul încurajează discuțiile.

VI. Se revine asupra argumentelor, elevilor solicitându-li-se explicații și comentarii. După ce profesorul generalizează, elevii din centru sunt încurajați să se deplaseze în conformitate cu părerea pe care o au acum.

Extindere

Tema pentru acasă: *Reprezintă printr-un simbol una dintre valorile tale, care se referă la studii/învățătură.*

33) Generalizarea experienței

Obiectivul acestei lecții este *sinteza experienței de învățare, acumulate/exersate pe parcursul acestui an de studii, în cadrul cursului de scriere creativă.*

Evocare: *Arată-mi valorile tale!*

Elevii sunt rugați să-și demonstreze desenele realizate ca temă de acasă: le arată, comentează ceea ce au reprezentat și le prind pe tablă sau pe un poster, într-o ordine/vecinătate/ierarhie pe care o decid pe loc.

Realizare a sensului

Jocul *Focul de tabără*

Metafora din titlul tehnicii trimite cu gândul la ultima zi dintr-un schimb la tabără: o oportunitate de a face totaluri și a trage învățăminte, dar și de a conștientiza anumite schimbări în cunoștințele și abilitățile proprii.

Algoritm:

I. Elevilor li se propune să scrie (în cuvinte sau sintagme, nu în enunțuri) pe foi A5/A4 despre un lucru pe care le-au făcut⁶⁸ la acest curs și pe care îl consideră util pentru formarea lor.

II. Toate foile sunt prinse pe perimetrul și aripile tablei, fără a respecta vreo ordine, iar centrul rămâne liber.

III. Este invitat la tablă un elev, care își ia foaia, o prinde în centrul tablei și relatează preț de maximum 1 minut de ce acest lucru a fost important pentru el.

IV. Procedura se poate desfășura mai departe în mai multe feluri:

Varianta I: fără discernământ (după cum stau; în ordine alfabetică);

Varianta II: următorii vor fi elevii care au remarcat aceleași aspecte, în așa fel încât foile să se organizeze în jurul unui nucleu;

⁶⁸ Trebuie insistat pe *savoir-faire*: „Ce au **făcut**, ce au învățat să **facă**”.

Varianta III: elevul care a vorbit alege foaia următoare, o prinde lângă a sa, iar cel care a scris se anunță și vine la tablă;

Varianta IV: elevul care a vorbit numește elevul următor, fără a ține cont de ce a scris acesta;

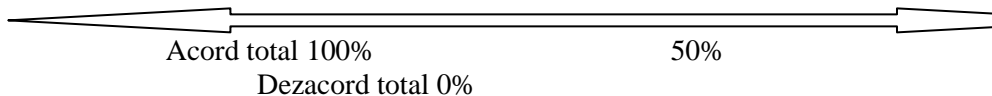
Este important ca fiecare elev să aibă cuvântul la acest foc de tabără, chiar dacă a scris exact același lucru ca și alți colegi și i se pare că nu are nimic de adăugat. Profesorul este cel care „stinge focul de tabără”, punând anumit accente acolo unde e cazul, punctând și reperând momentele esențiale.

Reflecție Tehnica *Linia valorii* [Formare, 95]

Algoritm:

I. Profesorul pune în discuție o problemă a cărei soluționare poate să se încadreze între două extreme.

De exemplu: ACEST CURS MI-A OFERIT BUCURIA DE A SCRIE TEXTE PROPRII.

II. Se enunță problema și se determină afirmațiile diametral opuse.

III. Elevii reflectează asupra subiectului și își determină poziția.

IV. Se stabilește un loc în spațiu, unde se va construi linia valorii, și se marchează convențional punctele diametral opuse.

V. Fiecare își găsește poziția în spațiu *versus* aprecierea personală pe care o dă subiectului discutat.

VI. Elevii discută, pentru a-și stabili/verifica poziția, în funcție de afirmația vecinilor din dreapta și din stânga.

VII. Linia se poate modifica pe parcursul discuției.

VIII. Profesorul oferă cuvântul câtorva elevi.

34-35) Evaluarea unității didactice (2 ore)

Evaluarea finală a cursului o concepem ca pe o prezentare de portofoliu. Obiectivul de evaluare este *capacitatea de a face o sinteză a propriei activități*.

Profesorul împarte 90 de minute la numărul de elevi și anunță cât timp are la dispoziție fiecare. Se stabilește ordinea în care vor evolua elevii.

Ei vor alege, din tot ce au acumulat în portofoliu pe parcursul anului, o lucrare individuală, pe care vor să o prezinte colegilor: decizia le aparține în totalitate.

Dacă lucrarea a fost deja evaluată cu o notă, atunci profesorul va aprecia prezentarea propriu-zisă, conform grilei. Dacă lucrarea nu a primit o notă în registrul clasei, ea va fi apreciată ca atare.

Bibliografie de referință

- Cinquain:** Cartaleanu, Tatiana. Cinquain. *Didactica Pro...*, 2001, nr. 1 (5), pp. 55-57.
- Comunicarea:** Joannès, Alain. *Comunicarea prin imagini: cum să-ți pui în valoare comunicarea prin intermediul dimensiunii vizuale*. Iași: Polirom, 2009.
- Creativi:** Claxton, Guy; Lucas, Bill. *Fii creativi! Pași esențiali în muncă și în viață*. București: Curtea Veche, 2006.
- Creativitatea:** Stoica-Constantin, Ana. *Creativitatea pentru studenți și profesori*. Iași: Institutul European, 2004.
- Formare:** Cartaleanu, Tatiana; Cosovan, Olga; Goraș-Postică, Viorica; Sclifos, Lia; Lîsenco, Sergiu. *Formare de competențe prin strategii didactice interactive*. Chișinău: Didactica Pro, 2008; 2011.
- Gramatica:** Rodari, Gianni. *Gramatica fanteziei. Introducere în arta de a născoci povești*. București: Humanitas, 2009.
- Inteligența:** Goleman, Daniel. *Inteligența emoțională, cheia succesului în viață*. București: ALLFA, 2004.
- Jocuri:** Simister, C.J. *Jocuri pentru dezvoltarea inteligenței și creativității copiilor*. Iași: Polirom, 2011.
- Jocurile:** Michalko, Michael. *Jocurile minții: manualul creativității în afaceri*. București: Amaltea, 2008.
- Lector:** Eco, Umberto. *Lector in fabula*. București: Univers, 1991.
- Lectura:** Cartaleanu, Tatiana. *Lectura împotriva*. *Didactica Pro...*, 2001, nr. 2 (6), pp. 74-78.
- O lume:** Robinson, Ken. *O lume ieșită din minți: revoluția creativă a educației*. București: Publica, 2011.
- O singură:** Khan, Salman. *O singură școală pentru toată lumea: să regândim educația*. București: Publica, 2015.
- Pagina:** Cartaleanu, Tatiana. *Pagina de jurnal: evocarea unei experiențe personale*. *Didactica Pro...*, 2003, nr. 4-5 (20-21), pp. 77-79.

Predarea: Cartaleanu, Tatiana; Ghicov, Adrian. *Predarea interactivă centrată pe elev*. Chișinău: Știința, 2008.

Scrierea: Cartaleanu, Tatiana. *Scrierea liberă: dincotro și unde?* /*Didactica Pro...*, 2003, nr. 3 (19), pp. 48-50.

Scriitorii: Munteanu, Nina. *Scriitorii de jurnal*. Pitești: Paralela 45, 2012.

SMS: Cartaleanu, Tatiana. *SMS, chat, forum – tehnici de comunicare în clasă*. /*Didactica Pro...*, 2005, nr. 4 (32), pp. 46-48.

Tehnici: Peretti, Andre; Legrand, Jean-Andre; Boniface, Jean. *Tehnici de comunicare*. Iași: Polirom, 2001.